

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΔΙΑΡΦΡΟΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ:
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΣΟΦΙΑ
ΡΑΒΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ:
ΧΑΛΚΙΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

ΠΑΤΡΑ 1997

ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	2380
----------------------	------

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ:
ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΣΟΦΙΑ
ΡΑΒΑΝΟΣ ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ:
ΧΑΛΚΙΑΣ ΓΕΡΑΣΙΜΟΣ

ΠΑΤΡΑ 1997

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της Εμμανουήλ Σοφίας και
του Ραβανού Αριστείδη

με θέμα:

“ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ”

του υπεύθυνου εισηγητή-καθηγητή: Χαλκιά Γεράσιμου

ΠΑΤΡΑ 1997

Αφιερώνεται σε όλους εκείνους τους
αφανείς ήρωες της εκπαίδευσης για
τα φώτα που μας έδωσαν

“Εάν ης φιλομαθής, έσει πολυμαθής. Α μεν επίστασαι, ταύτα διαφύλαττε
ταις μελέταις, α δε μη μεμάθηκας, προσλάβανε ταις επιστήμαις...”

Ισοκράτης, προς Δημόκριτον 18

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ	8
Εισαγωγή	9
Διάρθρωση και προβλήματα ανά τομέα	12
Α. Πρωτογενής τομέας	12
1. Γεωργία	13
2. Κτηνοτροφία	16
3. Δασοκομία	17
4. Αλιεία - Ιχθυοτροφία	17
Η πολιτική στήριξης του πρωτογενούς τομέα	18
Β. Δευτερογενής τομέας	18
1. Μεταλλεία - ορυχεία - λατομεία - αλυκές	21
2. Μεταποίηση	21
3. Η ενέργεια	25
4. Οι κατασκευές	27
Γ. Τριτογενής τομέας	28
1. Μεταφορές	29
2. Οι επικοινωνίες	30
3. Το εμπόριο	31
4. Τουρισμός	31
5. Τράπεζες - ασφάλειες	33
Σύνθεση πληθυσμού - Απασχόληση - Ανεργία	36
Πληθυσμός και εργατικό δυναμικό	36
Περιφερειακή κατανομή του πληθυσμού και της οικονομικής δραστηριότητας	40
Ανεργία. Αίτια και εξέλιξη ανεργίας	41

Εισοδηματική πολιτική - εξέλιξη των μισθών	47
Η εξέλιξη των επιτοκίων	51
1. Επιτόκια και πληθωρισμός	51
2. Η πορεία των επιτοκίων	53
3. Απόψεις σχετικά με το ύψος των επιτοκίων	54
4. Συμπεράσματα	55
Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	56
Πληθωρισμός	59
Η εξέλιξη των τιμών και του πληθωρισμού	59
Στασιμοληθωρισμός	66
Η Αποταμίευση στην Ελληνική Οικονομία	68
1. Αποταμίευση, ανάπτυξη και πληθωρισμός	68
2. Δημοσιονομικά ελλείματα και ροπή προς αποταμίευση	70
3. Οι συνέπειες της απελευθέρωσης των χρηματοπιστωτικών αγορών	71
3. Ο ρόλος του Συστήματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων	72
4. Προοπτικές της Εθνικής Αποταμίευσης	72
Δημόσιο χρέος	74
Η εξέλιξη του δημόσιου χρέους	74
Εξέλιξη και σύνθεση του δημόσιου χρέους	76
Σταθεροποίηση του Δημόσιου Χρέους	81
Συμπερασματικά	84
Η συμμετοχή του Δημόσιου Φορέα στη διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης	85
1. Μέγεθος και σημασία του Δημόσιου Φορέα	85
2. Τα αίτια της αύξησης του μεγέθους του δημόσιου τομέα	86
α. Οικονομικά αίτια	86
β. Μη οικονομικά αίτια	87

Διάρθρωση των δημόσιων δαπανών και εσόδων	89
1. Γενικά	89
2. Κατηγορίες δημόσιων δαπανών	89
α. Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες	89
β. Μεταβιβαστικές πληρωμές	89
γ. Τρέχουσες δαπάνες για κατανάλωση	91
δ. Οι δημόσιες επενδύσεις	91
ε. Οι μεταβιβάσιμες πληρωμές	94
στ. Κατηγορίες δημόσιων εσόδων	95
ζ. Τα τρέχοντα έσοδα	95
η. Τα έσοδα από δημόσιο δανεισμό	96
θ. Έσοδα, δαπάνες και ελλείμματα Γενικού Προϋπολογισμού του Κράτους (ΓΠΚ)	98

Ναυτιλία	101
Το ναυτιλιακό συνάλλαγμα	101
Άδηλοι πόροι και πληρωμές	104

Εξωτερικός τομέας και ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας.	
Εξωτερικές συναλλαγές της Ελλάδας	107
Το εξωτερικό εμπόριο της χώρας μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο	107
Εξωτερικό εμπόριο και ισοζύγιο πληρωμών	107
Η εξέλιξη των εισαγωγών	108
Γενικότερη προσέγγιση	110
Ισοζύγιο πληρωμών	113
Το εμπορικό ισοζύγιο	116
Η εξέλιξη των εξαγωγών	118
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και διεθνής κίνηση κεφαλαίων	123

Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση	125
Επιπτώσεις της Συμφωνίας των Αθηνών	125
Οι επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία από την ένταξη της χώρας μας στην ΕΟΚ	128
Μεταβιβάσεις εισοδήματος μέσω του Κοινοτικού Προϋπολογισμού	128
Άμεσες μεταβιβάσεις εισοδήματος μέσω του εμπορίου	130
Επιδράσεις στο εμπορικό ισοζύγιο	131
Επιδράσεις στην ευημερία των καταναλωτών	133
Επιδράσεις στην ευημερία των καταναλωτών	133
Επιδράσεις στο Γεωργικό Τομέα	134
Επιδράσεις στη βιομηχανία μας	135
Επιδράσεις στο Δημοσιονομικό Τομέα	136
Γενικά συμπεράσματα για την κατάσταση της Ελληνικής Οικονομίας	139
ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ	144
Βιβλιογραφία	149

ΣΚΟΠΟΣ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Σκοπός της παρούσας εργασίας "Προβλήματα και διάρθρωση της Ελληνικής Οικονομίας" είναι να μας εισάγει στα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να εξηγήσει την ιδιαιτερότητά της. Μέσα απ' αυτή την εργασία θα αποκτήσουμε μια σφαιρική εικόνα των προβλημάτων, ώστε ν' αντιληφθούμε τα στοιχεία που επηρεάζουν μακροοικονομικά τη λειτουργία των επιχειρήσεων.

Σκοπός των συγγραφέων της εργασίας αυτής είναι η σύντομη παρουσίαση των κυριότερων επιτευξέων της Ελληνικής Οικονομίας κατά τη μεταπολεμική περίοδο, καθώς επίσης και των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ακόμα και σήμερα και τα οποία παρεμποδίζουν την περαιτέρω ταχεία ανάπτυξή της.

Στην εργασία μας εξετάζονται τα προβλήματα της Ελληνικής Οικονομίας μεταπολεμικά. Η διάρθρωση και τα προβλήματα ανά τομέα. Αναλύονται επίσης τα μεγάλα προβλήματα, όπως η εξέλιξη της ανεργίας και του πληθωρισμού. Ακόμη εξετάζονται οι λοιπές δαπάνες και μεγέθη (η εξέλιξή τους), μακροοικονομικά μεγέθη (Α.Ε.Π. κ.λπ.).

Αναφέρεται επίσης στη διάρθρωση της παραγωγικής δραστηριότητας και στα προβλήματα της χαμηλής παραγωγής-παραγωγικότητας. Επίσης στη σύνθεση του πληθυσμού και της απασχόλησης. Ακόμη αναφερόμαστε στο σημερινό πρόβλημα της Ελληνικής Οικονομίας, το Στάσιμο Πληθωρισμό, πραγματεύεται γενικότερα τα σύγχρονα προβλήματα της Ελληνικής Οικονομίας.

Τέλος, εξετάζεται η εξέλιξη του ισοζυγίου διεθνώς και η ανταγωνιστικότητα της Ελληνικής Οικονομίας. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται τόσο στη διάρθρωση όσο και στην εξέλιξη των εισαγωγών και εξαγωγών. Επίσης στις σχέσεις της χώρας μας με την Ε.Ε. Τις επιδράσεις της Ε.Ε. στους εθνικούς μας λογαριασμούς.

Οι συγγραφείς της παρούσας εργασίας, προσπαθούν μέσω αυτής να προδιαγράψουν τις δυνητικές λύσεις, τις εξελίξεις και να κάνουν μερικές προβλέψεις για το μέλλον της Ελληνικής Οικονομίας.

Οι συγγραφείς

**Διάθρωση και
προβλήματα ανά τομέα**

Εισαγωγή

Αν θελήσουμε να κάνουμε μια ανάλυση της πορείας της Ελληνικής Οικονομίας από τη μεταπολεμική περίοδο (1950) έως τα τέλη του 1995, θα μπορούσαμε να την χαρακτηρίσουμε ως μια ατμομηχανή η οποία δουλεύει χωρίς ατμό. Η πορεία της σε όλο αυτό το χρονικό διάστημα δεν χαρακτηρίζεται και ιδιαίτερα ικανοποιητική.

Το σχέδιο Marshall και η ένταξη της χώρας, μετά τον πόλεμο, στη σφαίρα επιρροής των Δυτικών "συμμάχων" δεν της άφησε και πολλά περιθώρια αυτόνομης ανάπτυξης.

Αυτό το είδος οικονομικής κηδεμονίας υπήρξε καθοριστικό για την ανάπτυξη και την εν γένει πορεία της οικονομίας μας.

Επιπλέον, για τις άλλες χώρες της Ευρώπης ο πόλεμος έληξε το 1945, στην Ελλάδα όμως ο Εμφύλιος συνεχίστηκε μέχρι το τέλος του 1949 και αποτελειώσε ότι είχε παραμείνει όρθιο.

Έτσι μέχρι το τέλος της πρώτης δεκαετίας μετά τη λήξη του Β' παγκοσμίου πολέμου η χώρα μας παρέμεινε στο περιθώριο των βιομηχανικών εξελίξεων με αποτέλεσμα να μην μπορέσει η Ελλάδα να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την πορεία προς μια οικονομική αυτοδυναμία.

Παράλληλα εμφανίστηκε το φαινόμενο της αθρόας μετακίνησης εργατικού δυναμικού από την ύπαιθρο προς τις αστικές περιοχές (εγχώρια μετανάστευση) και τις δυτικές βιομηχανικές χώρες (εξωτερική μετανάστευση), γεγονός που υπήρξε η δαμόκλεια σπάθη για την εγχώρια οικονομία. Υπολογίζεται ότι περίπου 1.600.000 Έλληνες μετακινήθηκαν την εικοσαετία 1950-1970 και οι 900.000 ζήτησαν εργασία στο εξωτερικό.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1950 η εθνική οικονομία παρουσίαζε όλα τα χαρακτηριστικά μιας εξαρθρωμένης οικονομίας. Χρειάστηκε λοιπόν να παρθούν την εποχή εκείνη σκληρά μέτρα προκειμένου να ισορροπήσει και να ορθοποδήσει η Ελληνική Οικονομία. Είχαμε περικοπές στις κρατικές δαπάνες, περιορισμούς στις εισαγωγές, έλεγχο στις τραπεζικές πιστώσεις, υποτίμηση της δραχμής κατά 50% και αύξηση των μισθών και ημερομισθίων με ρυθμό χαμηλότερο από το ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας. Ακόμη το κράτος επέκτεινε τον ενεργειακό τομέα, πήρε μέτρα για την

εντατικοποίηση της βιομηχανικής ανάπτυξης και υποστήριξε τη ναυτιλία και τον τουρισμό.

Παρότι τα μέτρα αυτά δεν εντάχθηκαν, όπως θα έπρεπε, στα πλαίσια ενός μακροχρόνιου προγράμματος, τα αποτελέσματα που επιτεύχθηκαν τη δεκαετία που ακολούθησε από το 1953 και μετά ήταν ικανοποιητικά. Η οικονομία μας παρουσίασε θετικούς αριθμούς μεγένθυσης και ιδιαίτερα στη δεκαετία του 1960 και μέχρι το 1973 οι ρυθμοί μεταβολής ήταν γενικά υψηλοί. Μετά την αύξηση των τιμών του πετρελαίου το 1973 όμως, ο ρυθμός ανάπτυξης της χώρας μας ανακόπηκε για να περιοριστεί ακόμη περισσότερο μετά τη δεύτερη αύξηση των τιμών του πετρελαίου το 1979.

Έτσι οι ρυθμοί μεγένθυσης που πέτυχε η χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο και μέχρι περίπου το τέλος της δεκαετίας του 1970 είναι από τους υψηλότερους στον κόσμο. Αντίθετα, στη δεκαετία του 1980 και μέχρι σήμερα, η Ελλάδα αναπτύσσεται με βραδύτατους ρυθμούς και το χάσμα της χώρας μας από την Κοινότητα αυξήθηκε.

Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται τα στοιχεία που δείχνουν την οικονομική ανάπτυξη του τόπου.

**Πίνακας 1: Ακαθάριστο Εγχώριο και Εθνικό Προϊόν (αγοραίες τιμές)
Σταθερές τιμές 1970 δις. δρχ.**

	% ποσοστιαία μεταβολή												
	1950	1970	1973	1974	1980	1990	1994	1950-70	1970-80	1980-90	1950-74	1974-94	1980-94
I. Συνολική κατανάλωση	82,1	244,5	296,1	303,2	386,0	495,6	523,7	5,6	4,7	2,6	5,6	2,8	2,2
α. Ιδιωτική κατανάλωση	69,7	206,8	251,4	253,1	317,1	404,9	428,7	5,6	4,4	2,5	5,5	2,7	2,2
β. Δημόσια κατανάλωση	12,4	37,7	44,7	50,1	68,9	90,7	95,0	5,7	6,2	2,8	6,0	3,3	2,3
2. Ακαθάριστες Επενδύσεις	16,3	70,7	100,1	74,5	92,7	96,1	90,5	7,6	2,7	0,4	6,5	1,0	-0,2
Γιατίου Κεφαλαίου													
α. Ιδιωτικές	9,7	50,8	72,2	52,2	70,5	73,4	61,7	8,6	3,3	0,4	7,3	0,8	-0,2
β. Δημόσιες	6,6	19,9	27,9	22,3	22,2	22,7	28,8	5,7	1,1	0,2	5,2	1,3	1,9
3. Αποθέματα & στατιστικές διαφορές	-7,8	8,7	17,5	7,7	3,6	21,2	32,7	---	---	---	---	---	---
I. Συνολική εγχώρια ζήτηση (1 + 2 + 3)	90,6	323,9	413,7	385,4	482,3	612,9	647,0	6,6	4,1	2,4	6,2	2,6	2,1
4. Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	---	30,0	---	---	88,2	145,7	269,0	---	---	---	---	---	---
5. Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών	---	49,5	---	---	97,0	210,9	197,7	---	---	---	---	---	---
II. Ισοζύγιο αγαθών και υπηρεσιών (4 + 5)	-10,9	-19,5	-29,7	-16,0	-8,8	-65,2	-71,3	---	---	---	---	---	---
III. ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΓΧΩΡΙΟ ΠΡΟΙΟΝ (I + II)	79,7	304,4	384,0	369,4	473,5	547,7	575,7	6,9	4,5	1,5	6,6	2,2	1,4
6. Καθαρό εισόδημα αλλοδαπής	0,4	5,5	9,8	8,8	11,6	-3,5	-2,7	---	---	---	---	---	---
IV. ΑΚΑΘΑΡΙΣΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΠΡΟΙΟΝ	80,1	309,9	393,8	378,2	485,1	544,2	573,0	7,0	4,6	1,2	6,7	2,1	1,2

Οι συντελεστές της ταχύρρυθμης οικονομικής ανάπτυξης κατά την περίοδο 1955-1974 θα μπορούσαν να ταξινομηθούν ως εξής:

1. Η ταχεία αύξηση των αποταμιεύσεων της χώρας που επέτρεψε τη χρηματοδότηση των επενδύσεων.
2. Η υψηλή ροπή των ιδιωτικών επιχειρήσεων για επενδύσεις και ο προσανατολισμός μεγάλου μέρους των επενδύσεων αυτών σε παραγωγικούς τομείς και ιδιαίτερα στη βιομηχανία.
3. Το σχετικά φθηνό εργατικό δυναμικό.
4. Η βελτίωση της ποιότητας του εργατικού δυναμικού.
5. Η χρησιμοποίηση βελτιωμένης τεχνολογίας από τις επιχειρήσεις, και
6. Η σημαντική αύξηση του συναλλάγματος από άδηλους πόρους.

Η σημερινή κακή πορεία της οικονομίας μας οφείλεται επίσης σε πολλούς παράγοντες:

1. Η αύξηση των τιμών του πετρελαίου αύξησε το κόστος παραγωγής των εγχώριων προϊόντων και προκάλεσε πληθωριστικές πιέσεις στην ελληνική οικονομία με αποτέλεσμα μείωση της ζήτησης ελληνικών προϊόντων τόσο στην εγχώρια όσο και στη διεθνή αγορά.
2. Οι προσαρμογές που έπρεπε να κάνει η χώρα μας στα πλαίσια της ένταξής μας στην Ε.Ε. (απελευθέρωση εξωτερικών συναλλαγών, τόνωση ενδοκοινοτικού εμπορίου, κατάργηση δασμών και ποσοτικών περιορισμών στις εισαγωγές) επηρέασαν αρνητικά το εμπορικό μας ισοζύγιο με αρνητικές συνέπειες στην εγχώρια παραγωγή και βιομηχανία.
3. Η ανεπάρκεια των μέτρων οικονομικής πολιτικής που πάρθηκαν για την αντιμετώπιση της κρίσης είχαν σαν αποτέλεσμα τη βραδεία αύξηση του εθνικού εισοδήματος, τη διόγκωση των εισαγωγών και το σχετικά υψηλό επίπεδο δημοσίων δαπανών, που καλύπτονταν με δανεισμό. Δεν έγινε ο αναγκαίος περιορισμός των εισοδημάτων ώστε να περιοριστεί η ζήτηση στις νέες πραγματικές οικονομικές μας δυνάμεις. Έτσι η υπερβάλλουσα ζήτηση μαζί με τις αυξητικές επιδράσεις στο κόστος παραγωγής, προκάλεσε αύξηση του δείκτη τιμών, δηλαδή υψηλό πληθωρισμό.
4. Τέλος, θα πρέπει να αναφέρουμε ότι ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης της χώρας μας τα τελευταία 20 χρόνια περιορίστηκε σημαντικά και λόγω της παρέμβασης ή απειλής για παρέμβαση του κράτους σε τομείς δραστηριότητας του ιδιωτικού τομέα.

Γενικά και όσον αφορά στη συμβολή των επιμέρους τομέων οικονομικής δραστηριότητας στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, θα λέγαμε ότι στα πρώτα 25 χρόνια είχαμε ευνοϊκή εξέλιξη του προϊόντος και

των τριών βασικών τομέων παραγωγής και κυρίως του δευτερογενούς, ενώ στην περίοδο της βραδείας ανάπτυξης πρωταρχικό ρόλο στην αύξηση του ακαθάριστου προϊόντος έπαιξε ο τριτογενής τομέας.

Διάρθρωση και προβλήματα ανά τομέα

Α. Πρωτογενής τομέας

Ο πρωτογενής τομέας εξακολουθεί να έχει μεγάλη σημασία για τη χώρα μας όσον αφορά τη συμβολή του στη συνολική παραγωγή και απασχόληση αλλά και στο εμπορικό μας ισοζύγιο. Η σημασία του αυτή βέβαια μειώνεται σταδιακά όσο προχωρεί η οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Στη χώρα μας ο πρωτογενής τομέας συμβάλλει στην απασχόληση σε ποσοστό τετραπλάσιο περίπου του κοινοτικού μέσου όρου.

Ακόμα συμμετέχει σημαντικά στο εμπορικό ισοζύγιο της χώρας μας, λόγω του μεγάλου όγκου εξαγωγής προϊόντων του πρωτογενούς τομέα και της επάρκειας για εγχώρια κατανάλωση ώστε να μην προβαίνει η χώρα σε μεγάλες εισαγωγές.

Ο πρωτογενής τομέας περιλαμβάνει τέσσερις κύριους κλάδους, την φυτική παραγωγή ή γεωργία, την ζωική παραγωγή ή κτηνοτροφία, τη δασοκομία και την αλιεία-ιχθυοτροφία. Το 95% περίπου του προϊόντος του πρωτογενούς τομέα προέρχεται από τη γεωργία και την κτηνοτροφία.

Πίνακας 2

Κλάδοι παραγωγής	1950	1960	1970	1980	1988
Γεωργία-Κτηνοτροφία	92.5	92.1	94.7	95.9	96.4
Δασοκομία	4.8	4.9	2.4	2.0	1.5
Αλιεία-ιχθυοτροφία	2.7	3.0	2.9	2.1	2.1
Σύνολο	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Για κάθε κλάδο του πρωτογενούς τομέα θα μπορούσαμε να αναφερθούμε ειδικά.

1. Γεωργία

Ένας πολύ σημαντικός τομέας της ελληνικής οικονομίας είναι η γεωργία που ακόμα σήμερα συνεισφέρει το 12% του Α.Ε.Π. και απασχολεί το 20% του ενεργού πληθυσμού της χώρας και αποτελεί βασική πηγή εισοδήματος ενός μέρους του πληθυσμού που κατοικεί στην περιφέρεια και ιδίως στις ευαίσθητες βόρειες περιοχές και νησιά.

Τα σημερινά προβλήματα της ελληνικής γεωργίας έχουν τη ρίζα τους τόσο στον τρόπο ανάπτυξής της όσο και στην αγροτική πολιτική που ασκήθηκε τα τελευταία είκοσι πέντε χρόνια. Μετά την πτώση της δικτατορίας η πολιτική όλων των κυβερνήσεων, με μικρά μόνο διαλείμματα «αυστηρότητας» χαρακτηρίζεται από «χαλαρότητα» σε μια περίοδο που λόγω της διεθνούς οικονομικής κρίσης οι δυνατότητες της ελληνικής οικονομίας δεν επέτρεπαν τέτοιου είδους αντιμετώπιση των επιμέρους κοινωνικών ομάδων, ιδιαίτερα μάλιστα σε συνθήκες αυξανόμενου διεθνούς ανταγωνισμού.

Από το 1952 μέχρι το 1973 η ελληνική γεωργία παρουσίασε εξαιρετικές αναπτυξιακές επιδόσεις. Το γεωργικό προϊόν αυξανόταν με υψηλούς ετήσιους ρυθμούς σε σταθερές τιμές. Στη δεκαετία 1952-1962 ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης έφτασε το 4% και στη δεκαετία 1963-1973 πλησίασε το 2,6%. Από το 1974-1980 περιορίζεται στο 1,7% και από το 1981 έως σήμερα το γεωργικό προϊόν παραμένει στάσιμο.

Όσον αφορά το αγροτικό εισόδημα η κατάσταση είναι βελτιωμένη λόγω της αύξησης των πάσης μορφής επιδοτήσεων που σήμερα αντιπροσωπεύουν το 40% του συνολικού αγροτικού εισοδήματος έναντι 13% στην περίοδο 1974-80 λόγω κυρίως της ένταξης της χώρας μας στην Ε.Ε. Ακόμα στη βελτίωση του αγροτικού εισοδήματος συνέβαλε και ο υψηλός ρυθμός αγροτικής εξόδου. Ρυθμός που έχει ανακουπεί σχετικά από το 1975 και μετά και σήμερα οφείλεται κυρίως στην έξοδο λόγω γήρατος παρά στην έξοδο προς άλλους τομείς της οικονομίας.

Έτσι γίνεται φανερό ότι η αύξηση της παραγωγικότητας της ελληνικής γεωργίας από το 1974 και μετά οφείλεται μάλλον στη μείωση του αριθμού των αγροτών παρά στην αύξηση της αγροτικής παραγωγής. Αυτό κυρίως οφείλεται στη στασιμότητα και στη συνέχεια στη μείωση των επενδύσεων στην ελληνική γεωργία από το 1974 μέχρι σήμερα. Στην περίοδο

1952-1962 το ποσοστό των δημοσίων δαπανών για στήριξη των τιμών και εισοδήματος ήταν κατά μέσο όρο 2,4% του γεωργικού προϊόντος και το αντίστοιχο ποσό στο δημοσίων δαπανών για ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό 3,4%. Στην περίοδο 1962-1967 αντίστοιχα τα ποσοστά ήταν 5,3% και 4,3% κατά μέσο όρο. Στην περίοδο 1968-1973 6,8% και 6,4%. Μέχρι το 1973 λοιπόν υπήρχε μια ισορροπία μεταξύ καταναλωτικών δαπανών και επενδυτικών δαπανών για τη γεωργία κάτι που οδήγησε στον αναπτυξιακό δυναμισμό της, άφησε την αγροτική έξοδο να πάρει μεγάλες διαστάσεις και τα αγροτικά εισοδήματα σε σχετικά χαμηλά επίπεδα.

Από το 1974 παρατηρείται σαφής προτεραιότητα της αγροτικής πολιτικής προς τις δαπάνες στήριξης των τιμών και εισοδημάτων έναντι των δαπανών για διαρθρωτικό εκσυγχρονισμό. Στην περίοδο 1974-1980 τα ποσοστά δαπανών ήταν 13,8% (στήριξη τιμών κ.λπ.) και 4,5% (επενδύσεις) του γεωργικού προϊόντος κατά μέσο όρο. Η ανισορροπία εντάθηκε στην περίοδο 1981-1989 με τιμές 35% και 4% αντίστοιχα και στην περίοδο 1990-1993 40% έναντι 4%. Παράλληλα παρατηρήθηκε μείωση των επενδυτικών δαπανών των αγροτών (ιδιωτικές επενδύσεις). Τα ανάλογα στοιχεία παρατίθενται στον πίνακα 2.

Πίνακας 3: Καταναλωτικές και επενδυτικές δημόσιες δαπάνες για τη γεωργία

Περίοδος	1952-62	1962-67	1968-73	1974-80	1981-89	1990-93
α. Καταναλωτικές δαπάνες ως % του γεωργικού προϊόντος	2.4%	5.3%	6.8%	13.8%	35%	40%
β. Επενδυτικές δαπάνες ως % του γεωργικού προϊόντος	3.4%	4.3%	6.4%	4.3%	4%	4%

Πηγή: Ν. Μαραβέγιας και Ε.Σ.Υ.Ε.

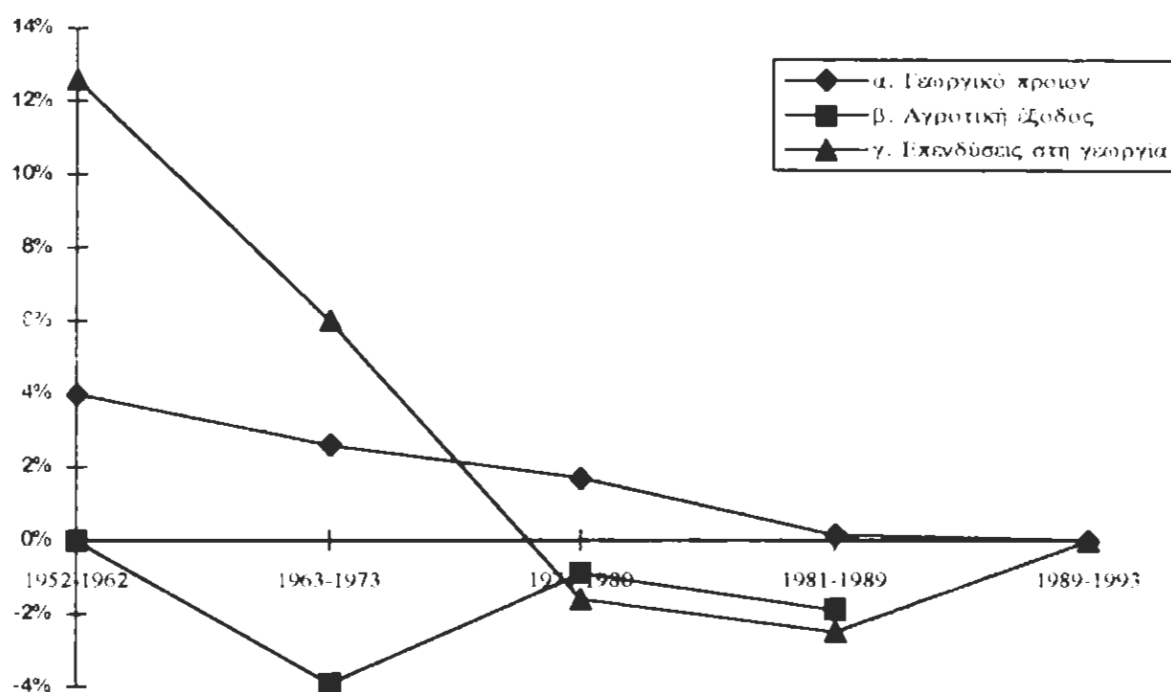
Το αποτέλεσμα της πολιτικής αυτής ήταν η ελληνική γεωργία ως παραγωγικός τομέας να οδηγείται σε στασιμότητα και να υποβαθμίζεται διαρκώς η διεθνής ανταγωνιστικότητά της. Λόγω της στασιμότητας στη γεωργική παραγωγή μειώθηκε η κάλυψη των αναγκών του ελληνικού πληθυσμού σε αγροτικά προϊόντα. Έτσι ενώ στην περίοδο 1952-1962 ο βαθμός κάλυψης των εισαγωγών αγροτικών προϊόντων από αντίστοιχες εξαγωγές έφθανε το 150% από το 1981 και μετά κυμαίνεται στο 80% περίπου.

Οι εξελίξεις στη γεωργική παραγωγή, στην αγροτική έξοδο και στις επενδύσεις καταγράφονται στον πίνακα 3.

Πίνακας 4: Μέσοι ετήσιοι ρυθμοί εξέλιξης βασικών μεγεθών της ελληνικής γεωργίας

Περίοδος	1952-1962	1963-1973	1974-1980	1981-1989	1989-1993
α. Γεωργικό προϊόν	4%	2.6%	1.7%	0.13%	0.0%
β. Αγροτική έξοδος	0.0%	-3.9%	-0.9%	-1.9%	--
γ. Επενδύσεις στη γεωργία	12.6%	6%	-1.6%	-2.5%	0.0%

Πηγή: Ν. Μαραβέγιας: Αγροτική Πολιτική και Οικονομική Ανάπτυξη στην Ελλάδα, Εκδ. Νέα Σύνορα, Αθήνα 1992 και Ε.Σ.Υ.Ε.

Η αντιφατική εξέλιξη που διαπιστώνεται είναι ότι από μια πλευρά έχουμε στασιμότητα στην ανάπτυξη του αγροτικού τομέα και μείωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας και από την άλλη σαφή βελτίωση των όρων διαβίωσης των αγροτών οι οποίοι δεν εγκαταλείπουν πλέον τη γεωργία αλλά προσπαθούν να βρουν δεύτερη απασχόληση στον αγροτικό χώρο. Και αυτό γιατί οι κοινοτικές επιδοτήσεις που μέχρι τώρα είχαν δοθεί στα προβληματικά γεωργικά προϊόντα μα δεν χρησιμοποιήθηκαν για την κάλυψη του κόστους μετάβασης σε άλλες αποδοτικές καλλιέργειες αλλά εισπράχτηκαν από τους παραγωγούς ως εισοδηματικές ενισχύσεις και κάλυψαν καταναλωτικές δαπάνες τους.

Οι συνθήκες όμως που έχουν διαμορφωθεί σήμερα έφεραν στην επιφάνεια το πρόβλημα της διάρθρωσης της αγροτικής μας παραγωγής και καθιστούν επιτακτική την ανάγκη άμεσης εφαρμογής μιας πολιτικής που να

προσανατολίζει σταθερά τους Έλληνες αγρότες στην καλλιέργεια ανταγωνιστικών προϊόντων.

Οι Έλληνες αγρότες θα πρέπει να καταλάβουν ότι δεν μπορούν πλέον να παραμένουν προσκολλημένοι στις παραδοσιακές καλλιέργειες αλλά να στραφούν προς αποδοτικότερες ανάλογα με τη σύγχρονη ζήτηση.

Η ελληνική γεωργία δεν μπορεί να συνεχίσει την πορεία της με το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο και τις υπάρχουσες παραγωγικές δομές. Επιβάλλεται η αλλαγή θεσμικού πλαισίου, η αξιοποίηση των πόρων του 2^{ου} κοινοτικού πακέτου στήριξης και η αύξηση των δαπανών για επενδύσεις. Πρέπει να λυθούν τα προβλήματα του τεμαχισμένου κλήρου, της ποιότητας του φυτικού και ζωικού κεφαλαίου, της ορθολογικής διαχείρισης των πόρων (έδαφος, νερό κ.λπ.), της ανανέωσης των κλικών (εγκατάσταση νέων αγροτών), της αγροτικής εκπαίδευσης, της γεωργικής έρευνας, των γεωργικών εφαρμογών. Τα προβλήματα των συνεταιρισμών χρειάζονται επίσης άμεσες λύσεις όσον αφορά την εμπορία και μεταποίηση της αγροτικής παραγωγής, τα θέματα marketing, εμπορικών κυκλωμάτων, εξαγωγικών φορέων, ποιοτικού ελέγχου.

Θα πρέπει εδώ να επισημανθεί το γεγονός ότι στην Ελλάδα αρχίζουν να ξεχωρίζουν τουλάχιστον τρεις κατηγορίες γεωργίας που αντιστοιχούν σε αντίστοιχες περιοχές. Η γεωργία των πεδινών εκτάσεων, όπου κυριαρχούν οι μεγαλύτεροι, οι αποδοτικότεροι και επαγγελματίες αγρότες, η γεωργία των ορεινών και προβληματικών περιοχών (μικροί και λιγότερο αποδοτικοί αγρότες) και η γεωργία των μικρών νησιών και παράκτιων τουριστικών περιοχών, όπου παρατηρείται έντονα το φαινόμενο της πολυαπασχόλησης των αγροτών. Οι τρεις κατηγορίες αυτές θίγονται διαφορετικά από τις εξελίξεις στο διεθνές περιβάλλον και χρειάζονται διαφορετικά μέτρα αγροτικής πολιτικής.

2. Κτηνοτροφία

Η κτηνοτροφία αποτελεί το δεύτερο κλάδο της αγροτικής μας παραγωγής από άποψη συμβολής στην παραγωγή. Ωστόσο, σε σχέση με τις χώρες της Κοινότητας, η συμβολή της είναι περιορισμένη λόγω κυρίως της έλλειψης επαρκούς χλωρίδας και των κτηνοτροφικών γενικότερα.

Τα κτηνοτροφικά προϊόντα και η παραγωγή κρέατος δεν επαρκεί πλήρως για την κάλυψη των αναγκών της χώρας μας. Παρότι τα τελευταία 40 χρόνια έχει γίνει σημαντική πρόοδος, η χώρα μας αναγκάζεται να δαπανά πολύτιμο συνάλλαγμα για την εισαγωγή βοδινού κρέατος (50% της συνολικής κατανάλωσης) για την εισαγωγή χοιρινού και γαλακτοκομικών προϊόντων (20% της συνολικής κατανάλωσης).

Λόγω των προβλημάτων που αντιμετωπίζει η ζωϊκή παραγωγή το ζωϊκό κεφάλαιο μειώνεται σημαντικά. Παράλληλα είναι δύσκολο να ανταπεξέλθει επιτυχώς στον ανταγωνισμό με τα αντίστοιχα κοινοτικά προϊόντα, κυρίως λόγω της έλλειψης προστατευτικών μέτρων.

3. Δασοκομία

Τα δάση καλύπτουν σήμερα το 20% περίπου του εδάφους της χώρας και μόνο το 35% των ελληνικών δασών παράγει χρήσιμο ξύλο. Για το λόγο αυτό η συμβολή της δασοκομίας στο συνολική τομέα παραγωγή είναι περιορισμένη.

Το σημαντικότερο πρόβλημα των δασών μας, κατά τη μεταπολεμική περίοδο, είναι οι τρομερές καταστροφές που προκαλούνται κάθε χρόνο με τις πυρκαγιές. Δυστυχώς μέχρι σήμερα δεν έχουν ενισχυθεί τα μέτρα προστασίας των δασών μας, ο δε μέσος όρος αναδάσωσης μόλις φθάνει τα 50 χιλιάδες στρέμματα ετησίως, ρυθμός πολύ χαμηλότερος από το ρυθμό καταστροφών.

4. Αλιεία - Ιχθυοτροφία

Παρότι η αλιεία αποτελεί πατροπαράδοτη δραστηριότητα των Ελλήνων, σε μια χώρα που περιβρέχεται από θάλασσα, η σημασία της από άποψη παραγωγής είναι σχετικά μικρή. Η συνολική παραγωγή δεν επαρκεί για τις ανάγκες της χώρας, με αποτέλεσμα να εισάγεται το 30% περίπου της συνολικής κατανάλωσης ψαριών.

Στη χώρα μας η παράκτια και μέση αλιεία είναι σχετικά περιορισμένη λόγω της έλλειψης επαρκών αποθεμάτων ψαριών. Η χρήση των συρόμενων δικτύων στο βυθό και η συχνή χρήση δυναμίτη παλαιότερα έχει καταστρέψει

το γόνο. Ακόμα, όσον αφορά την υπερπόντια αλιεία, έχει μειωθεί γιατί πολλά πλοία-ψυγεία δεν εργάζονται πλέον.

Σχετικά με την ιχθυοτροφία, παρότι οι συνθήκες στη χώρα μας είναι ευνοϊκές, η ανάπτυξη της καθυστερεί σημαντικά.

Η πολιτική στήριξης του πρωτογενούς τομέα

Μετά την ένταξή μας στην Ε.Ε., υιοθετήθηκε Κοινή Αγροτική Πολιτική, που χρηματοδοτείται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό με αποτέλεσμα να εφαρμόζονται μια σειρά μέτρων στήριξης του αγροτικού τομέα (ειδικές αντισταθμιστικές εισφορές, δασμοί, τιμή ασφαλείας, χωματερές, αποζημιώσεις, επιδοτήσεις κ.λπ.). Έτσι σήμερα το αγροτικό εισόδημα έχει αυξηθεί σημαντικά και έχει βελτιωθεί σημαντικά η σχέση του με τα μη αγροτικά εισοδήματα.

Β. Δευτερογενής παραγωγή

Στο δευτερογενή τομέα περιλαμβάνονται τα προϊόντα που προέρχονται από την επεξεργασία άλλων προϊόντων καθώς και προϊόντα εξόρυξης. Ανακρίνουμε τέσσερις κυρίως κλάδους:

- α. Ορυχεία-μεταλλεία-λατομεία-αλυκές
- β. Μεταποίηση (βιομηχανία-βιοτεχνία)
- γ. Ενέργεια (ηλεκτρισμός-θερμική ενέργεια)
- δ. Κατασκευές (κατοικίες-τεχνικά έργα).

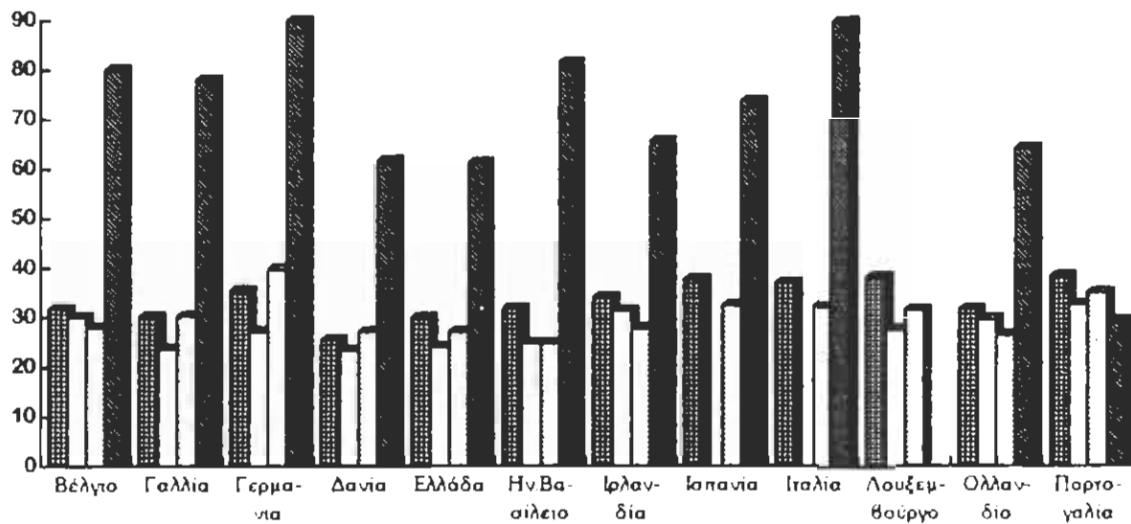
Ο δευτερογενής τομέας αποτελεί το δυναμικό τομέα της οικονομίας και από την ανάπτυξη της εξαρτάται η οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Έχει τεράστια σημασία αφού συμβάλλει τόσο στη συνολική παραγωγή, στο εισόδημα, την απασχόληση όσο και στις εξαγωγές.

Στη χώρα μας η συμβολή του δευτερογενούς τομέα στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αυξήθηκε από 20% το 1950 σε 30% το 1989 και η συμβολή του στη συνολική απασχόληση από 19% σε 27% στην ίδια περίοδο. Στις εξαγωγές δε από 16% στις αρχές της δεκαετίας του 1950 έφτασε στο 61% το 1990. Το ποσοστό όμως αυτό είναι σημαντικά χαμηλότερο από το 80% που είναι η συμμετοχή των αντίστοιχων προϊόντων στις κοινοτικές χώρες.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η συμμετοχή του δευτερογενούς τομέα στην παραγωγή, απασχόληση και εξαγωγές, σε σταθερές τιμές για το 1980.

Χώρα	Ποσοστό στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν	Ποσοστό στις ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου	Ποσοστό στη συνολική απασχόληση	Ποσοστό στις εξαγωγές
Βέλγιο	31,7	30,0	28,0	80,0
Γαλλία	30,1	23,7	30,3	78,0
Γερμανία	35,5	27,2	39,8	90,0
Δανία	25,5	23,4	27,2	61,7
Ελλάδα	30,0	24,1	27,2	61,4
Ηνωμ. Βασίλειο	31,8	24,8	24,8	81,6
Ιρλανδία	34,1	31,5	27,8	65,7
Ισπανία	37,8	---	32,5	73,8
Ιταλία	37,0	---	32,4	89,7
Λουξεμβούργο	38,4	27,8	31,6	---
Ολλανδία	31,7	29,7	26,4	64,3
Πορτογαλία	38,5	32,6	35,1	29,3
Σύνολο	33,5	27,3	30,7	75,1

■ Ποσοστό στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν □ Ποσοστό στις ακαθάριστες επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου ▨ Ποσοστό στη συνολική απασχόληση ■ Ποσοστό στις εξαγωγές

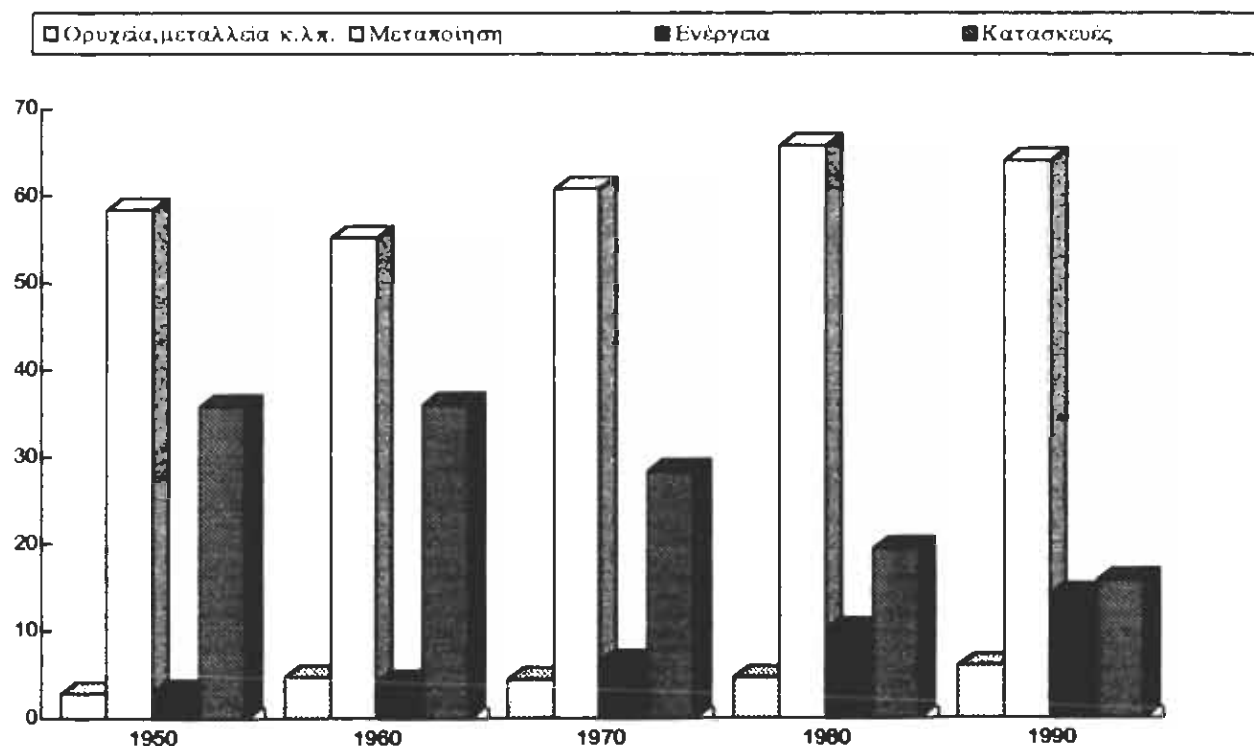
Ειδικότερα για κάθε κλάδο στην περίοδο 1950-1989 η παραγωγή ενέργειας έφτασε από 3% του συνολικού προϊόντος του δευτερογενούς τομέα στο 14% περίπου. Το προϊόν ορυχείων, μεταλλείων κ.λπ., υπερδιπλασίασε τη συμμετοχή του στο συνολικό προϊόν του τομέα. Σημαντική αύξηση παρουσίασε και το προϊόν μεταποίησης από 58% το 1950 σε 64% το 1989.

Αντίθετα, ο ρυθμός αύξησης του προϊόντος του κλάδου των κατασκευών ήταν μικρότεροι από το μέσο ρυθμό αύξησης του προϊόντος του δευτερογενούς τομέα. Έτσι, από 36% το 1950 μειώθηκε στο λιγότερο από το μισό το 1989.

Η εξέλιξη της διάρθρωσης του προϊόντος του δευτερογενούς τομέα φαίνεται στον παρακάτω πίνακα.

Πίνακας 5: Σταθερές τιμές 1970

Κλάδοι δευτερογενούς τομέα	Ποσοστιαία σύνθεση					Ρυθμοί μεταβολής				
	1950	1960	1970	1980	1990	1950- 1960	1960- 1970	1970- 1980	1980- 1990	1950- 1990
Ορυχεία, μεταλλεία κ.λπ.	2.8	4.7	4.4	4.6	6.0	14.0	8.5	5.8	3.9	8.1
Μεταποίηση	58.4	55.2	60.8	65.8	64.1	7.8	10.3	6.1	0.5	6.3
Ενέργεια	3.0	4.1	6.4	10.1	14.1	11.5	14.3	10.3	4.5	10.2
Κατασκευές	35.8	36.0	28.4	19.5	15.8	8.5	6.8	1.4	-1.5	3.8
Σύνολο	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	8.4	9.3	5.3	0.8	6.0

Αναλυτικότερα για κάθε κλάδο του δευτερογενούς τομέα μπορούμε να αναφερθούμε παρακάτω:

1. Μεταλλεία - ορυχεία - λατομεία - αλυκές

Η χώρα μας δεν θα μπορούσε να χαρακτηριστεί σαν μια πλούσια σε ορυκτό πλούτο αλλά ούτε και σαν φτωχή. Το πρόβλημα που υπάρχει είναι ότι ακόμα δεν έχει καταφέρει να εκμεταλλευτεί ικανοποιητικά τον φυσικό πλούτο της. Πολλά κοιτάσματα δεν έχουν ακόμα εντοπιστεί λόγω της ανεπαρκούς έρευνας ενώ ταυτόχρονα η εκμετάλλευση των ήδη εντοπισμένων δεν είναι πάντα ορθολογική και έτσι δεν μεγιστοποιούνται τα οφέλη για τη χώρα μας.

Για το λόγο αυτό σε λίγες μόνο περιπτώσεις όπως στο βωξίτη, στο λευκόλιθο κ.ά., γίνεται σημαντική παραπέρα επεξεργασία και μεταποίηση σε τελικά προϊόντα, ενώ μεγάλο μέρος των πρώτων υλών που εξορύσσονται, εξάγονται ακατέργαστα ή με περιορισμένη επεξεργασία.

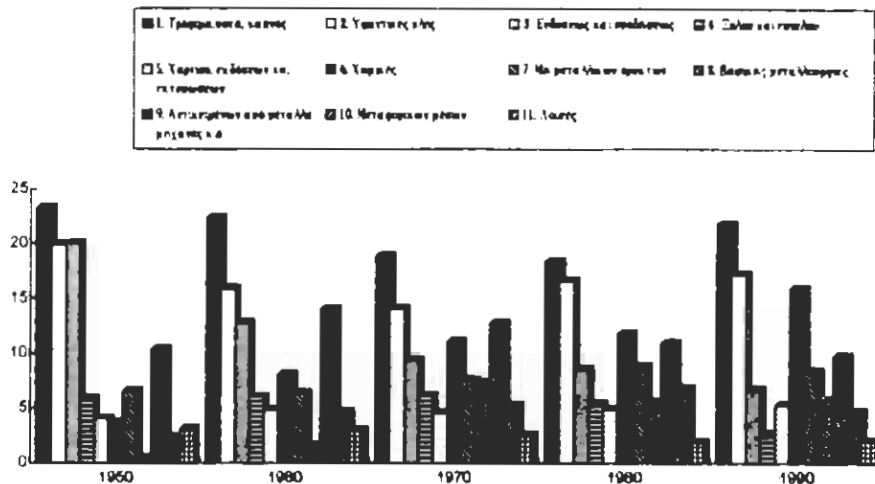
2. Μεταποίηση

Η μεταποίηση αποτελεί το βασικότερο κλάδο του δευτερογενούς τομέα, πραγματοποιείται συνήθως στη βιομηχανία που στηρίζεται περισσότερο στη χρησιμοποίηση μηχανημάτων και στη βιοτεχνία που έχει σαν βάση τις ανθρώπινες δυνάμεις.

Η μεταποίηση διακρίνεται σε επιμέρους κλάδους με βάση το είδος των προϊόντων. Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η εξέλιξη του προϊόντος των επιμέρους υποκλάδων από το 1950 και μετέπειτα.

Πίνακας 6: Σταθερές τιμές 1970

Κλάδοι μεταποίησης	Ποσοστιαία σύνθεση					Ρυθμοί μεταβολής				
	1950	1960	1970	1980	1990	1950- 1960	1960- 1970	1970- 1980	1980- 1990	1950- 1990
1. Τρόφιμα, ποτά, καπνός	23.3	22.4	18.9	18.4	21.8	7.3	8.5	6.1	2.4	6.2
2. Υφαντικές ύλες	19.9	15.9	14.1	16.6	17.2	5.4	9.0	8.5	-0.3	5.7
3. Ενδύσεως και υποδήσεως	20.0	12.8	9.4	8.6	6.7	3.0	7.0	5.6	-3.6	3.1
4. Ξύλου και επίπλου	5.9	6.1	6.2	5.4	2.7	8.1	9.6	4.6	3.4	6.9
5. Χαρτιού, εκδόσεων και εκτυπώσεων	4.1	4.9	4.6	4.9	5.3	9.8				
6. Χημικές	3.7	8.1	11.1	11.8	15.9	16.2	13.9	7.6	3.6	10.6
7. Μη μεταλλικών ορυκτών	6.6	6.4	7.6	8.8	8.4	7.4	12.2	7.7	-0.7	6.7
8. Βασικής μεταλλουργίας	0.5	1.6	7.4	5.6	5.8	22.7	21.8	4.0	-0.3	13.6
9. Αντικειμένων από μέταλλα, μηχανές κ.ά.	10.4	14.1	12.8	11.0	9.8	11.1	9.2	5.2	-1.4	6.1
10. Μεταφορικών μέσων	2.4	4.7	5.3	6.9	4.7	15.2	11.5	4.6	0.7	8.0
11. Λοιπές	3.2	3.0	2.6	1.9	2.1	7.0	8.9	5.1	-1.3	5.0

Παρατηρώντας τον πίνακα θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε:

1. Οι τρεις πρώτοι κλάδοι εξακολουθούν να παράγουν σημαντικό ποσοστό της συνολικής βιομηχανικής παραγωγής έχοντας όμως μειωθεί η συμβολή της (από 64% το 1950 σε 45% το 1984) κυρίως στον κλάδο ένδυσης και υποδήσης.
2. Οι κλάδοι της βαριάς βιομηχανίας (6-10) έχουν διπλασιάσει τη συμμετοχή τους στο συνολικό προϊόν της μεταποίησης (από 24% σε 45% το 1989).
3. Η συμμετοχή των υπολοίπων τριών κλάδων έχει μειωθεί ελαφρά και από 13% το 1950 έφθασε το 10% το 1989
4. Ορισμένοι κλάδοι της ελαφριάς βιομηχανίας (ένδυση κ.λπ.) περιορίζουν συνεχώς τη συμμετοχή τους. Άλλοι, όπως τροφίμων-ποτών-καπνού, υφαντικών υλών, χαρτιού, άρχισαν να βελτιώνουν τη συμμετοχή τους τα τελευταία χρόνια.
5. Τη μεγαλύτερη μείωση της συμμετοχής στο προϊόν της βιομηχανίας υπέστη ο κλάδος ένδυσης-υπόδησης (αύξηση 3,1% έναντι 6,3% συνολικά της μεταποίησης).

Παρόλα τα μέχρι σήμερα επιτεύγματα της βιομηχανίας ο κλάδος αντιμετωπίζει σημαντικές διορθωτικές και οργανωτικές αδυναμίες που παρεμποδίζουν την ταχύτερη ανάπτυξή του. Μερικά από αυτά είναι:

α. Το σχετικά μικρό μέγεθος των μεταποιητικών μονάδων

Στον κλάδο της μεταποίησης ο κατακερματισμός της δραστηριότητάς του σε μικρές μονάδες, με μέγεθος μικρότερο από το θεωρούμενο ως άριστο, εμποδίζει την ελαχιστοποίηση του κόστους λόγω της ανεπαρκούς αξιοποίησης των οικονομικών κλίμακας. Παράλληλα όμως σε μια

αναπτυσσόμενη οικονομία όπως η δική μας οι μικρές αυτές μεταποιητικές μονάδες που αποτελούν την ενδιάμεση φάση αποφέρουν και θετικά αποτελέσματα και δημιουργούν τις προϋποθέσεις για τη μετάβαση σε μεγαλύτερες με την ανάδειξη επιχειρηματικών στελεχών και τη δημιουργία ισχυρής επιχειρηματικής τάξης.

β. Ο χαμηλός βαθμός εξειδίκευσης των μεταποιητικών μονάδων

Κάθε βιομηχανική επιχείρηση παράγει ποικιλία προϊόντων αντί να περιορίζεται σε μικρότερο αριθμό ή ακόμα ένα μόνο ή ακόμα σε μια φάση της παραγωγής ενός προϊόντος. Αυτό συμβαίνει λόγω του μικρού μεγέθους της εσωτερικής αγοράς και δεν επιτρέπει τη μείωση του κόστους ούτε την αύξηση της ανταγωνιστικότητας των βιομηχανικών προϊόντων μας τόσο στην εσωτερική αγορά όσο και στο εξωτερικό.

γ. Η μη ορθολογική κατακόρυφη οργάνωση της παραγωγής

Ένα μεγάλο μέρος της μεταποιητικής δραστηριότητας έχει συγκεντρωθεί στα τελευταία στάδια της παραγωγικής διαδικασίας ενώ πολλές πρώτες ύλες και ενδιάμεσα προϊόντα εισάγονται από το εξωτερικό. Αυτό σημαίνει ότι η βιομηχανία μας εξαρτάται από το εξωτερικό και αδυνατεί να καρπωθεί τις οικονομίες που μπορεί να πραγματοποιηθούν από την κατακόρυφη ολοκλήρωση της παραγωγικής διαδικασίας, με δυσμενείς επιπτώσεις και το ισοζύγιο πληρωμών.

δ. Ο οικογενειακός χαρακτήρας των μεταποιητικών μονάδων

Από τα στοιχεία της απογραφής των καταστημάτων το 1984 προκύπτει ότι το 74,3% των επιχειρήσεων του κλάδου μεταποίησης έχουν τη μορφή ατομικής επιχείρησης και μόνο το 25,7% έχουν κάποια μορφή εταιρίας. Η μορφή δε της ομόρρυθμης συγκεντρώνει το 17,7% του συνόλου και οι ανώνυμες το 3,4%. Στην ουσία όμως οι περισσότερες ανώνυμες ανήκουν σε ένα πρόσωπο ή μια οικογένεια. Ο οικογενειακός αυτός χαρακτήρας σε συνδυασμό με την έλλειψη ανεπτυγμένης κεφαλαιαγοράς έχει σαν αποτέλεσμα οι επιχειρήσεις να στηρίζονται κυρίως στο τραπεζικό σύστημα για την άντληση χρηματοδότησης.

ε. Η εξάρτηση του κλάδου από το τραπεζικό σύστημα

Λόγω της εξάρτησης αυτής παρατηρείται σημαντική επιβάρυνση των μονάδων με τόκους που επιβαρύνουν με τη σειρά τους το κόστος παραγωγής και θίγουν την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων. Τα τελευταία χρόνια το πρόβλημα είναι ακόμη εντονότερο λόγω των σχετικά υψηλών επιτοκίων και της απορρόφησης των χρηματοδοτικών πόρων από το δημόσιο τομέα για την κάλυψη των ελλειμάτων του.

στ. Ο έντονος ανταγωνισμός στην εσωτερική και διεθνή αγορά

Ο ανταγωνισμός προέρχεται κυρίως από τις αναπτυσσόμενες χώρες (Κορέα, Χονγκ-Κονγκ, Μαδαγασκάρη κ.ά.), χώρες που παράγουν προϊόντα ελαφράς βιομηχανίας, όμοια με τα δικά μας. Το κόστος στις χώρες αυτές είναι μικρότερο (χαμηλότερα ημερομίσθια) και ταυτόχρονα με την ένταξή μας στην Ε.Ε. καταργήθηκε κάθε μορφής προστασία των εγχώριων προϊόντων έναντι των εισαγωγών από τρίτες χώρες.

Ο έντονος ανταγωνισμός από νεοαναπτυσσόμενες χώρες, η υπερβολική εξάρτηση των βιομηχανικών επιχειρήσεων από το τραπεζικό σύστημα, η μεγάλη επιβάρυνση του κόστους παραγωγής από τόκους και η διεθνείς οικονομική κάμψη οδήγησαν τελικά στη δημιουργία πολλών προβληματικών επιχειρήσεων και στο κλείσιμο μερικών από αυτές ή στην επιδότηση από το κράτος.

Λέξει εδώ να σημειωθεί ότι ένα δυνατό χτύπημα στη βιομηχανία μας έδωσε η επενδυτική αδράνεια της δεκαετίας του 1980. Και αυτό συνέβη ακριβώς σε μια εποχή όπου η ανανέωση της παραγωγικής μας μηχανής ήταν θέμα πρώτης προτεραιότητας. Η βελτίωση του τεχνολογικού επιπέδου της οικονομίας μας μετά την ένταξή μας στην Ε.Ο.Κ. θα έπρεπε να είναι ο κύριος στόχος των ενεργειών του ιδιωτικού και όχι μόνο τομέα. Στην κρίσιμη όμως αυτή περίοδο η ανανέωση και ο εκσυγχρονισμός της παραγωγικής μηχανής παρουσίασε επικίνδυνη καθυστέρηση. Έτσι, ο γενικός δείκτης της βιομηχανικής παραγωγής με βάση το 1980=100 έφτασε το 1990 στις 102,9 αφού το 1982, 1983, 1984 και 1987 έπεσε κάτω του 100. Έτσι φτάσαμε στο σημείο να κινδυνεύουμε αν όχι από πλήρη αποβιομηχάνιση, τουλάχιστον με βιομηχανική παρακμή.

3. Η ενέργεια

Η ενέργεια παίζει σπουδαίο ρόλο στην οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Οι κύριες μορφές ενέργειας είναι σήμερα το πετρέλαιο, το φυσικό αέριο και ο άνθρακας. Ακόμα αξιόλογα συμβάλλουν η υδροηλεκτρική και η πυρηνική ενέργεια. Αντίθετα, οι λεγόμενες αναλώσιμες πηγές ενέργειας, π.χ. η ηλιακή ενέργεια, η αιολική ενέργεια, η γεωθερμική ενέργεια κ.ά. συμβάλλουν σε μικρό ποσοστό.

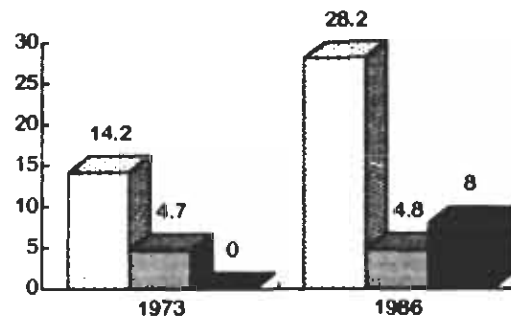
Η χώρα μας διαθέτει μερικούς ενεργειακούς πόρους, δεν μπορεί όμως να χαρακτηριστεί ως πλούσια σε τέτοιους πόρους. Κυρίως διαθέτει λιγνίτη, το υδροδυναμικό με την παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, περιορισμένα αποθέματα πετρελαίου και περιορισμένη ποσότητα φυσικού αερίου.

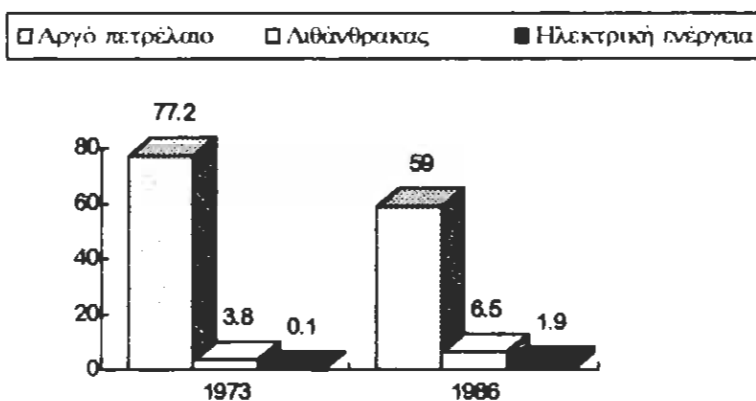
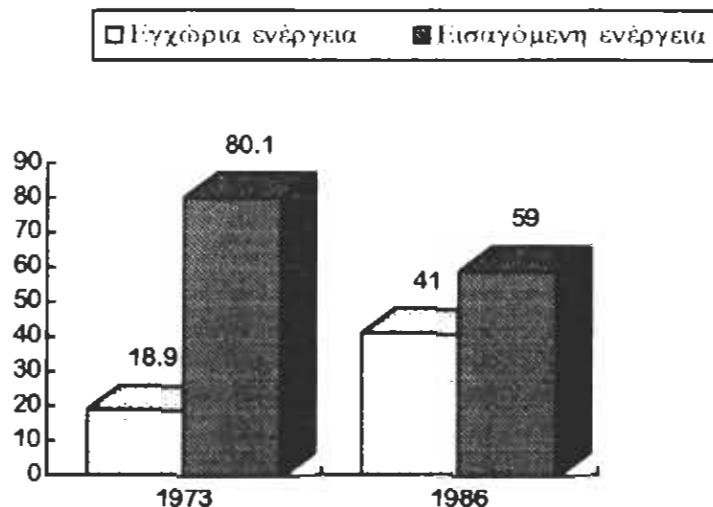
Ο παρακάτω πίνακας δίνει το βαθμό ενεργειακής αυτοδυναμίας.

Πίνακας 7

	1973	1986
Εγχώρια ενέργεια	18,9	41,0
Λιγνίτης	14,2	28,2
Υδροηλεκτρική ενέργεια	4,7	4,8
Αργό πετρέλαιο - αέριο	--	8,0
Εισαγόμενη ενέργεια	80,1	59,0
Αργό πετρέλαιο	77,2	59,0
Λιθάνθρακας	3,8	6,5
Ηλεκτρική ενέργεια	0,1	1,9
Σύνολο	100	100

□ Λιγνίτης ■ Υδροηλεκτρική ενέργεια ■ Αργό πετρέλαιο - αέριο

Η αυτοδυναμία της χώρας μας σε ενέργεια έχει αυξηθεί σημαντικά και έτσι ο ενεργειακός τομέας εμφανίζεται αρκετά ανεπτυγμένος ποσοτικά με την έννοια ότι καλύπτει σχετικά ικανοποιητικά τις ανάγκες της χώρας σε σύγκριση με τους πόρους που διαθέτει.

Τα προβλήματα ωστόσο δεν λείπουν και από αυτό τον τομέα. Κυριότερα είναι:

1. Η συμμετοχή του πετρελαίου στην κάλυψη των ενεργειακών εξακολουθεί να είναι σχετικά μεγάλη, παρά τη σημαντική μείωσή της τα τελευταία χρόνια. Έτσι η χώρα εξαρτάται από εισαγόμενη ενέργεια και το κόστος παραγωγής αυξάνει.
2. Η σύνθεση του ενεργειακού μας ισοζυγίου δεν είναι ικανοποιητική. Η απουσία του φυσικού αερίου είναι σχεδόν παντελής, γεγονός που σήμερα

- πια θα αντιμετωπιστεί επιτυχώς με τον αγωγό φυσικού αερίου από τη Ρωσία και ακόμα οι ήπιες και ανανεώσιμες πηγές ενέργειας απουσιάζουν.
3. Οι ελληνικές επιχειρήσεις συμμετέχουν σε εξαιρετικά χαμηλό βαθμό στην ανάληψη και κατασκευή ενεργειακού έργου.
 4. Οι αποδόσεις στην παραγωγή και μετασχηματισμό και στην τελική χρησιμοποίηση της ενέργειας είναι σχετικά χαμηλές με αποτέλεσμα τη σχετικά υψηλή κατανάλωση ενέργειας ανά μονάδα προϊόντος.

4. Οι κατασκευές

Ο κλάδος των κατασκευών αναπτύχθηκε σημαντικά στη μεταπολεμική περίοδο με ιδιαίτερη ανάπτυξη στον υποκλάδο των κατοικιών.

Ο παρακάτω πίνακας δείχνει τη συμβολή των κατοικιών και των άλλων κατασκευαστικών έργων στις συνολικές επενδύσεις του κλάδου κατασκευών.

Πίνακας 8: Η κατανομή των επενδύσεων στον κλάδο των κατασκευών

	1960	1970	1980	1990
Κατοικίες	39,2	43,4	52,8	48,5
Λοιπά κτήρια	21,0	21,1	22,3	26,5
Λοιπά έργα και κατασκευές	39,8	35,5	24,9	25,5
Σύνολο	100	100	100	100

Ένα βασικό πρόβλημα που παρουσιάζει ο κλάδος των κατασκευών είναι η ανεπάρκεια της ζήτησης. Αυτή οφείλεται στη γενικότερη οικονομική κάμψη, στη σχετική ανεπάρκεια χρηματοδότησης των κατασκευών (λόγω της μείωσης των μεταναστευτικών και ναυτιλιακών εισοδημάτων) και στη σχετικά χαμηλή απόδοση λόγω της υψηλής φορολογικής επιβάρυνσης και αυξημένου κόστους συντήρησης των κατασκευών.

Ένα άλλο πρόβλημα είναι η σχετικά μικρή ελαστικότητα του κλάδου σε προσφορά κτηρίων. Ανελαστικότητα που οφείλεται στην έλλειψη προγραμματισμού και συνέχεια του κλάδου στο χαμηλό τεχνολογικό εξοπλισμό και στις διαρθρωτικές θεσμικές αδυναμίες του κλάδου κι έχει σαν αποτέλεσμα τη δυσκαμψία στις μεταβολές των τιμών που συνεπάγεται αύξηση των τιμών του προϊόντος του κλάδου.

Ένα τρίτο πρόβλημα είναι ότι η απασχόληση στον τομέα κατασκευών είναι ακόμη ευκαιριακή διότι δεν έχουν οργανωθεί κατασκευαστικές επιχειρήσεις με μεγάλη οικονομική επιφάνεια και ικανά στελέχη με αποτέλεσμα την αύξηση του κόστους.

Τέλος παρατηρείται ανεπάρκεια προδιαγραφών, προτύπων και κανονισμών που θα αναβάθμιζαν το προϊόν του κλάδου.

Παρόλα αυτά ο κλάδος εξελίσσεται σχετικά ικανοποιητικά και προσφέρει σημαντικές ευκαιρίες σε πολλές κατηγορίες εργαζομένων για οικονομική και κοινωνική άνοδο.

Γ. Τριτογενής τομέας

Ο τριτογενής τομέας περιλαμβάνει όλες τις υπηρεσίες. Αυτές που χρησιμοποιούνται από τους τελικούς καταναλωτές και αυτές που χρησιμοποιούνται ενδιάμεσα για την παραγωγή του προϊόντος των δύο άλλων τομέων της οικονομίας.

Οι κυριότεροι κλάδοι του τριτογενούς τομέα είναι:

- Οι μεταφορές (χερσαίες, θαλάσσης, εναέριες)
- Οι επικοινωνίες (τηλεφωνικές, ταχυδρομικές κ.λπ.)
- Το εμπόριο (εσωτερικό-εξωτερικό, χονδρικό-λιανικό)
- Οι τράπεζες (κεντρική τράπεζα, εμπορικές τράπεζες και άλλοι πιστωτικοί οργανισμοί).
- Οι ασφάλειες, η υγεία, η εκπαίδευση, η δημόσια διοίκηση, η άμυνα, η ενοικίαση κατοικιών κ.λπ.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η διάρθρωση και οι ρυθμοί μεταβολής του προϊόντος του τριτογενούς τομέα στη μεταπολεμική περίοδο.

Πίνακας 9

Κλάδοι Τριτογενούς Παραγωγής	Ποσοστιαία σύνθεση					Ρυθμοί μεταβολής				
	1950	1960	1970	1980	1990	1950- 1960	1960- 1970	1970- 1980	1980- 1990	1950- 1990
Μεταφορές- επικοινωνίες	13,6	12,9	15,2	18,0	19,1	4,9	8,8	7,3	3,2	6,2
Εμπόριο, τράπεζες, ασφάλειες	23,4	25,3	28,6	27,9	27,9	6,4	8,2	5,2	2,4	5,7
Κατοικίες (ενοίκιο)	20,5	18,4	16,2	18,1	18,1	4,4	8,1	6,1	3,0	4,9
Δημόσια Διοίκηση (Ασφάλεια)	18,7	20,4	17,4	16,1	16,1	6,3	5,3	5,0	2,1	4,8
Υγεία-Εκπαίδευση	11,5	11,2	9,2	7,9	8,4	5,2	4,9	3,9	3,2	4,3
Διάφορες υπηρεσίες	12,3	11,8	13,4	12,5	10,8	5,0	8,4	4,7	5,9	4,9
Σύνολο	100	100	100	100	100	5,5	7,0	5,5	2,4	5,2

Η σημασία του τριτογενούς τομέα ποικίλει ανάλογα με το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης μιας χώρας. Όσο αναπτύσσεται μια οικονομία, αυξάνεται και η συμβολή του τριτογενούς τομέα τόσο στην παραγωγή όσο και στην απασχόληση. Και αυτό λόγω του ότι η εισοδηματική ελαστικότητα πολλών υπηρεσιών είναι μεγαλύτερη από τη μονάδα, με συνέπεια να αυξάνεται η ζήτηση για τις υπηρεσίες αυτές ταχύτερα από την αύξηση του εισοδήματος.

Στη χώρα μας η συμβολή του τριτογενούς τομέα αυξήθηκε από 52% στο τέλος της δεκαετίας του 1950 στο 57% το 1990 όσον αφορά το ακαθάριστο εθνικό προϊόν και επίσης η συμβολή του στη συνολική απασχόληση στη χώρα μας αυξήθηκε από 27% το 1951 σε 47% το 1990. Ωστόσο εξακολουθεί να παραμένει μικρότερη από την αντίστοιχη στις περισσότερες ανεπτυγμένες χώρες.

Ειδικότερα για κάθε κλάδο του τριτογενούς τομέα μπορούμε να αναφερθούμε στα επιτεύγματά του και στα προβλήματα που αντιμετωπίζει.

1. Μεταφορές

Σύμφωνα με την πρακτική των εθνικών λογαριασμών στον κλάδο των μεταφορών περιλαμβάνεται μόνο το προϊόν που δημιουργείται με μεταφορικά μέσα δημόσιας χρήσης. Οι υπηρεσίες μεταφορών χρησιμοποιούνται ως συντελεστής παραγωγής απ'όλες σχεδόν τις άλλες οικονομικές δραστηριότητες, περιλαμβανομένης και της τελικής ζήτησης. Γι'αυτό το λόγο έχουν ιδιαίτερη σημασία για την ανάπτυξη και την αποτελεσματική λειτουργία μιας οικονομίας.

Στον κλάδο μεταφορών περιλαμβάνονται τρεις επιμέρους υποκλάδοι: οι χερσαίες μεταφορές (οδικές και σιδηροδρομικές), οι θαλάσσιες μεταφορές (ναυτιλία) και οι εναέριες μεταφορές. Όλοι αυτοί οι υποκλάδοι γνώρισαν σημαντική ανάπτυξη στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

Ωστόσο, παρά την αξιόλογη ανάπτυξή τους οι μεταφορές στη χώρα μας αντιμετωπίζουν σειρά από σημαντικά προβλήματα που παρεμποδίζουν την αποτελεσματική λειτουργία του κλάδου και την ικανοποιητική του συμβολή στην ανάπτυξη της χώρας. Το οδικό δίκτυο της χώρας παραμένει ακόμη ποσοτικά και ποιοτικά ανεπαρκές με αποτέλεσμα την κυκλοφοριακή

συμφόρηση και την καθυστέρηση στις μεταφορές που συνεπάγονται υψηλό κόστος μεταφοράς.

Το σιδηροδρομικό δίκτυο έχει συνολικά περιορισμένο μήκος με κακή χάραξη των γραμμών, μεγάλες κλίσεις κ.λπ., με συνέπεια να περιορίζεται η ταχύτητα των τρένων.

Τα τελευταία χρόνια προβλήματα αντιμετωπίζει και η ναυτιλία μας παρά την ταχεία ανάπτυξή της κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Προβλήματα που οφείλονται στη μείωση του θαλάσσιου εμπορίου λόγω της οικονομικής ύφεσης των τελευταίων χρόνων. Έτσι έχει αυξηθεί σημαντικά ο αριθμός των πλοίων που αργούν. Παράλληλα η ελληνική ακτοπλοΐα, που εξυπηρετεί τα νησιά μας και άλλες παραθαλάσσιες περιοχές, χρειάζεται εκσυγχρονισμό.

2. Οι επικοινωνίες

Ο κλάδος των επικοινωνιών περιλαμβάνει τις δραστηριότητες που έχουν σαν σκοπό τη μεταβίβαση πληροφοριών ή ειδήσεων ανάμεσα σε πρόσωπα που βρίσκονται σε απόσταση μεταξύ τους.

Ο κλάδος των επικοινωνιών περιλαμβάνει τρεις υποκλάδους: τηλεφωνία-τηλεγραφία, ταχυδρομεία, ραδιοτηλεόραση.

Η τηλεφωνία-τηλεγραφία γνώρισε σημαντική ανάπτυξη στη χώρα μας κατά τα τελευταία χρόνια. Παρόλα αυτά αντιμετωπίζει ακόμη σοβαρά προβλήματα, όπως η χαμηλή ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών, η αδυναμία αξιοποίησης των τεχνολογικών εξελίξεων και η αδυναμία ικανοποίησης της ταχέως αυξανόμενης ζήτησης.

Ομοίως χαμηλή ποιότητα παρεχόμενων υπηρεσιών παρατηρούμε και στον υποκλάδο των ταχυδρομείων. Ακόμα σημαντικό πρόβλημα αποτελεί το ταμειακό έλλειμμα των ελληνικών ταχυδρομείων.

Στον υποκλάδο ραδιοτηλεόρασης έχουμε αρκετά ικανοποιητική ανάπτυξη, μετά την απελευθέρωση του χώρου. Έτσι, με την έναρξη λειτουργίας ιδιωτικών σταθμών εισήχθησαν στοιχεία ανταγωνισμού που οδήγησαν σε σημαντική βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

3. Το εμπόριο

Ο κλάδος του εμπορίου περιλαμβάνει κάθε δραστηριότητα που αφορά την αγορά και μετακίνηση προϊόντων χωρίς επεξεργασία με σκοπό την πραγματοποίηση κέρδους. Το εμπόριο διακρίνεται σε χονδρικό (πωλήσεις μεταξύ επιτηδευματιών) και λιανικό (πωλήσεις προς τελικούς καταναλωτές). Ακόμα διακρίνεται σε εξωτερικό και εσωτερικό εμπόριο.

Το εμπόριο γνώρισε σημαντική ανάπτυξη στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Την περίοδο 1958-1984 τα καταστήματα χονδρικού εμπορίου αυξήθηκαν από 20,6 χιλιάδες σε 23,2 χιλιάδες, ενώ τα καταστήματα λιανικού εμπορίου αυξήθηκαν από 104,7 χιλιάδες σε 184,9 χιλιάδες. Η αύξηση βέβαια αυτή δεν είχε τον ίδιο ρυθμό σ' όλη τη χώρα.

Τα σημαντικότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κλάδος είναι:

1. Το μικρό μέγεθος των καταστημάτων
2. Ο οικογενειακός χαρακτήρας των επιχειρήσεων.
3. Η ανεπαρκής και με σχετικά δυσμενείς όρους χρηματοδότηση. Ο κλάδος του εμπορίου αντιμετώπισε σημαντικά προβλήματα κατά τη μεταπολεμική περίοδο λόγω των περιορισμών που επέβαλλε η νομισματική επιτροπή. Επίσης οι όροι χρηματοδότησης του εμπορίου είναι πολύ δυσμενείς σε σχέση με τους όρους που ισχύουν για άλλους κλάδους. Και αυτό γιατί το εμπόριο θεωρείται λιγότερο δυναμικός κλάδος για την ανάπτυξη της χώρας.
4. Η έλλειψη κινήτρων για την ανάπτυξη του κλάδου.
5. Προβλήματα που οφείλονται στο θεσμικό πλαίσιο (έλλειψη εμπορικού μητρώου, αναχρονιστική πτωχευτική νομοθεσία, έλλειψη προστασίας επαγγελματικής στέγης κ.ά.).
6. Η χαμηλή παραγωγικότητα του κλάδου.

4. Τουρισμός

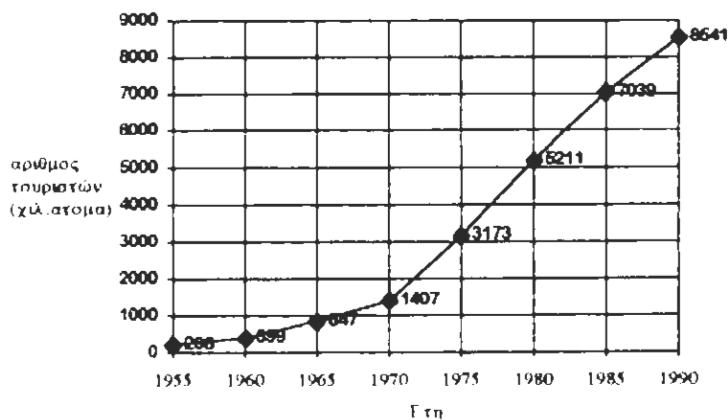
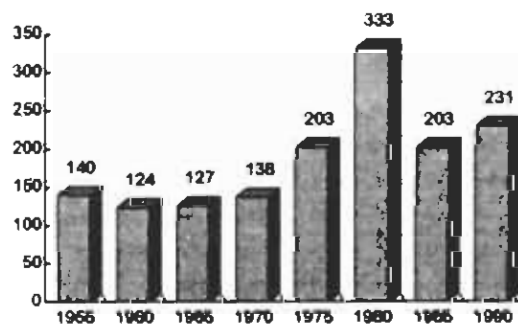
Ο κλάδος του τουρισμού περιλαμβάνει όλες εκείνες τις δραστηριότητες που σχετίζονται με τη μετακίνηση ανθρώπων για περιορισμένο χρονικό διάστημα, για λόγους αναπαύσεως, αναψυχής, επίσκεψη αξιοθεάτων κ.λπ. Διακρίνεται στον εσωτερικό και εξωτερικό τουρισμό.

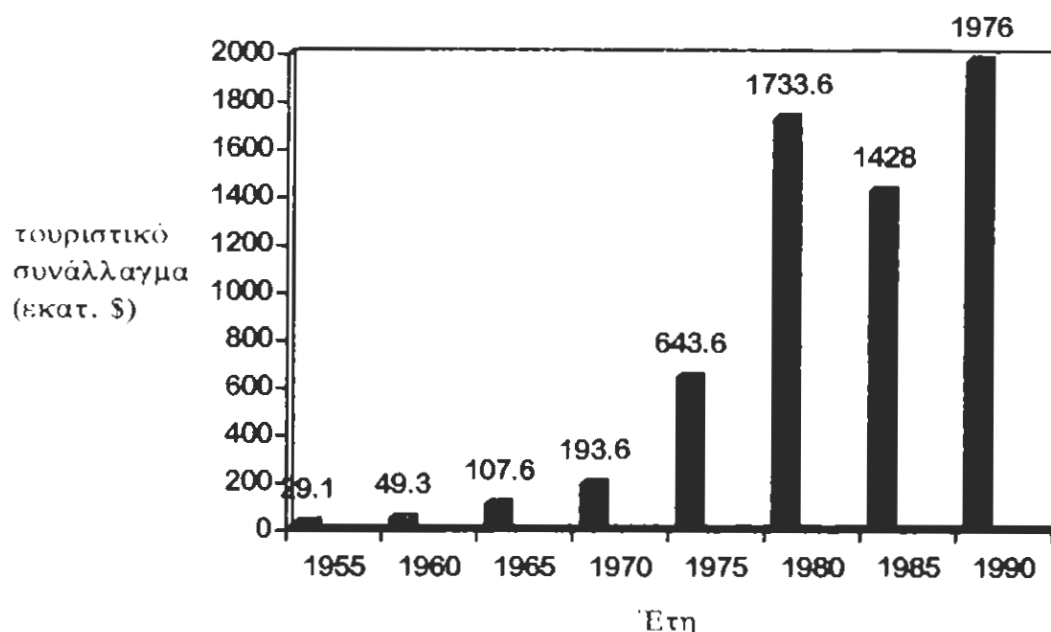
Στη χώρα μας ο εξωτερικός κυρίως τουρισμός γνώρισε μεγάλη ανάπτυξη και σήμερα αποτελεί σημαντική δραστηριότητα για τον τόπο.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται ο αριθμός των τουριστών που επισκέφθηκαν τη χώρα μας σε ορισμένα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου.

Πίνακας 10: Εξέλιξη του αριθμού τουριστών και του τουριστικών συναλλάγματος στην Ελλάδα μεταπολεμικά

Έτος	αριθμός τουριστών (χιλ. άτομα)	τουριστικό συναλλάγμα (εκατ. δολάρια)	συναλλάγμα κατ'άτομο (δολάρια)
1955	208	29.1	140
1960	399	49.3	124
1965	847	107.6	127
1970	1407	193.6	138
1975	3173	643.6	203
1980	5211	1733.6	333
1985	7039	1428.0	203
1990	8541	1976.0	231

Στον πίνακα φαίνεται η μεγάλη αύξηση των τουριστών, που από 200 περίπου χιλιάδες το 1955 έφτασαν 8,5 εκατομύρια το 1990, αλλά ταυτόχρονα φαίνεται ότι το κατά κεφαλήν δαπανώμενο συνάλλαγμα κατά τη δεκαετία του 1980 μειώθηκε λόγω των συνεχών υποτιμήσεων της δραχμής.

Παρά τη σημαντική ανάπτυξη του κατά τη μεταπολεμική περίοδο, ο τουρισμός αντιμετωπίζει αρκετά προβλήματα. Το κυριότερο απ'αυτά είναι ο ανταγωνισμός, ο έντονος ανταγωνισμός που προέρχεται κυρίως από άλλες μεσογειακές χώρες, όπως Ιταλία, Ισπανία, Τουρκία.

Όσον αφορά τον εσωτερικό τουρισμό, αυτός μειώνεται σημαντικά είτε γιατί πολλοί Έλληνες αποκτούν εξοχική κατοικία είτε γιατί όλο και περισσότεροι κάνουν τουρισμό στο εξωτερικό. Τα τελευταία χρόνια ο εσωτερικός τουρισμός μόλις ξεπερνά το 1/3 της συνολικής τουριστικής κίνησης.

5. Τράπεζες - ασφάλειες

Τράπεζες είναι οι οικονομικοί οργανισμοί που έχουν ως αντικείμενο εργασίας τους το χρήμα και την πίστη.

Ασφάλειες είναι ο κλάδος που παρέχει εξασφάλιση έναντι τυχαίων κινδύνων και ζημιών, ατυχημάτων κ.λπ.

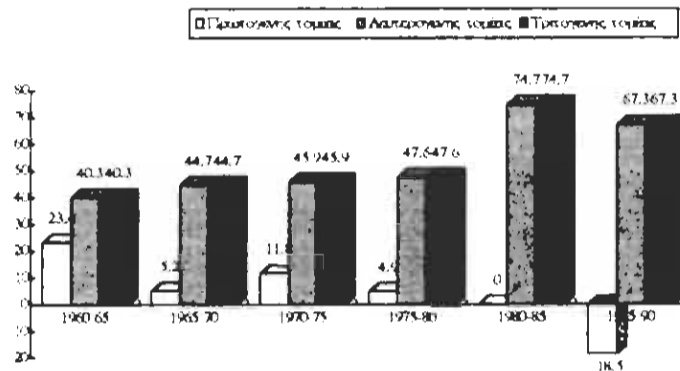
Όσον αφορά τις τράπεζες στη χώρα μας υπάρχουν τρεις κατηγορίες:

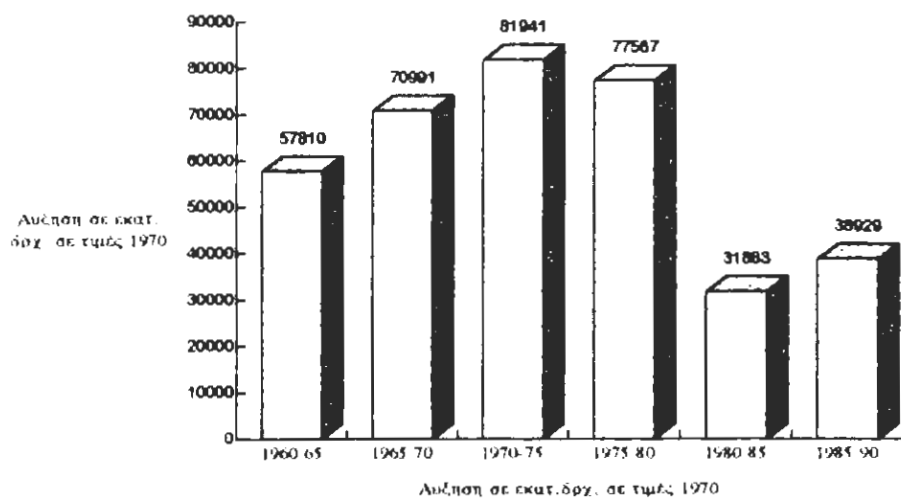
1. Η κεντρική ή εκδοτική τράπεζα (Τράπεζα της Ελλάδος).
2. Οι εμπορικές τράπεζες. Δέχονται καταθέσεις και χορηγούν πιστώσεις, προβαίνουν σε προεξοφλήσεις τίτλων, αγοραπωλησία συναλλάγματος και έκδοση εγγυητικών επιστολών. Στη χώρα μας λειτουργούν ελληνικές και ξένες εμπορικές τράπεζες.
3. Ειδικοί πιστώτικοι οργανισμοί. Περιλαμβάνουν ειδικές τράπεζες επενδύσεων που χορηγούν μακροπρόθεσμες πιστώσεις σε επιχειρήσεις για επενδύσεις ή εξειδικευμένες τράπεζες που ασχολούνται με κάποιο τομέα της ελληνικής οικονομίας, π.χ. τον αγροτικό, το ναυτιλιακό κ.λπ.

Ιδιαίτερη σημασία για την ανάπτυξη της οικονομίας έχει και ο κλάδος των ασφαλειών. Στη χώρα μας ασφάλιση παρέχεται τόσο από το Κράτος με τη μορφή κοινωνικής ασφάλισης όσο και από ιδιώτες. Πολλές από τις ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες στη χώρα μας είναι ξένες.

Πίνακας 11: Συμβολή των επιμέρους τομέων στην αύξηση του εθνικού προϊόντος

Περίοδοι	Αύξηση σε εκατ. δρχ. σε τιμές 1970	Συμβολή % στην αύξηση		
		Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας
1960-65	57810	23.4	40.3	40.3
1965-70	70991	5.2	44.7	44.7
1970-75	81941	11.8	45.9	45.9
1975-80	77567	4.9	47.6	47.6
1980-85	31883	0	74.7	74.7
1985-90	38929	-18.5	67.3	67.3

**Σύνθεση πληθυσμού -
Απασχόληση - Ανεργία**

Σύνθεση πληθυσμού - Απασχόληση - Ανεργία

Το ανθρώπινο δυναμικό μιας χώρας έχει μεγάλη σημασία για την οικονομική της ανάπτυξη. Το δυναμικό αυτό προσδιορίζεται από ποσοτικούς και ποιοτικούς παράγοντες. Πληθυσμός και εργατικό δυναμικό συνιστούν την ποσοτική διάσταση και η εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού συνιστά ένα βασικό παράγοντα της ποιότητάς του.

Πληθυσμός και εργατικό δυναμικό

Ο πληθυσμός της Ελλάδας αυξήθηκε με σχετικά πολύ μικρό ρυθμό κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Το 1951 ο συνολικός πληθυσμός ήταν 7633 χιλιάδες άτομα και το 1991 10.264 χιλιάδες άτομα. Αύξηση με μέσο ετήσιο ρυθμό 0,13%. Ρυθμό ιδιαίτερα χαμηλό σε σύγκριση με τους αντίστοιχους ρυθμούς αύξησης του πληθυσμού σε άλλες αναπτυσσόμενες οικονομίες.

Το γεγονός αυτό οφείλεται στο σχετικά μικρό αριθμό γεννήσεων και επίσης στο σχετικό υψηλό ρυθμό εξωτερικής μετανάστευσης ιδιαίτερα στη δεκαετία του 1960. Έτσι ενώ το 1971 η φυσική αύξηση του πληθυσμού (γεννήσεις ζώντων - θάνατοι) ήταν 67307 άτομα, με έκπληξη παρατηρούμε ότι το 1995 η φυσική αύξηση του πληθυσμού ήταν μόλις 663 άτομα.

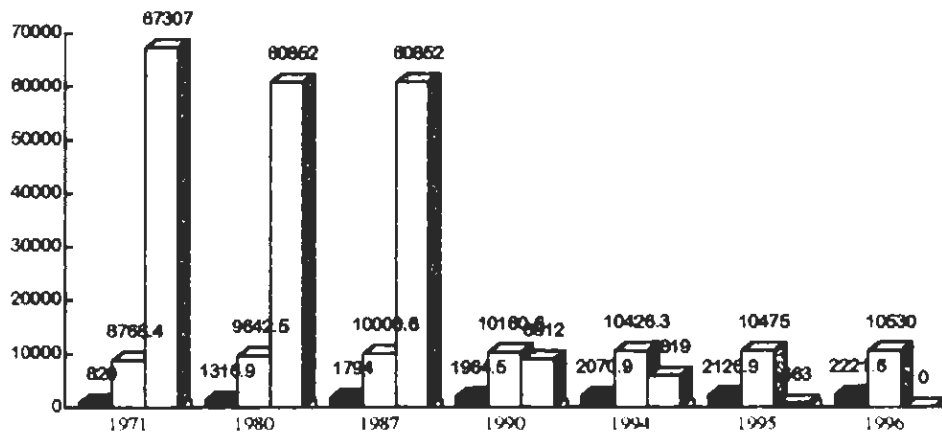
Η μείωση των γεννήσεων, σε συνδυασμό με τη μετανάστευση νέων κυρίως ατόμων καθώς και την αύξηση του μέσου όρου ζωής του πληθυσμού, είχε ως αποτέλεσμα τη γήρανση του πληθυσμού της χώρας μας. Πρόκειται για τη δημογραφική γήρανση που σημαίνει αύξηση της αναλογίας των ηλικιωμένων. Παρατηρούμε σήμερα τη συρρίκνωση της ομάδας των νέων κάτω των 15 ετών από 28% στο επίπεδο 22% και την αντίστοιχη διόγκωση των άνω των 65 ετών από 9% περίπου στο υπερδιπλάσιο επίπεδο 21,1%. Έτσι, οι συνταξιούχοι σήμερα αντιπροσωπεύουν το 21,1% του πληθυσμού έναντι 9,4% το 1971, 13,7% το 1980 και 19,5% το 1990. Κατά την τελευταία 30ετία έχουμε αύξηση των αποχάμων της εργασίας από 600 χιλιάδες άτομα σε 2220 χιλιάδες το 1996.

Πίνακας 1: Δημογραφικά μεγέθη

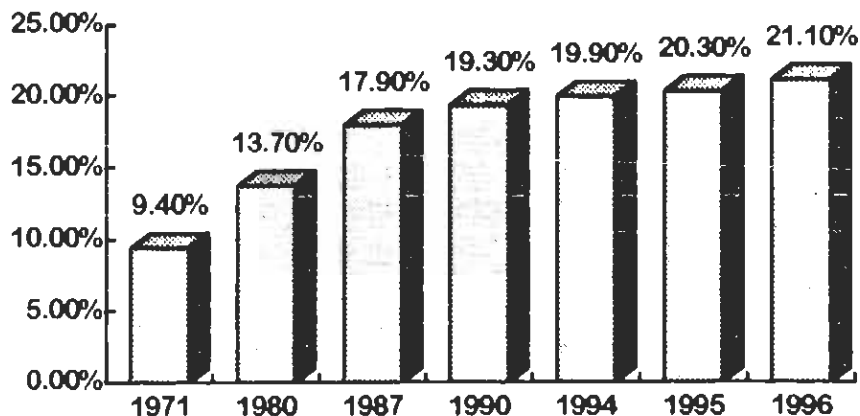
Έτη	Αριθμοί συνταξιούχων σε χιλ. άτομα	Πληθυσμός Ελλάδας σε χιλ. άτομα	Συνταξιούχοι ως % του συνολικού πληθυσμού	Φυσική κίνηση του ελληνικού πληθυσμού
1971	820.0	8768.4	9.4%	67307
1980	1316.9	9642.5	13.7%	60852
1987	1794.0	10000.6	17.9%	60852
1990	1964.5	10160.6	19.3%	8912
1994	2070.9	10426.3	19.9%	5819
1995	2126.9	10475.0	20.3%	663
1996*	2221.6	10530.0	21.1%	0

*Εκτιμήσεις

■ Αριθμοί συνταξιούχων σε χιλ. άτομα □ Πληθυσμός Ελλάδας σε χιλ. άτομα ▨ Φυσική κίνηση του ελληνικού πληθυσμού

Συνταξιούχοι ως % του συνολικού πληθυσμού

Η αύξηση αυτή είχε ως αποτέλεσμα το δυσανάλογο της σχέσης ανάμεσα σε συνταξιούχους και ασφαλισμένους και την εξώθηση των ασφαλιστικών φορέων στο έλλειμα των 750 δις δρχ. το 1995 με πρόβλεψη 970,4 δις δρχ. το 1997.

Επιπλέον επιπτώσεις της δημογραφικής γήρανσης μπορούν να θεωρηθούν: η βραδεία άνοδος του επιπέδου παραγωγικότητας, της κατά μονάδα χρόνου απόδοσης εργασίες, οι δυσχέρειες προσαρμογής προς την τεχνολογία αιχμής, λόγω σωματικής και πνευματικής εξασθένησης του γηράσκοντος εργατικού δυναμικού και η εγκατάλειψη πολλών χειρονακτικών εργασιών που χαρακτηρίζονται ανθυγιεινές, επικίνδυνες ή κοινωνικά απαράδεκτες, ιδίως στον τομέα υπηρεσιών, στα νοσοκομεία, στην εμπορική ναυτιλία, όπου οι Έλληνες εργαζόμενοι αντικαθίστανται από ξένο εργατικό δυναμικό.

Οι παλιννοστήσεις από την άλλη πλευρά δεν επηρέασαν σημαντικά την πληθυσμιακή στάθμη αλλά μόνο τη γήρανση του πληθυσμού. Εξαιρήση αποτελεί ο Ποντιακός Ελληνισμός της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, που εκτιμάται ότι έχει επιδράσει ευεργετικά στην πληθυσμιακή πυραμίδα, δεδομένου ότι η μέση ηλικία των ανθρώπων αυτών είναι σχετικά μικρή.

Όλες αυτές οι εξελίξεις σχετικά με τον πληθυσμό της χώρας επηρέασαν όπως ήταν φυσικό και το εργατικό δυναμικό της, το οποίο αυξήθηκε με ρυθμό ακόμα μικρότερο από τον πληθυσμό. Το εργατικό δυναμικό της χώρας μας κατά την απογραφή του 1981 ανερχόταν σε 3544 χιλιάδες άτομα, λίγο μικρότερο από το αντίστοιχο κατά το 1961, που ανερχόταν σε 3639 χιλιάδες άτομα και σε 3933 χιλιάδες άτομα το 1991.

Σχετικά με τη σύνθεση του εργατικού δυναμικού κατά φύλλο, οι άρρενες αποτελούν το 70% περίπου ενώ οι θήλεις το 30% περίπου.

Η κατανομή δε του εργατικού δυναμικού κατά τομέα και κλάδο παραγωγής κατά την εικοσαετία 1961-1981, για την οποία υπάρχουν συγκρίσιμα στοιχεία, εμφανίζεται ως εξής:

Πίνακας 2: Κατανομή εργατικού δυναμικού κατά τομέα και κλάδους παραγωγής

	Σε χιλιάδες άτομα			Ποσοστιαία σύνθεση		
	1961	1971	1981	1961	1971	1981
A. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	1960	1313	972	53,9	40,6	27,4
B. ΔΕΥΤΕΡΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	698	856	1038	19,2	26,5	29,3
1. Ορυχεία, μεταλλεία κ.λπ.	22	21	23	0,6	0,7	0,6
2. Βιομηχανία-βιοτεχνία	489	554	664	15,4	17,1	18,2
3. Οικοδομήσεις-Δημόσια έργα	167	256	326	4,6	7,9	9,2
4. Ηλεκτρισμός-φωταέριο	20	25	25	0,6	0,8	0,7
Γ. ΤΡΙΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ	859	1002	1360	23,6	31,0	38,4
1. Μεταφορές - επικοινωνίες	154	212	267	4,2	6,6	7,5
2. Υπηρεσίες (εμπόριο, τράπεζες, ασφάλειες, Δημόσιες υπηρεσίες)	705	790	1093	19,4	24,4	30,9
Δ. ΜΗ ΔΗΛΩΣΑΝΤΕΣ	21	64	174	3,3	2,0	4,9
ΣΥΝΟΛΟ	3639	3235	3544	100,0	100,0	100,0

Όπως φαίνεται λοιπόν στον πίνακα, το εργατικό δυναμικό στον πρωτογενή τομέα μειώθηκε από 54% το 1961 σε 27% το 1981, ενώ στους δύο άλλους τομείς αυξήθηκε από 19,2% το 1961 σε 29,3% το 1981 στον δευτερογενή τομέα και από 23,6% σε 38,4% το 1981 στον τριτογενή τομέα.

Πέρα από την ποσοτική διάσταση του ανθρώπινου δυναμικού στη χώρα μας, σημασία έχει να εξετάσουμε και την ποιοτική του διάσταση, η οποία παίζει σημαντικό ρόλο για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας.

Η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού βελτιώνεται βασικά με την εκπαίδευση (σχολική εκπαίδευση, πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια) και τις μετεκπαιδεύσεις σε ειδικές σχολές ή με ειδικά σεμινάρια, διαλέξεις κ.λπ.

Κατά το έτος 1981 το 55% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της χώρας είναι απόφοιτοι δημοτικού, το 18% περίπου είναι απόφοιτοι μέσης εκπαίδευσης, ενώ το 11% διαθέτουν ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση. Τα ποσοστά αυτά βέβαια σήμερα είναι περισσότερο βελτιωμένα. Το 1961 μόνο το 3% του εργατικού δυναμικού είχε πτυχίο τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, το 8% είχε τελειώσει τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, το 47% πρωτοβάθμια εκπαίδευση και πάνω από 40% δεν είχε τελειώσει πρωτοβάθμια εκπαίδευση, αντίθετα με το 1981 που μόνο το 16% του εργατικού δυναμικού δεν είχε τελειώσει την πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Χρήσιμο θα ήταν να μελετηθεί και η παραγωγικότητα του εργατικού δυναμικού. Η συμβολή του πρωτογενούς τομέα έχει μειωθεί και από 50% περίπου το 1961, ήταν 30% το 1981 ενώ αντίθετα η συμβολή του

δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα αυξήθηκε κατά 60% περίπου για κάθε τομέα. Άκομα η παραγωγικότητα του εργατικού δυναμικού (το ακαθάριστο προϊόν ανά απασχολούμενο) διαφέρει ανάμεσα στους διάφορους τομείς και κλάδους της οικονομίας. Έτσι μεγαλύτερη είναι η παραγωγικότητα στον ηλεκτρισμό και το φωταέριο, ακολουθούν τα ορυχεία και μεταλλεία και τέλος έρχεται ο πρωτογενής τομέας. Οι διαφορές αυτές οφείλονται στις διαφορές που υπάρχουν στο μέγεθος των επενδύσεων και του κεφαλαίου. Έτσι οι κλάδοι που εμφανίζουν τη μεγαλύτερη παραγωγικότητα είναι κλάδοι εντάσεως κεφαλαίου ενώ ο γεωργικός τομέας είναι κλάδος εντάσεως εργασίας.

Περιφερειακή κατανομή του πληθυσμού και της οικονομικής δραστηριότητας

Όπως έχουμε ήδη αναφέρει, ο πληθυσμός της χώρας μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο αυξήθηκε με χαμηλό ρυθμό. Οι μεταβολές του πληθυσμού δεν ήταν ίδιες στις διάφορες περιοχές. Για παράδειγμα, στην περιοχή της πρωτεύουσας και της Θεσσαλονίκης ο πληθυσμός αυξήθηκε με υψηλούς ρυθμούς ενώ σε άλλες με χαμηλούς ρυθμούς. Σε κάποιες άλλες όμως ο πληθυσμός μειώθηκε, όπως π.χ. στην Πελοπόννησο, στη Δυτική Στερεά Ελλάδα, στην Ήπειρο και στα νησιά του Αιγαίου.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η κατανομή του πληθυσμού κατά περιοχές (αστικός, ημιαστικός, αγροτικός) στα έτη απογραφής.

Πίνακας 3:

Έτος απογραφής	Πληθυσμός				Εκατοστιαία κατανομή		
	Σύνολο	Αστικός	Ημιαστικός	Αγροτικός	Αστικός	Ημιαστικός	Αγροτικός
1951	7.632.801	2.879.994	1.130.188	3.622.619	37,7%	14,8%	47,5%
1961	8.388.553	3.628.105	1.085.856	3.674.592	43,3%	12,9%	43,8%
1971	8.768.641	4.667.489	1.019.421	3.081.731	53,2%	11,6%	35,2%
1981	9.740.417	5.659.528	1.125.574	2.955.342	58,1%	11,6%	30,3%
1991	10.259.800	6.038.981	1.318.427	2.902.492	58,8%	12,8%	28,3%

Ανάλογη εικόνα με την άνιση κατανομή του πληθυσμού και την περιφερειακή του συγκέντρωση κατά τη μεταπολεμική περίοδο παρατηρούμε και στην περιφερειακή κατανομή του εργατικού δυναμικού της απασχόλησης και της παραγωγής. Κατά την περίοδο 1951-1981 η απασχόληση μειώθηκε σε όλες τις περιφέρειες εκτός της περιοχής πρωτεύουσας και Θεσσαλονίκης. Έτσι το εργατικό δυναμικό και η

απασχόληση όπως και ο πληθυσμός, είναι συγκεντρωμένα στις περιφέρειες πρωτεύουσας και Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας.

Πίνακας 4

	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός		Απασχόληση		Ακαθάριστο εγχώριο προϊόν	
	1951	1981	1961	1981	1970	1980
1. Ανατολική Στερεά και Εύβοια	29,3	39,7	28,9	39,3	48,0	48,4
2. Κεντρική και Δυτική Μακεδονία	16,9	17,0	16,8	16,9	15,6	16,8
3. Πελοπόννησος και Δυτική Στερεά	16,7	14,2	17,1	14,3	12,1	12,0
4. Θεσσαλία	8,3	7,4	8,3	7,5	6,3	4,5
5. Ανατ. Μακεδονία	7,5	4,7	7,3	4,6	3,8	2,8
6. Κρήτη	6,2	5,4	6,4	5,6	4,2	3,0
7. Ήπειρος	5,9	4,7	5,9	4,7	3,4	2,4
8. Θράκη	5,1	3,8	5,3	3,8	2,4	1,7
9. Νησιά Αιγαίου	4,1	3,1	3,9	3,1	2,7	2,2
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Σ' αυτό το χρονικό διάστημα το εργατικό δυναμικό και η απασχόληση μειώθηκαν δραστικά στον πρωτογενή τομέα και αυξήθηκε στους άλλους τομείς λόγω της μετακίνησης μέσα στη χώρα από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές. Ανάλογη δυσανάλογη κατανομή παρουσιάζει το ακαθάριστο εγχώριο εθνικό προϊόν. Έτσι το 50% περίπου του συνολικού ΛΕΠ παράγεται στην περιφέρεια Ανατολικής Στερεάς και Εύβοιας και το 20% περίπου στην περιφέρεια Κεντρικής και Δυτικής Μακεδονίας, ενώ η συμβολή των άλλων περιφερειών είναι μικρότερη και αυτό αντανακλά το διαφορετικό ρυθμό ανάπτυξης των διαφόρων περιφερειών της χώρας.

Ανεργία. Αίτια και εξέλιξη ανεργίας

Το ποσοστό ανεργίας και ο ακριβής προσδιορισμός του αριθμού των ανέργων στην Ελλάδα έχει γίνει αντικείμενο πολλών συζητήσεων, αντιφατικών απόψεων και θέμα πολιτικής αντιπαράθεσης. Από παλαιότερα υπήρχε μια σοβαρή σύγχυση για το όλο πρόβλημα, που οφείλεται ως ένα βαθμό στις ιδιαιτερότητες της ελληνικής οικονομίας και στην αρκετά διαφοροποιημένη απ' ό,τι σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες δομή της απασχόλησης. Το κύριο πρόβλημα εστιάζεται στο μεγάλο αριθμό αυτοαπασχολούμενων (αγρότες, ελεύθεροι επαγγελματίες, έμποροι κ.λπ.) για τους οποίους δεν είναι στατιστικά εύκολο να προσδιοριστεί πότε είναι

άνεργοι και πότε όχι. Ακόμα δεν υπάρχει αποδεκτός επιστημονικός αριθμός για την κατάσταση ανεργίας του αγρότη, του γιατρού, του δικηγόρου κ.λπ.

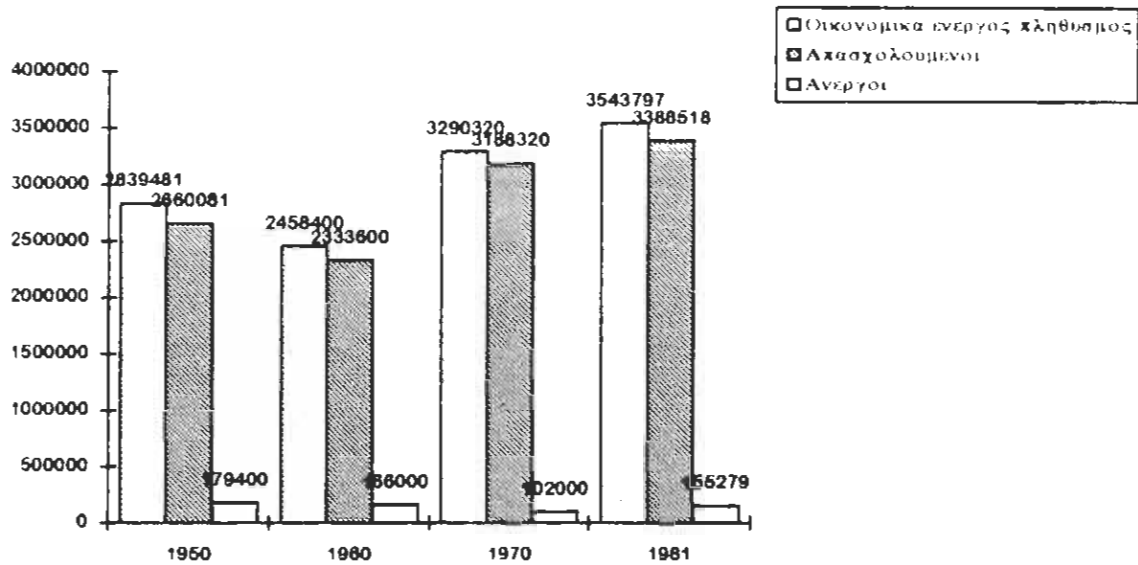
Στην ελληνική οικονομία έχουμε μια αυξημένη παρουσία ορισμένων κλάδων με έντονες εποχιακές διακυμάνσεις, όπως γεωργία, τουρισμός, οικοδομή, που συνιστά ένα συναφές πρόβλημα απασχόλησης αλλά και στατιστικών ανεργίας. Όταν γίνεται λοιπόν μια στατιστική δειγματοληψία για τον προσδιορισμό των ανέργων έχει μεγάλη σημασία η εποχιακή συγκυρία. Η εποχιακή ανεργία, η υποαπασχόληση και η ετεροαπασχόληση ή παρααπασχόληση είναι τρία δεδομένα που θα μπορούσαν να συνοψισθούν με τον τίτλο «λανθάνουσα ανεργία» και για τα οποία δεν υπάρχουν στατιστικά στοιχεία.

Επιπλέον πρέπει να σημειωθεί ότι τα στοιχεία σχετικά με την απασχόληση και την ανεργία παρουσιάζουν μεγάλη διαφοροποίηση μεταξύ των δεκαετιών του 1970 και 1980, γιατί μετά το 1982 άλλαξαν οι ορισμοί και οι διαδικασίες κατάρτισης των στατιστικών ανεργίας και απασχόλησης.

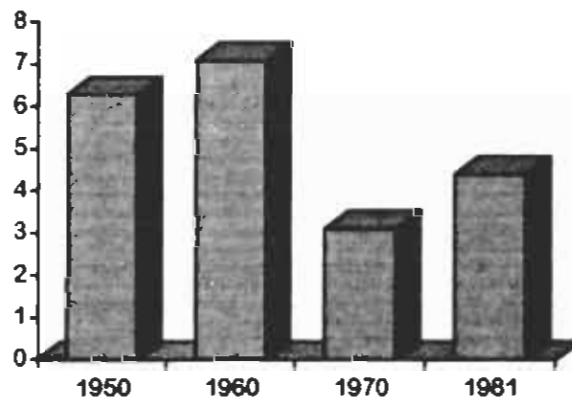
Τα στοιχεία σχετικά με την ανεργία στην Ελλάδα για την περίοδο 1951-1981 παρουσιάζονται σε ξεχωριστό πίνακα, που στηρίζεται στα δεδομένα της ΕΣΥΕ και του ΟΑΕΔ, με μια επιφύλαξη σχετικά με την ακρίβειά τους και θεωρούμενα ως αμφισβητήσιμα. Για παράδειγμα, το 1981 σε σύνολο οικονομικά ενεργού πληθυσμού 3.543.797 ατόμων, αναφέρονται ως άνεργοι 155.279 άτομα, που σημαίνει ποσοστό ανεργίας 4,4%, ενώ η πραγματική ανεργία τη χρονιά εκείνη υπολογίζεται σε 6%, δεδομένου ότι στα στοιχεία δεν έχουν ληφθεί υπόψη οι πρωτοεργαζόμενοι και οι μετανάστες που δεν βρήκαν δουλειά.

Πίνακας 5

	1950	1960	1970	1981
Οικονομικά ενεργός πληθυσμός	2,839,481	2,458,400	3,290,320	3,543,797
Απασχολούμενοι	2,660,081	2,333,600	3,188,320	3,388,518
Άνεργοι	179,400	166,000	102,000	155,279
Ποσοστό ανεργίας	6,3%	7,1%	3,1%	4,4%

Ποσοστό ανεργίας

Από το 1982 και μετά, τα στοιχεία των δύο βασικών πηγών (ΟΑΕΔ και ΕΣΥΕ) σχετικά με την ανεργία συγκεντρώνονται. Τα στοιχεία του ΟΑΕΔ αφορούν την εγγεγραμμένη ανεργία που υποεκτιμά την πραγματική ανεργία ενώ τα στοιχεία της ΕΣΥΕ αφορούν έρευνα στο σύνολο των ικανών για εργασία ατόμων. Για το λόγο αυτό θα παρατεθεί πίνακας σχετικά με την εξέλιξη της ανεργίας που στηρίζεται σε στοιχεία της ΕΣΥΕ.

Σύμφωνα με τις έρευνες αυτές στο ποσοστό ανεργίας το 1982 ανερχόταν σε 5,8%, το 1985 σε 7,8%, το 1990 σε 7,0%, το 1995 σε 10,0% και το 1996 σε 9,8%.

Πίνακας 6: Ανεργία κατά ΕΣΥΕ

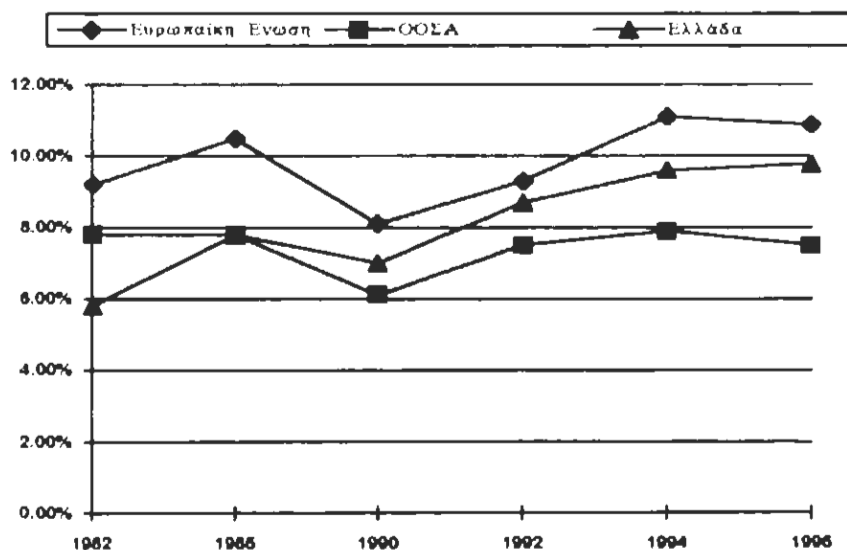
Έτη	1982	1985	1990	1992	1994	1995	1996
Σύνολο εργατικού δυναμικού	3.706.600	3.892.500	3.999.500	4.034.000	4.193.000	4.254.000	
Σύνολο απασχολούμενων	3.491.300	3.588.600	3.719.100	3.684.500	3.790.000	3.819.000	
Ανεργοί	215.300	303.900	280.200	349.800	404.000	426.000	
Ποσοστό ανεργίας	5.8%	7.8%	7.0%	8.7%	9.6%	10.0%	9.8%

Για το σύνολο των χωρών της Ευρώπης η ανεργία ανερχόταν σε 9,2% το 1982, σε 10,5% το 1985, σε 8,1% το 1990 και το 1996 σε 10,9%.

Πίνακας 7: Ποσοστά ανεργίας

Έτη	Ευρωπαϊκή Ένωση	ΟΟΣΑ	Ελλάδα
1982	9.2%	7.8%	5.8%
1985	10.5%	7.8%	7.8%
1990	8.1%	6.1%	7.0%
1992	9.3%	7.5%	8.7%
1994	11.1%	7.9%	9.6%
1996	10.9%	7.5%	9.8%

Συγκριτική εξέλιξη της ανεργίας στην Ελλάδα, την Ε.Ε. και τον Ο.Ο.Σ.Α.

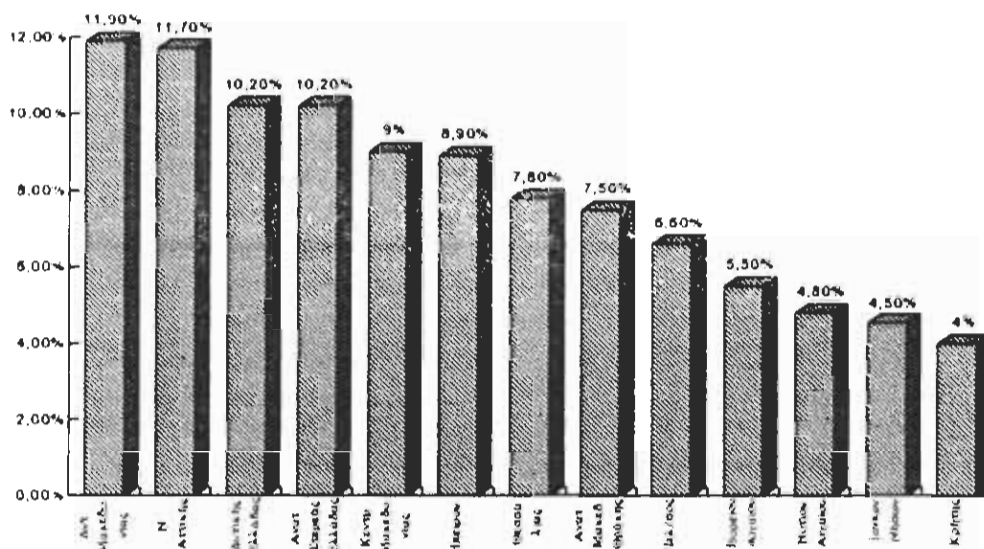

Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα, παρότι τα στοιχεία θα πρέπει να συγκρίνονται με ταξύ τους με αρκετή επιφύλαξη, βλέπουμε ότι η πορεία της ανεργίας στην Ελλάδα ακολουθεί με μικρές διακυμάνσεις την αντίστοιχη πορεία των μέσων όρων των χωρών του ΟΟΣΑ και της Ε.Ε. Ιδιαίτερα το 1995 η ανεργία στην Ελλάδα αγγίζει τα αντίστοιχα μέσα ποσοστά στην Ε.Ε.

Σοβαρά προβλήματα αυξημένης ανεργίας παρουσιάζονται κυρίως σε πρώην βιομηχανικές περιοχές, όπου χάθηκαν πολλές θέσεις εργασίας μετά το κλείσιμο εργοστασιακών μονάδων καθώς και από την πτώση της κατασκευαστικής και οικοδομικής δραστηριότητας (π.χ. Λαύριο, Βόλος, Πότρα, Κοζάνη αλλά και Αττική και Θεσσαλονίκη).

Σύμφωνα με έρευνες της ΕΣΥΕ η περιφερειακή ανεργία απεικονίζεται στο παρακάτω διάγραμμα.

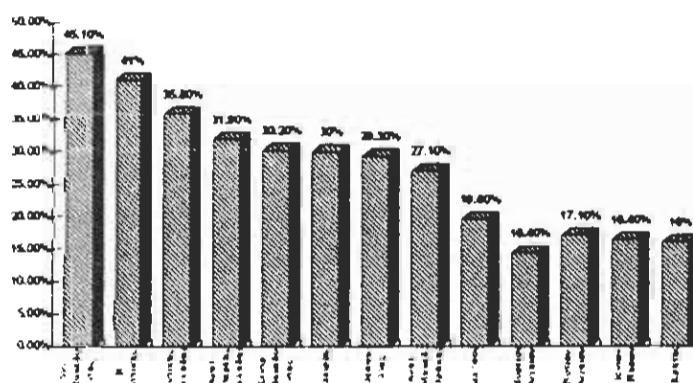
Ποσοστά ανεργίας κατά περιφέρεια (1993)

Από αυτό το διάγραμμα φαίνεται ότι μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας τα τελευταία χρόνια παρουσιάζεται στις περιοχές Δ. Μακεδονίας, Ν. Αττικής, Δ. Ελλάδας.

Στο ακόλουθο διάγραμμα φαίνεται η ανεργία των νέων κατά περιφέρεια.

Ποσοστά ανεργίας των νέων (<25 ετών) κατά περιφέρεια (1993)

Στους νέους κάτω των 25 ετών το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας παρουσιάζεται κατά σειρά στη Δυτική Μακεδονία, την Ήπειρο, την Ανατολική Στερεά και το Νομό Αττικής.

Γενικότερα θα μπορούσαμε να πούμε ότι η αύξηση της αστικής ανεργίας οφείλεται ως ένα βαθμό στη μετεξέλιξη της ελληνικής οικονομίας και στη συρρίκνωση του πρωτογενούς αγροτικού τομέα και τη μερική μείωση του δευτερογενούς, της βιομηχανίας και της κατασκευαστικής δραστηριότητας.

Η αποβιομηχάνιση της χώρας, που έχει τις ρίζες της στην κρίση του 1979, συνεχίστηκε σε όλη τη διάρκεια του 1980 και κορυφώθηκε στις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας, είχε σοβαρές επιπτώσεις στην απασχόληση. Αρνητικές επίσης συνέπειες είχε η αντιστροφή του ρεύματος της εξωτερικής μετανάστευσης, η παλιννόστηση Ελλήνων του εξωτερικού και η αθρόα εισροή ξένων λαθρομεταναστών, οι οποίοι απασχολούνται συνήθως σε βοηθητικές και απωθητικές εργασίες.

Η περιοριστική νομισματοπιστωτική και εισοδηματική πολιτική των τελευταίων χρόνων έχει δημιουργήσει συνθήκες ύφεσης που δεν έχουν ακόμα αναπληρωθεί από αναπτυξιακές διαδικασίες με ιδιαίτερα αρνητικές επιπτώσεις στο μέτωπο της ανεργίας.

Γεγονός είναι πάντως ότι το έντονα διογκωμένο πρόβλημα της ανεργίας είναι πρόβλημα οικονομικό και κυρίως πολιτικό που δεν αντιμετωπίζεται με ευχολόγια και άχρωμες αποφάσεις.

**Εισοδηματική πολιτική -
εξέλιξη μισθών**

Εισοδηματική πολιτική - εξέλιξη των μισθών

Η μεγάλη προσφορά εργατικού δυναμικού που υπήρχε κατά την εικοσαετία 1950-197 και επίσης η ανεπαρκής συνδικαλιστική οργάνωση των εργαζόμενων είχαν σαν αποτέλεσμα τη μικρή αύξηση των μισθών, αύξηση με ρυθμό βραδύτερο από την αύξηση της παραγωγικότητας (πίνακας 1), με συνέπεια να έχουμε μια συνεχή αναδιανομή εισοδήματος από τους εργαζόμενους στο συντελεστή κεφάλαιο. Στην Ε.Ε. την ίδια περίοδο η μέση αύξηση των πραγματικών μισθών ήταν ελαφρά υψηλότερη της αύξησης της παραγωγικότητας.

Από το 1973 και μετά (όπως φαίνεται και στον πίνακα 1), σε μια περίοδο όπου η οικονομία δεχόταν πιέσεις από τις αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου και των άλλων πρώτων υλών και τη στιγμή που όλες οι άλλες χώρες του ΟΟΣΑ ακολουθούσαν έντονα περιοριστική εισοδηματική πολιτική οι φορείς οικονομικής πολιτικής της χώρας μας κάτω από τις πιέσεις των συδικαλιζόμενων και ειδικά σε προεκλογικές περιόδους, επέτρεπαν τη χορήγηση αυξήσεων των πραγματικών μισθών των εργαζόμενων μεγαλύτερη από την παραγωγικότητα. Έτσι ακολουθήθηκε μια πολιτική που οδήγησε σε μείωση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων, με δυσμενείς συνέπειες στις επενδύσεις, και σε ένταση των πληθωριστικών πιέσεων.

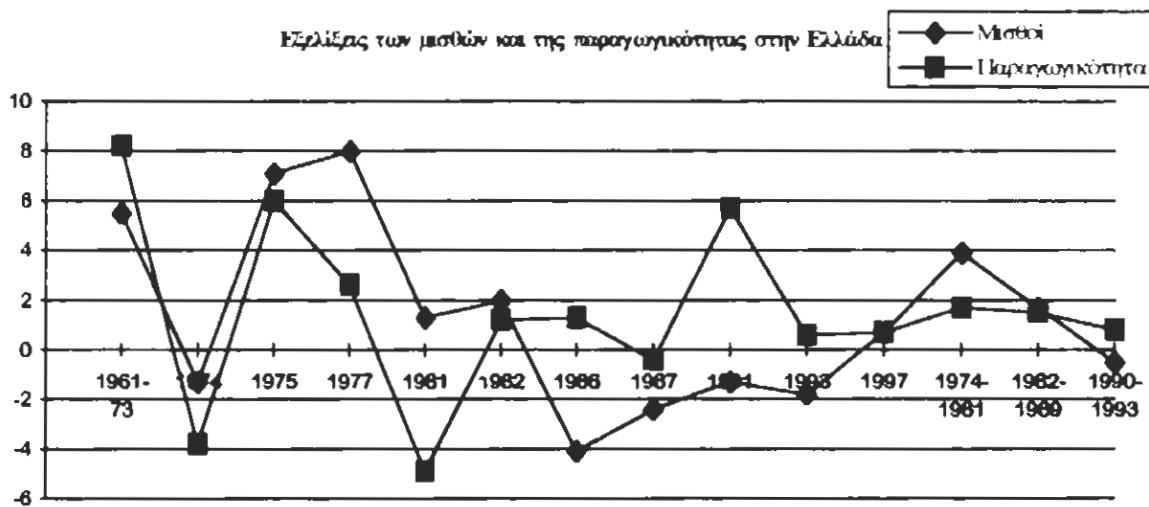
Ειδικότερα στην περίοδο 1974-1981 όταν η ελληνική οικονομία δεχόταν έντονες πληθωριστικές πιέσεις οι μισθοί αυξάνονταν με ρυθμό 3,9% έναντι 1,7% για την παραγωγικότητα ενώ στην ΕΕ με ρυθμό 2,3% έναντι 2%. Στην περίοδο 1982-1989 οπότε η ελληνική οικονομία δεχόταν έντονες πιέσεις από τη σταδιακή απελευθέρωση των εισαγωγών οι μισθοί αυξάνονταν με σχετικά μεγαλύτερο μέσο ρυθμό 1,7% από τον αντίστοιχο ρυθμό αύξησης της παραγωγικότητας 1,5% ενώ στην ΕΕ είχαμε αύξηση μισθών με ρυθμό 0,7% έναντι αύξησης παραγωγικότητας 2,1%. Στη χώρα μας μόνο σποραδικά (1986-87 και 1991-93) καταβλήθηκε κάποια προσπάθεια για συγκράτηση της αύξησης των μισθών, ενώ τεράστιες αυξήσεις μισθών έναντι της παραγωγικότητας παρατηρούμε κατά τα έτη των εκλογών 1981 και 1977.

Πίνακας 1: Οι εξελίξεις των πραγματικών μισθών και της παραγωγικότητας στην Ελλάδα και την Ε.Ε.

Έτος	Ελλάδα			Ευρωπαϊκή Ένωση		
	Μισθοί	Παραγωγικότητα	Διαφορά	Μισθοί	Παραγωγικότητα	Διαφορά
1961-1973	5,5	8,2	-2,7	4,5	4,4	0,1
1974	-1,3	-3,8	2,5	3,9	1,6	2,3
1975	7,1	6,0	1,1	3,8	0,2	3,6
1977	8,0	2,6	5,4	1,1	2,5	-1,4
1981	1,3	-4,9	6,2	1,5	1,2	0,3
1982	2,0	1,2	0,8	0,1	1,6	-1,5
1986	-4,1	1,3	-5,4	0,5	2,2	-1,9
1987	-2,4	-0,4	-2,0	1,3	1,7	-0,7
1991	-1,3	5,7	-7,0	1,5	1,3	0,2
1993	-1,8	0,6	-2,4	0,4	1,4	-1,0
1997	0,7	0,7	0,0	0,2	2,2	-2,0
1974-1981	3,9	1,7	2,2	2,3	2,1	0,2
1982-1989	1,7	1,5	0,2	0,7	2,1	-1,4
1990-1993	-0,5	0,8	-1,3	1,1	1,5	-0,4

Πηγή: European Commission, European Economics, No 58, 1994

Διάγραμμα 1:

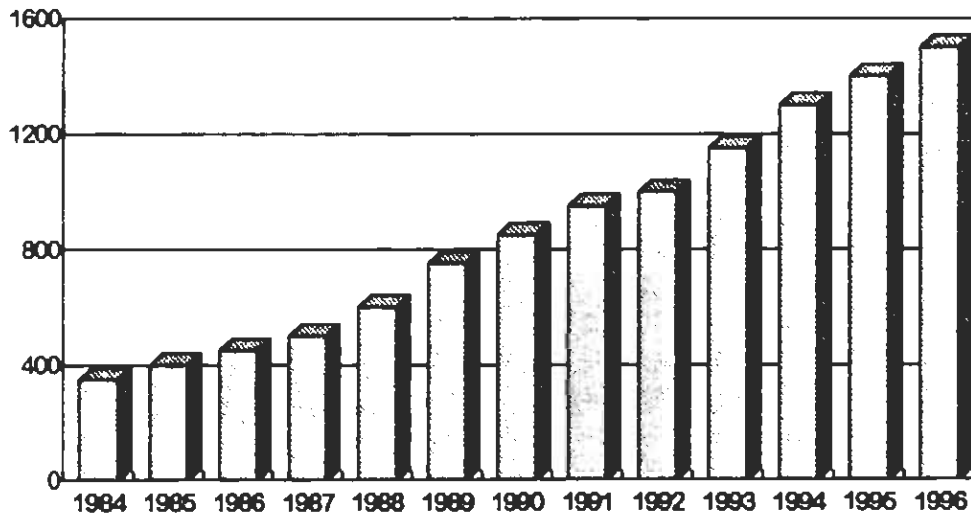
Η θέση των συνδικαλιστικών φορέων και ιδίως της ΓΣΕΕ τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια σχετικά τις αμοιβές των εργαζομένων είναι η διατήρηση κατ'αρχήν της αγοραστικής δύναμης του εισοδήματος και κατ'επέκταση η πραγματική αύξηση των μισθών. Αυτό βέβαια δεν έχει επιτευχθεί καθώς η πολιτική για τη μείωση του πληθωρισμού τα τελευταία χρόνια στηρίχτηκε στη συγκράτηση των αυξήσεων των αμοιβών. Και ναι μεν η μείωση του πληθωρισμού είχε θετικά αποτελέσματα στο εισόδημα των εργαζομένων, σύμφωνα όμως με τα στοιχεία που υπάρχουν οι εργαζόμενοι υπέστησαν δραματικές απώλειες του εισοδήματος τα τελευταία χρόνια. Επίσης δεν υπάρχουν πια περιθώρια για μεγαλύτερη μείωση της αγοραστικής δύναμης των μισθών όταν σήμερα οι μέσες μηνιαίες καθαρές αποδοχές ενός

εργαζόμενοι, σύμφωνα με τα στοιχεία της ΓΣΕΕ, δεν ξεπερνούν τις 200.000 δρχ. όταν το στοιχειώδες επίπεδο διαβίωσης μιας τετραμελούς οικογένειας είναι 572.000 δρχ με βάση τα στοιχεία του Ινστιτούτου Καταναλωτών.

Ακόμα διατυπώνονται επιφυλάξεις για τον τρόπο με τον οποίο μετράται ο πληθωρισμός και υποστηρίζεται ότι θα πρέπει να αλλάξουν τόσο τα προϊόντα που συνθέτουν το λεγόμενο καλάθι της νοικοκυράς όσο και ο συντελεστής βαρύτητας με τον οποίο προσμετράται κάθε καταναλωτικό αγαθό.

Άλλο σημαντικό στοιχείο που προβάλλει το σύνολο των συνδικαλιστικών οργανώσεων ως παράγοντας που οδηγεί στη μείωση των εισοδημάτων είναι η μη τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας από το 1992 έως σήμερα. Η διατήρηση της φορολογικής κλίμακας στα ίδια επίπεδα έχει στοιχίσει στους μισθωτούς επιπλέον φόρους 175.000 δρχ. στον καθένα.

Διάγραμμα 2: Η εξέλιξη των μισθών σε ετήσιες ονομαστικές αποδοχές (χιλ.δρχ.)

Πίνακας 2: Το προφίλ του Έλληνα καταναλωτή

Ομάδες αγαθών και υπηρεσιών	Συντελεστές %			Ομάδες αγαθών και υπηρεσιών	Συντελεστές %	
	1974	1982	1988		1988	1994
I. Διατροφή	35.5	32.4	29.0	I. Διατροφή και μη αλκοολούχα ποτά	22.3	20.5
II. Οινοπνευματώδη ποτά και καπνός	4.2	3.6	3.9	II. Αλκοολούχα ποτά και καπνός	3.2	3.5
III. Ένδυση-υπόδηση	11.9	12.8	14.2	III. Ένδυση-υπόδηση	14.6	11.1
IV. Στέγαση	13.3	13.0	11.4	IV. Στέγαση	11.4	13.6
V. Διαρκή αγαθά και είδη άμεσης καταναλώσεως	7.8	8.5	8.0	V. Διαρκή αγαθά - είδη νοικοκυριού	8.9	8.4
VI. Υγεία-Ατομική καθαριότητα	4.8	6.2	7.8	VI. Υγεία	5.4	5.7
VII. Εκπαίδευση-μόρφωση-αναψυχή	8.2	8.7	9.4	VII. Μεταφορές	11.9	13.5
VIII. Μεταφορές-επικοινωνίες	12.5	13.0	13.7	VIII. Επικοινωνίες	1.9	1.8
IX. Λοιπά αγαθά και υπηρεσίες	1.6	1.5	2.5	IX. Αναψυχή-πολιτιστικές δραστ/τες	5.5	5.0
				X. Εκπαίδευση	2.2	2.7
				XI. Ξενοδοχεία-καφέ-εστιατόρια	9.0	8.3
				XII. Άλλα αγαθά και υπηρεσίες	4.1	5.6

Πηγή: Έρευνες οικογενειακού προϋπολογισμού ΕΣΥΕ

Εξετάζοντας τις πληροφορίες που παίρνουμε αν κοιτάξουμε διαχρονικά τα διάφορα "καλάθια της νοικοκυράς", θα διαπιστώσουμε τις μεγάλες αλλαγές στο προφίλ του Έλληνα καταναλωτή. Εξετάζοντας τι περιλαμβάνουν θα διαπιστώσουμε πως αλλάζει το καταναλωτικό πρότυπο των Ελλήνων και εξετάζοντας τα ποσοστά δαπάνης σε κάθε ομάδα θα διαπιστώσουμε ότι ενώ πριν από 20 χρόνια δαπανούσε για φαγητό, ποτό και γενικώς είδη διατροφής και το ντύσιμο πάνω από το μισά χρήματά του τώρα σιγά σιγά στρέφεται προς άλλες κατευθύνσεις.

Έτσι σήμερα οι Έλληνες καταναλώνουν όλο και περισσότερες υπηρεσίες παρά αγαθά. Μόνο από το 1988 στο 1994 η δαπάνη για αγαθά μειώθηκε κατά 14%. Οι "μεταφορές" με ποσοστό 13,5% ισοφάρησαν τη στέγαση και ξεπέρασαν την ένδυση και υπόδηση. Οι "επικοινωνίες" έφτασαν το 1,8%, οι δαπάνες για "ξενοδοχεία-καφέ-εστιατόρια" στο 8,3% δηλαδή όσο περίπου και η δαπάνη για "διαρκή αγαθά-είδη νοικοκυριού". Σταθερά ανεβαίνει και η δαπάνη για την υγεία και την εκπαίδευση.

Απ'όλα αυτά θα λέγαμε ότι ο Έλληνας καταναλωτής έχει πια "δυτικοποιηθεί και το καλάθι της νοικοκυράς έχει πλέον εκσυγχρονιστεί με την εισαγωγή πολλών νέων αγαθών και υπηρεσιών.

Η εξέλιξη των επιτοκίων

1. Επιτόκια και πληθωρισμός

Πίνακας 1: Εξέλιξη επιτοκίων καταθέσεων ταμειυτηρίου και πληθωρισμού

Έτος	Επιτόκιο	Πληθωρισμός	Διαφορά
1974	9,0	26,9	-17,9
1975	8,5	13,4	-4,9
1976	7,0	13,3	-6,3
1977	7,0	12,1	-5,1
1978	7,0	12,6	-5,6
1979	10,9	19,0	-8,1
1980	13,5	24,9	-11,4
1981	13,5	24,5	-11,0
1982	13,5	21,0	-7,5
1983	13,5	20,2	-6,7
1984	15,0	18,5	-3,5
1985	15,0	19,3	-4,3
1986	15,0	23,0	-8,0
1987	15,0	16,4	-1,4
1988	15,0	13,5	+1,5
1989	15,0	13,7	+1,3
1990	18,0	23,0	-5,0
1991	18,0	18,0	-1,8
1992	18,0	14,4	+3,6
1993	18,0	12,1	+5,9
1994	16,0	10,8	+5,2
1995	13,5	8,1	+5,4

Σημ.: Από την 1η Σεπτεμβρίου 1992 οι τόκοι των καταθέσεων φορολογούνται με συντελεστή 15%,

Μελετώντας την τελευταία εικοσαετία βλέπουμε ότι για έξι χρόνια στο φως και 16 σε "γκρίζες" περιοχές κινήθηκαν οι καταθέτες μετά το 1974 με αποτέλεσμα να χάσουν τρισεκατομμύρια δραχμές. Οι 6 φωτεινές χρονιές ήταν εκείνες όπου το επιτόκιο ήταν ψηλότερα από τον πληθωρισμό και τις υπόλοιπες 16 ήταν χαμηλότερα,

Για να έχουμε μια εικόνα του τι ακριβώς συνέβη ας πάρουμε για παράδειγμα ένα καταθέτη που έβαλε το 1974 σε λογαριασμό ταμειυτηρίου 1,000,000 δρχ, και το άφησε εκεί χωρίς να το πειράξει. Στο τέλος του 1995 είχε στο λογαριασμό του 14,931,535 δρχ. Αν όμως τα επιτόκια δεν ήταν αρνητικά, το ποσό θα είχε γίνει 31,434,176 δρχ, (βλέπε πίνακα 2) και αν οι Τράπεζες έδιναν ένα εύλογο κέρδος της τάξης του 1% το ποσό θα είχε φτάσει στις 37,887,819 δρχ. Η εικόνα των απωλειών ολοκληρώνεται με

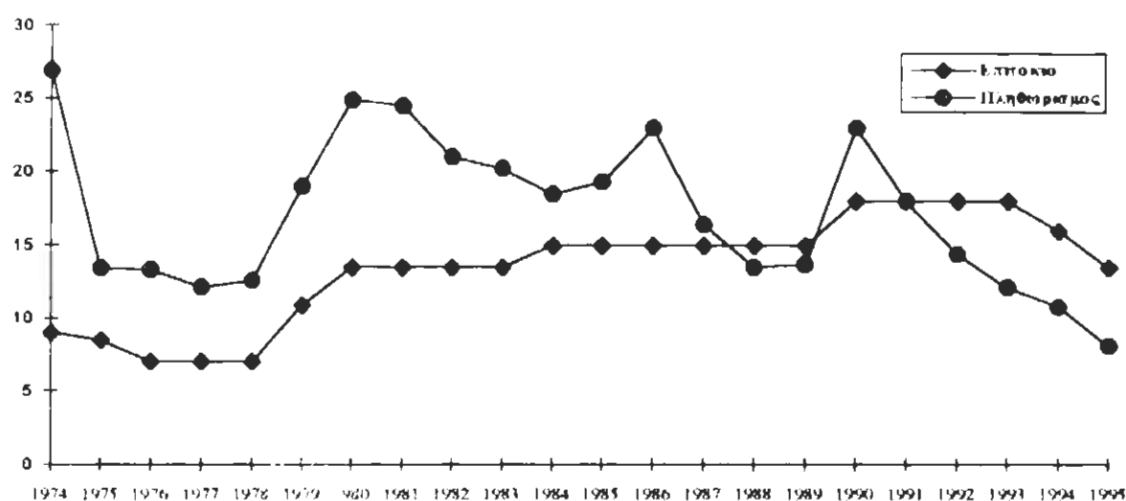
έρευνα που έγινε από την Τράπεζα Πιστεως όπου προέκυψε ότι από το 1973 ως το 1986 οι καταθέτες έχασαν 2,5 τρις δρχ, εξαιτίας των αρνητικών επιτοκίων,

Πίνακας 2: Πόσα έχασαν οι καταθέτες από τα αρνητικά επιτόκια,

Έτος	Επιτόκιο ταμειυτηρίου	Εάν επιτόκιο ίσο με πληθωρισμό	Απώλεια	Εάν επιτόκιο ίσο με πληθωρισμό +1%
1974	1.090.000	1.269.000	-179.000	1.279.000
1975	1.182.650	1.439.046	-77.396	1.436.176
1976	1.265.435	1.630.439	-108.608	1.645.410
1977	1.354.015	1.827.722	-108.703	1.860.958
1978	1.448	2.058.015	-132.512	2.114.048
1979	1.606.714	2.449.038	-233.105	2.536.857
1980	1.823.620	3.058.848	-392.904	3.193.903
1981	2.069.808	3.808.265	-503.229	4.008.348
1982	2.349.232	4.608.001	-520.312	4.890.184
1983	2.666.378	5.538.817	-613.670	5.926.903
1984	3.066.334	6.563.498	-624.725	7.082.649
1985	3.526.284	7.830.253	-806.805	8.520.426
1986	4.055.226	9.631.211	-1.272.016	10.565.328
1987	4.633.510	11.210.729	-971.234	12.403.695
1988	5.363.036	12.724.177	-813.922	14.202.230
1989	6.167.491	14.467.389	-938.757	16.289.957
1990	7.277.639	17.794.888	-2.217.351	20.199.247
1991	8.587.614	20.642.079	-1.537.207	24.037.104
1992	10.875.418	23.614.528	-1.484.654	27.738.818
1993	11.616.957	26.542.729	-1.348.880	31.455.819
1994	13.394.352	29.409.343	-856.722	35.167.605
1995	14.931.353	31.434.176	-487.832	37.887.819
Σύνολο			-16.502.823	

Συμπεραίνουμε ότι κατά την περίοδο σταθερότητας των τιμών το επιτόκιο ήταν μικρό αλλά θετικό, την πληθωριστική περίοδο 1973-1986 το πραγματικό επιτόκιο ήταν αρνητικό και τελευταία αυξάνεται ώστε να υπερβεί το ρυθμό πληθωρισμού που είναι υψηλό σε σχέση με τα πραγματικά επιτόκια της διεθνούς αγοράς (περίπου διπλάσιο).

Διάγραμμα 1: Ο πληθωρισμός τρώει τις καταθέσεις

Όσον αφορά το επιτόκιο χορηγήσεων και μελετώντας τα στοιχεία του πίνακα 3, παρατηρούμε ότι το επιτόκιο χορηγήσεων παραμένει σταθερό για μερικά χρόνια και στη συνέχεια αυξάνεται. Αυτό ισχύει για την περίοδο 1960 έως 1970, όπου κυμαίνεται στο επίπεδο 7%-7,5%. Μετά το 1977 παρατηρούμε μια σημαντική αύξηση και το 1992 φτάνει στο 27%.

Πίνακας 3: Ρυθμός μεταβολής της προσφοράς χρήματος του επιπέδου τιμών και του επιτοκίου 1955-1992

Έτος	Ρυθμός μεταβολής προσφοράς χρήματος ΔΜ./Μ.	Ρυθμός μεταβολής του αποπληθωρισμού	Ρυθμός μεταβολής δείκτη τιμών καταναλωτή	Μακροχρόνιο επιτόκιο χορηγήσεων
1955	23.88	7.27	5,7	9
1960	18.97	3.87	1,6	7
1965	14.74	4.19	3,1	7
1970	10.93	4.06	3	7,5
1975	15.62	10.46	13,4	10.50
1980	18.37	19.97	21,9	16.75
1985	22.39	17.12	19,2	18
1990	23.92	19.26	20,4	25.2
1992	11.96	12.89	15,8	27

2. Η πορεία των επιτοκίων

Τα τελευταία δύο χρόνια χαρακτηρίζονται από τη συνεχή πτώση των επιτοκίων τόσο των τίτλων του Δημοσίου όσο και των τραπεζικών επιτοκίων καταθέσεων και κυρίως χορηγήσεων.

Η μείωση των επιτοκίων όταν είναι συμβατή με τις μακροοικονομικές εξελίξεις, στηρίζει την οικονομική ανάκαμψη και παράλληλα διευκολύνει τη μείωση των ελλειμάτων του προϋπολογισμού και του δημόσιου χρέους.

Η πτωτική πορεία των επιτοκίων οφείλεται κυρίως στη μείωση του πληθωρισμού, στον περιορισμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, στη μείωση των ξένων επιτοκίων και στην αξιοπιστία της νομισματικής και συναλλαγματικής πολιτικής. Στην αποκλιμάκωση των επιτοκίων συντέλεσε και ο έντονος ανταγωνισμός μεταξύ των εμπορικών τραπεζών μετά την απελευθέρωση (deregulation) του ελληνικού τραπεζικού συστήματος.

Η πτώση των επιτοκίων είναι ενθαρρυντική αλλά η συνέχιση της αποκλιμάκωσής τους θα εξαρτηθεί από την πορεία των μακροοικονομικών εξελίξεων (περαιτέρω μείωση του αναμενόμενου ρυθμού πληθωρισμού, περαιτέρω περιορισμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων, το επιτόκιο στις διεθνείς κεφαλαιαγορές, την αναμενόμενη διολίσθηση της δραχμής, το ρυθμό αύξησης προσφοράς του χρήματος και το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας).

3. Απόψεις σχετικά με το ύψος των επιτοκίων

Τα επιτόκια βρίσκονται επί σειρά ετών στο επίκεντρο της οικονομικής επικαιρότητας. Είναι συνεχιζόμενη επί δεκαετία η διαμάχη αυτοών που θεωρούν τη σταθεροποίηση σε χαμηλά επίπεδα πληθωρισμού ως απαραίτητη προϋπόθεση για την τόνωση των επενδύσεων και αυτών που δίνουν έμφαση στην αναπτυξιακή διάσταση για την περιστολή της ανεργίας και της συγκράτησης του πληθωρισμού μέσω της αύξησης της προσφοράς.

Γενικά τα επιχειρήματα που προβάλλονται υπέρ της διαμόρφωσης των (πραγματικών) επιτοκίων σε χαμηλά επίπεδα συνοψίζονται ως εξής:

Η μείωση των επιτοκίων:

1. θα τονώσει το επιχειρηματικό ενδιαφέρον για επενδύσεις και θα ανατρέψει μια δεκαπενταετή πορεία αποβιομηχανοποίησης της χώρας.
2. θα ανακουφίσει τον κρατικό προϋπολογισμό από το βάρος της εξυπηρέτησης του υψηλού δημόσιου χρέους (υψηλά επιτόκια αυξάνουν τις τοκοχρεωλυτικές δαπάνες για τη χρηματοδότηση των οποίων συνάπτονται νέα δάνεια) που διογκώνουν το δημόσιο χρέος.

3. Θα συγκρατήσει τις πληθωριστικές τάσεις και θα αυξήσει την ανταγωνιστικότητα των ελληνικών προϊόντων (το κόστος δανεισμού επηρεάζει αυξητικά τις τιμές).

Εξίσου σημαντικά όμως είναι και τα επιχειρήματα υπέρ της διατήρησης των υψηλών επιτοκίων.

Τα υψηλά επιτόκια:

1. Εξουδετερώνουν ένα σημαντικό τμήμα της υπερβάλλουσας ζήτησης διευκολύνοντας την εκτόνωση των πληθωριστικών πιέσεων.
2. Διευκολύνουν σε μεγάλο βαθμό την εφαρμογή της πολιτικής της "σκληρής δραχμής" (αποθαρρύνεται η εκροή κεφαλαίων και προσελκύνονται κεφάλαια από το εξωτερικό για τη χρηματοδότηση των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και την ενίσχυση των συναλλαγματικών αποθεμάτων της χώρας)
3. Δεν είναι επαρκώς θεμελιωμένο ότι το επιτόκιο αποτελεί βασικό προσδιοριστικό παράγοντα των επενδύσεων.

4. Συμπεράσματα

Η διαμόρφωση των επιτοκίων επηρεάζεται σε υψηλό βαθμό από τον πληθωρισμό, το δημοσιονομικό έλλειμμα, το επιτόκιο του ευρώδολαρίου προσαυξημένο κατά το ποσοστό διολίσθησης της δραχμής, το ρυθμό αύξησης προσφοράς του χρήματος και το επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας. Αυτοί είναι παράγοντες που πρέπει να χρησιμοποιηθούν για τη χάραξη της οικονομικής πολιτικής λαμβανομένης υπόψη και της αλληλεπίδρασης μεταξύ των μεγεθών: π.χ. ο πληθωρισμός επηρεάζει το επιτόκιο, αλλά το επιτόκιο με τη σειρά του επηρεάζει τον πληθωρισμό, ο οποίος ασκεί επίδραση στο επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας και στο ρυθμό διολίσθησης, με επιδράσεις στο μέγεθος του ελλείμματος κ.λπ., με στοχο την εκπλήρωση του κριτηρίου της συνθήκης του Μάαστριχτ περί επιτοκίων (προσέγγιση προς το μέσο όρο του επιτοκίου των τριών χωρών με τις καλύτερες επιδόσεις στον τομέα αυτό).

Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

Το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν αποτελεί την πλέον περιληπτική εικόνα της συνολικής παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών σε μια οικονομία, σε κάθε χρονική περίοδο. Είναι γενικά παραδεκτό ότι δεν είναι τέλειο μέτρο της οικονομικής ευμερίας αλλά είναι ο καλύτερος δείκτης και σε συνδυασμό με άλλους δείκτες είναι εξαιρετικά χρήσιμος. Μελετώντας τη διαχρονική εξέλιξη τους αντιλαμβανόμαστε τις μεταβολές που λαμβάνουν χώρα στην οικονομία.

Η εξέλιξη του ΑΕΠ της ελληνικής οικονομίας, σε σταθερές τιμές 1970, καθώς και των τριών τομέων οικονομικής δραστηριότητας (δηλαδή πρωτογενούς, δευτερογενούς, τριτογενούς) φαίνεται στον πίνακα 1 και στα διαγράμματα 1 και 2.

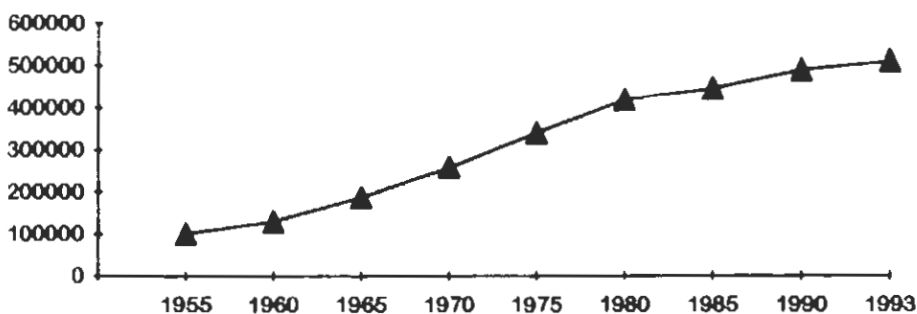
Πίνακας 1: Ακαθάριστο εθνικό προϊόν (εκατ. δρχ. σε σταθερές τιμές 1970)

Έτος	ΑΕΠ	Τομείς παραγωγής					
		Πρωτογενής		Δευτερογενής		Τριτογενής	
		μέγεθος	%	μέγεθος	%	μέγεθος	%
1955	100533	29078	28,9	21101	21	50354	50,1
1960	129201	29863	23,1	33406	25,9	65932	51
1965	187009	43377	23,2	51047	27,3	92585	44,5
1970	257644	46913	18,2	80976	31,4	129755	50,4
1975	339833	56733	16,7	107622	31,7	175528	51,6
1980	417510	60499	14,5	135486	32,4	221525	53,1
1985	444419	60523	13,5	137054	30,5	251842	56
1990	487634	53477	11	148234	30,4	285923	58,6
1993	508759	60593,4	11,9	142845,9	28,1	305319,2	60

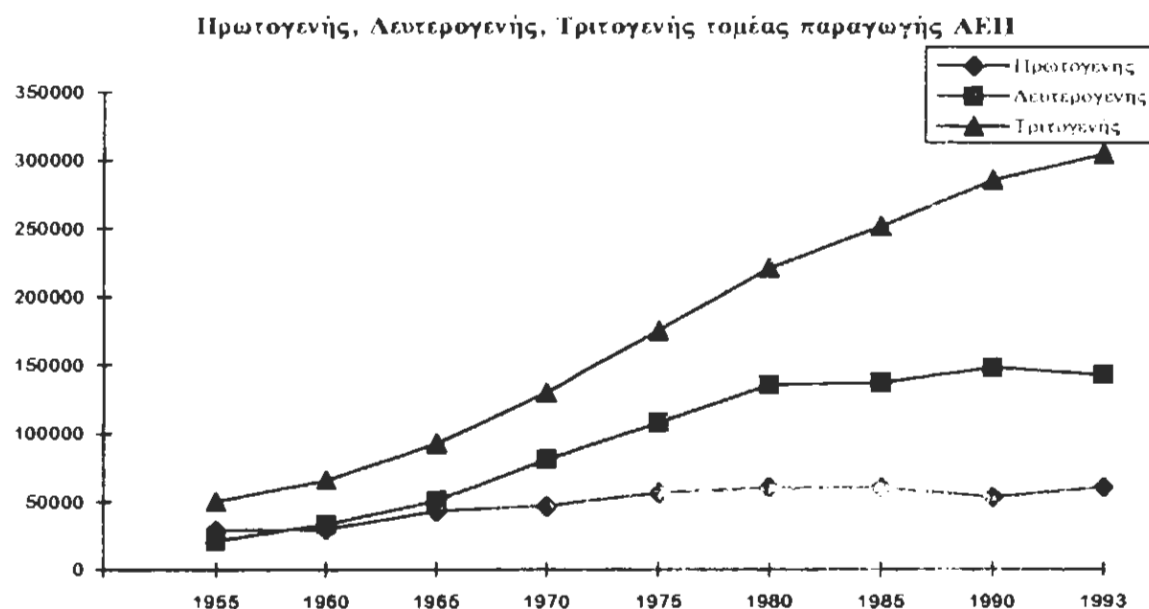
Πηγή: ΕΣΥΕ, Προσωρινοί Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδας 1958-1975, έκδοση 1976, Μηνιαίο Στατιστικό Δελτίο, Τράπεζα της Ελλάδας, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1993.

Διάγραμμα 1:

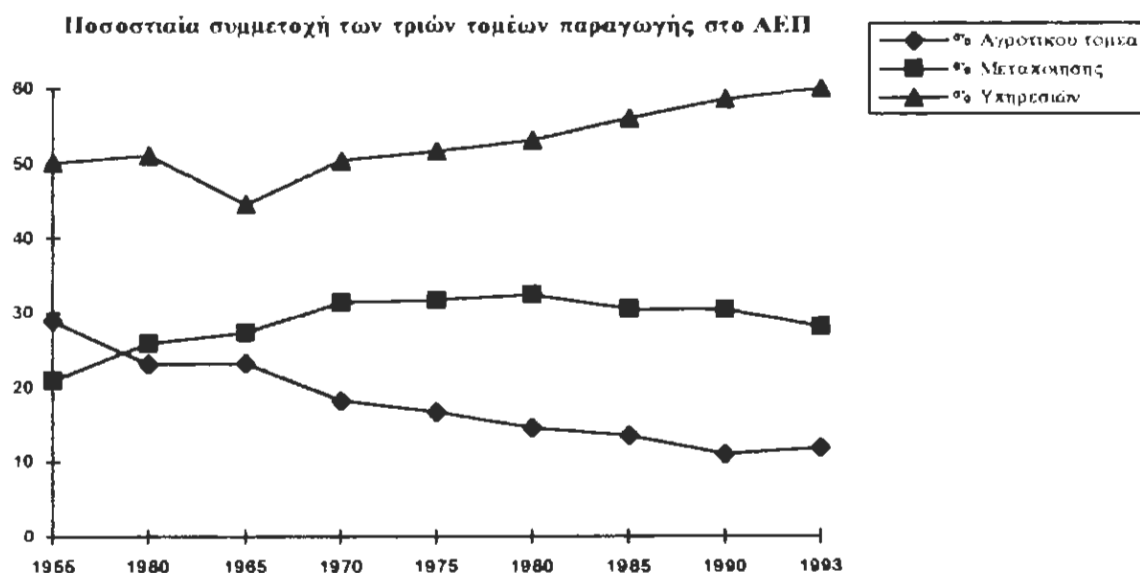
Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν 1955-1993 (εκατ. δρχ.)

Διάγραμμα 2:

Διάγραμμα 3:

Από τα παραπάνω στοιχεία διαπιστώνεται ότι η περίοδος 1955-1993 ως προς την εξέλιξη του ΑΕΠ μπορεί να χωριστεί σε δύο υποπεριόδους. Την υποπερίοδο 1955-1973 όπου η εξέλιξη του ΑΕΠ υπήρξε εντυπωσιακή, με μέσο ετήσιο ρυθμό 6.5% περίπου και την υποπερίοδο 1975-1993 όπου ο μέσος ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ μειώνεται σημαντικά σε περίπου 2%. Ειδικότερα την πενταετία 1989-1993 ο μέσος ρυθμός ανάπτυξης είναι

περίπου 1% ετησίως. Τα τελευταία δε τρία χρόνια παρουσιάζει μια ανάκαμψη και κυμαίνεται σε επίπεδα 1.5%, 2.0%, 2.2%.

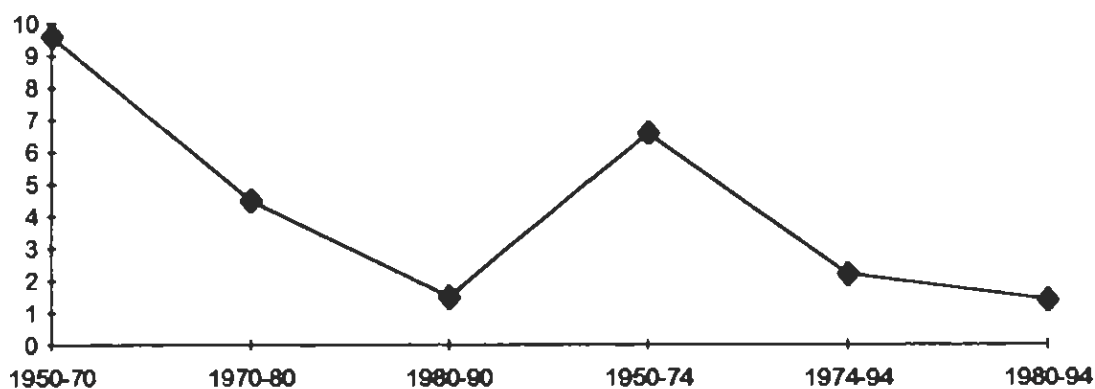
Έτσι, ενώ μέχρι το 1974 η οικονομία ακολουθούσε μια περίοδο ταχύτερης ανάπτυξης, μετά το 1974 και ειδικότερα μετά το 1978 μπαίνει σε μια μακροχρόνια φάση στασιμότητας.

Όσον αφορά την εξέλιξη της παραγωγής των τριών τομέων έχουμε: ο αγροτικός τομέας παρουσιάζει μια μικρή ανοδική πορεία ως το 1980 και έκτοτε εμφανίζει μια στασιμότητα. Ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζει έντονη αυξητική τάση μέχρι το 1973 και σαφή στασιμότητα από το 1979 μέχρι το τέλος της περιόδου (κατά την περίοδο 1989-1993 έχουμε μείωση του προϊόντος μεταποίησης). Ο τομέας των υπηρεσιών παρουσιάζει σαφή και συνεχή αύξηση κατά τη διάρκεια όλης της περιόδου.

Η σχέση των τριών τομέων παραγωγής προς το ΛΕΠ φαίνεται στο διάγραμμα 3.

Το διάγραμμα 4 παρουσιάζει τον ρυθμό μεταβολής του ΛΕΠ και δείχνει κατά τρόπο έντονο τις εξελίξεις που έχουν ήδη αναφερθεί.

Διάγραμμα 4: Ρυθμός μεταβολής ΛΕΠ

Πληθωρισμός

Η εξέλιξη των τιμών και του πληθωρισμού

Η σχετικά ταχεία ανάπτυξη που γνώρισε η χώρα μας μετά τον πόλεμο και μέχρι την πετρελαϊκή κρίση του 1973 συνοδεύτηκε επίσης με σχετική σταθερότητα των τιμών.

Στο πρώτο μισό της δεκαετίας του 1950 η οικονομία αντιμετώπισε σημαντικές πληθωριστικές πιέσεις και δείκτης τιμών καταναλωτή αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 9.5%. Στο δεύτερο μισό όμως της δεκαετίας οι πληθωριστικές τάσεις εξασθένησαν σημαντικά με αποτέλεσμα η μέση αύξηση του δείκτη τιμών καταναλωτή να μειωθεί στο 5.8% για ολόκληρη τη δεκαετία. Η σχετική σταθερότητα των τιμών συνεχίστηκε μέχρι το 1972 με συνέπεια ο δείκτης τιμών καταναλωτή σε ολόκληρη την περίοδο να αυξηθεί με μέσο ετήσιο ρυθμό μόνο 2.3%.

Η μεγάλη αύξηση των τιμών των τροφίμων και των πρώτων υλών που σημειώθηκε στη διεθνή αγορά το 1973 και η απότομη αύξηση των τιμών του πετρελαίου, είχε σαν αποτέλεσμα την αύξηση του ΔTK κατά 15% περίπου το 1973, και 27% το 1974. Παρότι το 1975 ο δείκτης αυτός κατορθώθηκε να ελεγχθεί, οι νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν στη χώρα με την πτώση της δικτατορίας ενίσχυσαν τις πιέσεις για αυξήσεις μισθών, με αποτέλεσμα να έχουμε και πάλι σημαντικές αυξήσεις των τιμών κατά την περίοδο 1975-1978.

Η δεύτερη αύξηση των τιμών του πετρελαίου που έγινε το 1979 μαζί με τις αυξήσεις των τιμών ορισμένων τροφίμων (ενόψει της ένταξης της χώρας μας στην ΕΟΚ) προκάλεσαν και πάλι νέες αυξήσεις των τιμών στην εσωτερική αγορά και αύξηση του ΔTK κατά 19% το 1979 και 25% το 1980.

Οι πληθωριστικές πιέσεις συνεχίστηκαν το 1981 λόγω της ένταξης της χώρας μας στην ΕΟΚ, αυξήσεις των μισθών ενόψει των εκλογών, υψηλών ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα και συνεχούς υποτίμησης της δραχμής. Έτσι το 1981 ο ΔTK αυξήθηκε κατά 24.5%. Ένταση των πληθωριστικών πιέσεων είχαμε και πάλι τα έτη 1985 και 1986, εξασθένηση στη συνέχεια, ενίσχυση το 1989 και 1990. Έκτοτε ακολουθείται μια φθίνουσα πορεία και σήμερα μετά από 25 έτη ο πληθωρισμός επέστρεψε εκεί που βρισκόταν πριν την πρώτη πετρελαϊκή κρίση: στο 6%.

Πίνακας 1: Οι μεταβολές του δείκτη τιμών καταναλωτή στην Ελλάδα και την Ε.Ε.

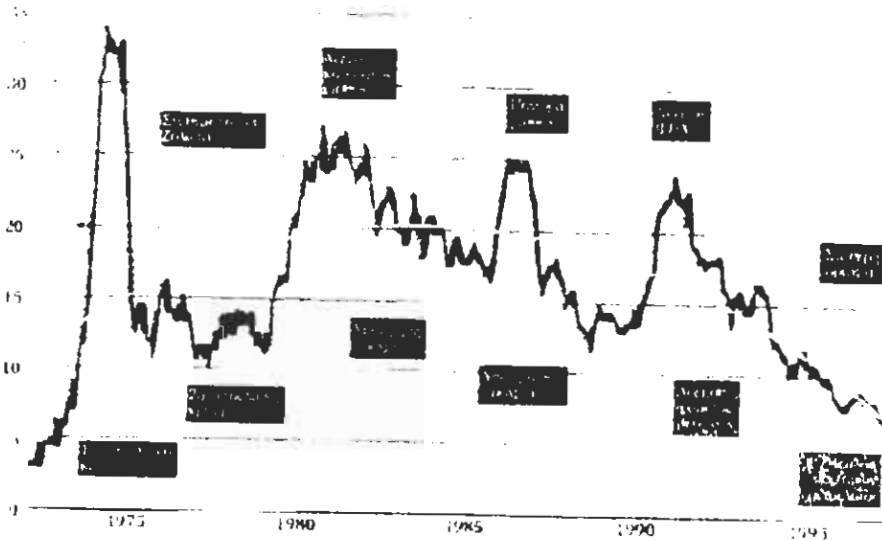
Έτος	Ελλάδα	Ευρωπαϊκή Ένωση
1961-1973	3.5	4.6
1974-1981	16.8	12.3
1982	20.7	10.5
1983	18.1	8.5
1984	17.9	7.2
1985	19.3	5.9
1986	22.0	3.8
1987	15.7	3.4
1988	14.0	3.6
1989	14.4	5.3
1990	20.5	5.6
1991	19.5	5.1
1992	16.0	4.3
1993	14.4	3.3
1994	10.9	3.0
1995	9.3	3.1
1996	8.5	2.2
1997*	6.5	1.8

* Προβλέψεις

Πηγή: ΕΣΥΕ, Main Economic Indicators, ΟΟΣΑ, Φεβρουάριος 1992.

Από τον πίνακα φαίνεται ότι στη δωδεκαετία 1961-1973 ο ΔΤΚ αυξανόταν με μέσο ετήσιο ρυθμό πολύ μικρότερο από τον αντίστοιχο της Ε.Ε. ως σύνολο, ενώ την επταετία 1974-1981 αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 37%, υψηλότερο του κοινοτικού μέσου όρου. Μετά το 1981 ο ρυθμός πληθωρισμού είναι πολύ μεγαλύτερος από ότι στην Ε.Ε. ως σύνολο το 1986, γίνεται υπερπενταπλάσιος και ακόμα και σήμερα που κινείται στο 6% ο ελληνικός τιμαριθμός παραμένει τρεις φορές υψηλότερος από τον μέσο όρο των 15 χωρών της Ε.Ε.

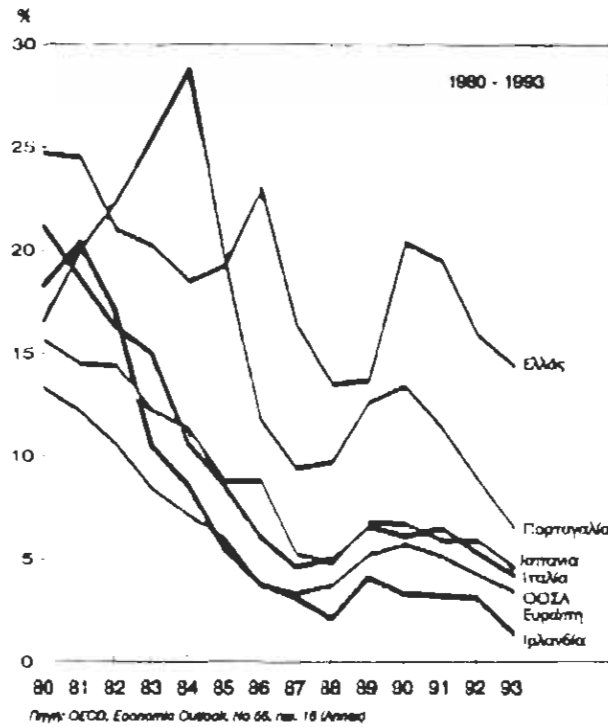
Διάγραμμα 1: Ο πληθωρισμός μετά από 25 χρόνια. Δωδεκάμηνος ρυθμός αύξησης δείκτη τιμών καταναλωτή

Αναφερόμενοι ειδικότερα στην τελευταία εικοσαετία θα μπορούσαμε να επισημάνουμε τα εξής: Εξαιτίας της δεύτερης πετρελαικής κρίσης όλες σχεδόν οι χώρες του κόσμου αντιμετώπισαν ισχυρές πληθωριστικές πιέσεις οι οποίες είχαν σαν αποτέλεσμα μια νέα πληθωριστική έξαρση, τη δεύτερη μέσα στη δεκαετία 1970-1980. Στο σύνολο των ευρωπαϊκών χωρών ο ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού έφτασε στο 13,3% το 1980, από 8,8% το 1978 ενώ σε ορισμένες, όπως η Ισπανία, η Πορτογαλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ιρλανδία, η Ιταλία και η Ελλάδα, κυμάνθηκε σε επίπεδα 15%-25%. Εντούτοις, μέσα σε τρία χρόνια ο ρυθμός πληθωρισμού επανήλθε στο προ της κρίσης επίπεδο (από 13% το 1980 σε 8,4% το 1983 στο σύνολο των χωρών της Ε.Ε.) υποχώρησε στο 6% το 1985 και κάτω του 5% το 1993. Εξαιρεση αποτέλεσε η Ελλάδα που δεν ακολούθησε την ίδια πορεία στην περίοδο αυτή.

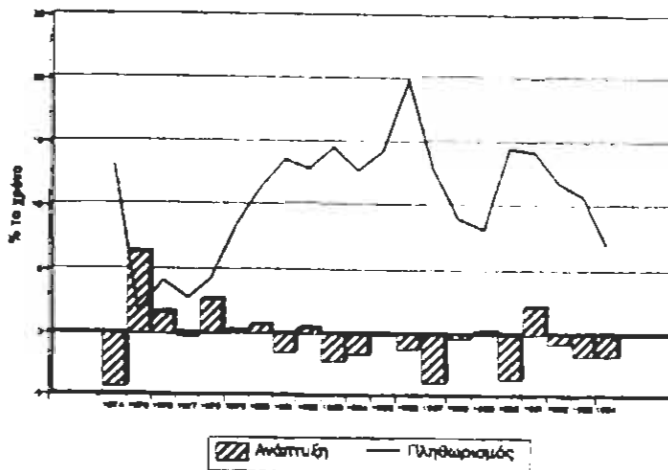
Στο παρακάτω διάγραμμα διακρίνεται η απελπιστική καθυστέρηση της χώρας μας στην καταπολέμηση του πληθωρισμού.

Διάγραμμα 2: Ετήσιος ρυθμός πληθωρισμού σε επιλεγείσες χώρες: Ελλάδα - Πορτογαλία - Ισπανία - Ιταλία - Ιρλανδία

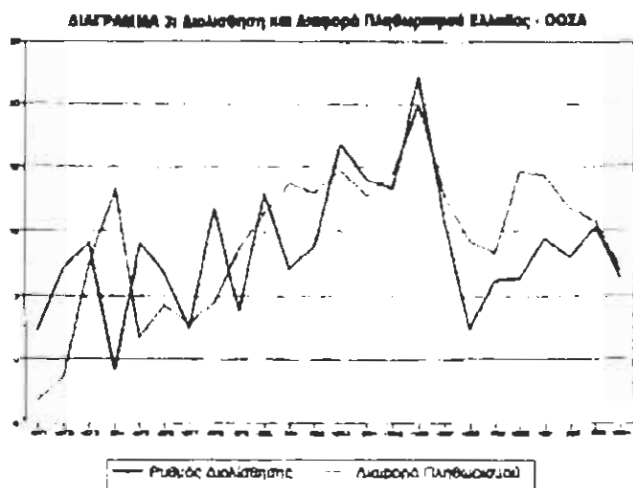
Η εικοσαετία 1974-1994 χαρακτηρίζεται από χαμηλό ποσοστό οικονομικής ανάπτυξης (2%) και ιδιαίτερα υψηλό πληθωρισμό (18% κατά μέσο όρο), κατάσταση πολύ χειρότερη απ'ότι για τους υπόλοιπους εταίρους μας.

Διάγραμμα 3: Διαφορά ρυθμού ανάπτυξης και πληθωρισμού μεταξύ Ελλάδας και ΟΟΣΑ

Η απουσία ουσιαστικής προόδου στη μείωση του πληθωρισμού ήταν αποτέλεσμα διαφόρων παραγόντων. Το κακό είχε ήδη αρχίσει από τη μεταβολή του νομισματικού καθεστώτος μετά το 1972, από το καθεστώς των σταθερών ισοτιμιών σε σχέση με κάποιο ισχυρό νόμισμα, στο καθεστώς της διευκολυντικής διολίσθησης (βλέπε διάγραμμα 3)

Διάγραμμα 4: Διολίσθηση και διαφορά πληθωρισμού Ελλάδας-ΟΟΣΑ

Συνεχίστηκε λόγω της αύξησης των τιμών πρώτων υλών και στις μεγάλες αυξήσεις των μισθών. Στη συνέχεια ο πληθωρισμός μονιμοποιήθηκε σε υψηλά επίπεδα μετά το δεύτερο πετρελαϊκό σοκ βοηθούμενος από την καθιέρωση της ΛΤΑ και την ακόμη ελαστικότερη πολιτική διολίσθησης σε μεγάλο μέρος της δεκαετίας του 1980. Σε συνδυασμό με τις εξελίξεις στην αγορά εργασίας δημιουργήθηκε ένας φαύλος κύκλος μισθολογικών αυξήσεων, διολίσθησης ή και υποτίμησης, νέων μισθολογικών αυξήσεων και τανάπαλιν.

Η χώρα δεν εκμεταλλεύτηκε τις ευκαιρίες που τις πρόσφερε το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ) ώστε να προσδώσει έναν αξιόπιστο αντιπληθωριστικό χαρακτήρα στη νομισματική πολιτική.

Μετά τη "σκοτεινή" αυτή περίοδο για την ελληνική οικονομία έχει επιτέλους επιτευχθεί ο στόχος για μονοψήφιο πληθωρισμό με διάφορες παρεμβατικές μεθόδους:

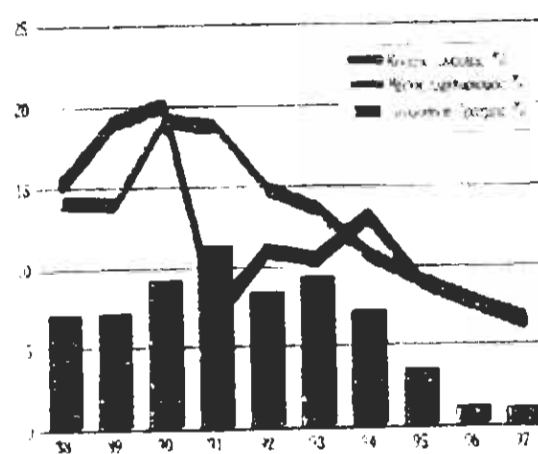
1. Συναλλαγματική πολιτική σκληρής δραχμής (με συνέπεια όμως τη μείωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών διεθνώς εμπορεύσιμων προϊόντων).

2. Τεχνητή συγκράτηση των τιμολογίων των ΔΕΚΟ (με αποτέλεσμα την έμμεση αύξηση των μελλοντικών ελλειμμάτων του προϋπολογισμού).
3. Ένταση της ύφεσης της οικονομίας με αποδιοργάνωση και εξάρθρωση της αγροτικής, βιοτεχνικής και βιομηχανικής παραγωγής.
4. Μείωση του πραγματικού εισοδήματος των εργαζόμενων, που δεν ευνοεί την ύπαρξη κλίματος κοινωνικής γαλήνης.

Ωστόσο η μάχη κατά του πληθωρισμού είναι μια "μάχη που δεν τελειώνει ποτέ", και επιβάλλεται να χρησιμοποιούνται μέτρα προς τη σωστή κατεύθυνση. Είναι γνωστό πως όσο μικρότερο είναι το ποσοστό τόσο δυσκολότερη είναι η συρρίκνωσή του και ο στόχος για το 1998 θα είναι ρεαλιστικός υπό τις προϋποθέσεις:

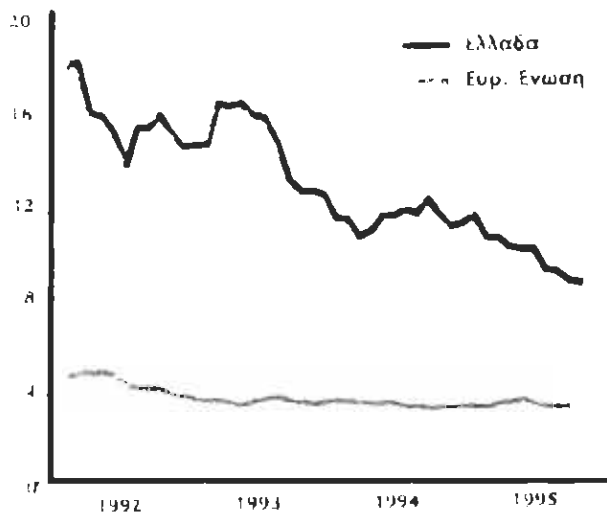
1. Η ισοτιμία της δραχμής να παραμείνει σταθερή, εξαφανίζοντας πρακτικά τις πληθωριστικές επιπτώσεις που έχει κάθε υποτίμηση ή διολίσηση.
2. Να πορευτεί η οικονομία προς τη δημοσιονομική εξυγίανση (η επίδραση των κρατικών ελλειμμάτων στον πληθωρισμό είναι έμμεση αλλά πολύ δραστική).
3. Να ακολουθηθεί σωστή πολιτική στο κόστος παραγωγής. Το κόστος εργασίας ήταν αυτό που έσπρωξε ανοδικά τον πληθωρισμό μετά το 1982 όταν αυξήθηκαν σημαντικά οι κατώτατοι μισθοί. Η αύξηση των τιμών της ενέργειας δύο φορές τα τελευταία 25 χρόνια, το 1972 και το 1978, επειδή κανένα ουσιαστικό αντίμετρο δεν προωθήθηκε, οδήγησε σε σημαντική πληθωριστική έξαρση. Το ίδιο αποτέλεσμα είχε και η υποτίμηση της δραχμής λόγω της αύξησης των εισαγόμενων αγαθών που αποτελούν το 60% του συνολικού κόστους των ελληνικών επιχειρήσεων.

Διάγραμμα 5: Δύο παράγοντες που επηρεάζουν τον πληθωρισμό

Επιπλέον θα μπορούσαμε να αναφερθούμε στο γεγονός ότι παρά τη σημαντική μείωσή του ο τιμάρθμος στη χώρα μας εξακολουθεί να παραμένει τρεις φορές ψηλότερος από το μέσο όρο των 15 χωρών της Ε.Ε., που ήταν το Φεβρουάριο 2%.

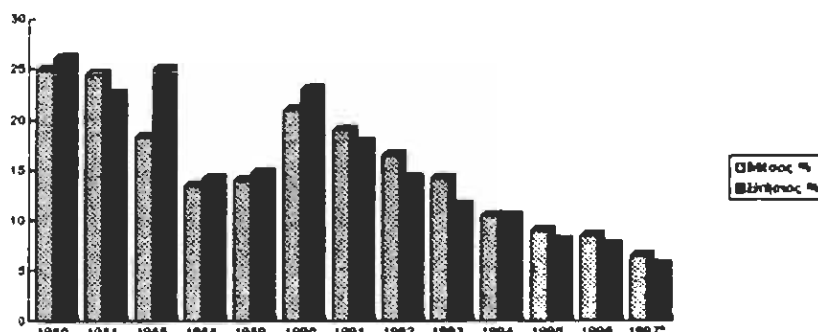
Διάγραμμα 6: Τιμές καταναλωτή Ελλάδας και Ευρωπαϊκής Ένωσης (ποσοστιαία μεταβολή % έναντι του προηγούμενου έτους)

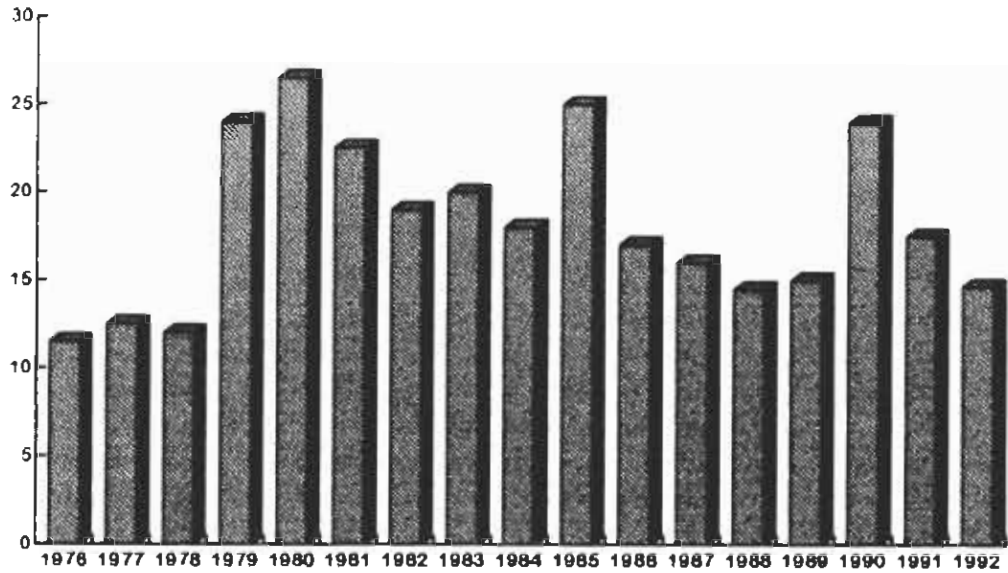
Πηγή: ΕΣΥΕ και EUROSTAT.

Τελειώνοντας, θα μπορούσαμε να επισημάνουμε ότι για να κερδηθεί η μάχη κατά του πληθωρισμού δε θα πρέπει να αγνοούνται τα αίτια που μακροχρόνια διατηρούν και συντηρούν το σκληρό πυρήνα του πληθωρισμού, αίτια κατά κύριο λόγο διαρθρωτικά.

Διάγραμμα 7: Εξέλιξη πληθωρισμού 1980-1997

Διάγραμμα 8: Ο ετήσιος πληθωρισμός Δεκέμβριο με Δεκέμβριο 1976-1992

Στασιμοπληθωρισμός

Άλλοτε επικρατούσε η αντίληψη ότι, για να υπάρξει πληθωρισμός έπρεπε να υπάρχει πλήρης απασχόληση των συντελεστών της παραγωγής. Οι οικονομολόγοι πίστευαν ότι οι τιμές δε θα μπορούσαν να αυξηθούν όταν υπάρχει ανεργία, γιατί αν η συνολική ζήτηση είναι μεγαλύτερη από τη συνολική προσφορά, η παραγωγή θα μπορούσε να αυξηθεί μια και θα υπήρχαν αχρησιμοποίητοι συντελεστές της παραγωγής.

Κατά τα τελευταία χρόνια όμως, έχει παρατηρηθεί σε πολλές χώρες συνύπαρξη πληθωρισμού και ανεργίας. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται Στασιμοπληθωρισμός.

Αυτό παρατηρήθηκε και στη χώρα μας. Από προηγούμενες αναλύσεις και παράθεση στοιχείων, τόσο για το ρυθμό % του πληθωρισμού όσο και της ανεργίας, έχουμε την ένδειξη φαινομένου.

Πίνακας 2: Ποσοστό ανεργίας και πληθωρισμός

	1950	1960	1970	1981	1985	1990	1995
Ποσοστό ανεργίας	6.3	7.1	3.1	4.4	7.8	7.0	10.0
Πληθωρισμός				24.5	19.3	23.0	8.1

Παρατηρούμε έντονη ανεργία και υψηλά ποσοστά επί % πληθωρισμού.

Σε περιπτώσεις που παρατηρείται το φαινόμενο του Στασιμοπληθωρισμού, παρόλο που υπάρχει ανεργία, η παραγωγή δεν μπορεί ν' αυξηθεί γιατί οι εργάτες δεν είναι πρόθυμοι ν' απασχοληθούν σ' ένα κλάδο ή να μετακινηθούν από ένα κλάδο της παραγωγής σε άλλο.

Η καταπολέμηση του Στασιμοπληθωρισμού είναι δύσκολη, γιατί η λήψη μέτρων κατά της ανεργίας δημιουργεί πληθωρισμό, ενώ τα μέτρα κατά του πληθωρισμού δημιουργούν ανεργία.

Για παράδειγμα, η επιβολή φορολογίας και οι περιορισμοί στα δάνεια, που είναι αντιπληθωριστικά μέτρα, παρόλο που μειώνουν τη συνολική ζήτηση, μειώνουν ταυτόχρονα και την παραγωγή, με αποτέλεσμα να αυξάνεται η ανεργία.

**Η Αποταμίευση στην
Ελληνική Οικονομία**

Η Αποταμίευση στην Ελληνική Οικονομία

Η εγχώρια αποταμίευση στις δεκαετίες του 1960 και του 1970 διατηρήθηκε σε υψηλά επίπεδα και ειδικότερα την περίοδο 1973-1980 αποτελούσε το 18% του ΛΕΠ. Από το 1981 άρχισε να παρουσιάζει πτωτική τάση και την τελευταία πενταετία περιορίστηκε γύρω στο 5%. Εξέλιξη που ήταν αποτέλεσμα της ύπαρξης υψηλών δημοσιονομικών ελλειμμάτων, τα οποία στο βαθμό που έχουν καταναλωτικό χαρακτήρα συνιστούν αρνητική αποταμίευση. Ωστόσο η ιδιωτική αποταμίευση ως ποσοστό του ΛΕΠ δεν παρουσιάζει σημαντική πτωτική τάση κατά την τελευταία εικοσαετία και κυμαίνεται στο 17% του ΛΕΠ περίπου.

1. Αποταμίευση, ανάπτυξη και πληθωρισμός

Πίνακας 1: Καθαρή αποταμίευση-ανάπτυξη και πληθωρισμός στην Ελλάδα 1960-1994

Περίοδος	Καθαρή αποταμίευση	Ρυθμός ανάπτυξης	Πληθωρισμός
1961-1965	14.53	8.05	1.63
1966-1970	15.96	7.05	2.46
1971-1975	20.72	5.18	12.68
1976-1980	19.14	4.42	16.35
1981-1985	9.01	1.34	20.69
1986-1990	6.50	1.63	17.41
1991-1993	7.39	1.05	16.59

Πηγή: OECD, Economic Outlook, June 1995 - IFS (IMF), διάφορα τεύχη

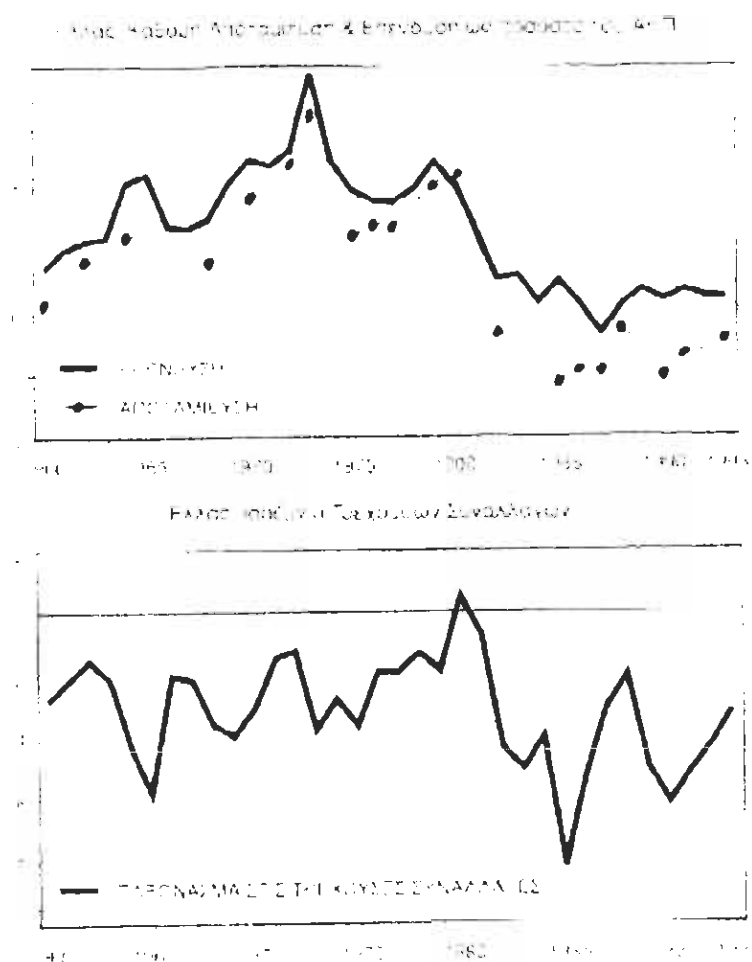
Από τη μελέτη του πίνακα 1 εγείρεται το ερώτημα γιατί τα υψηλά επίπεδα αποταμίευσης που επικράτησαν κατά τις δεκαετίες 1960 και 1970 δεν διατηρήθηκαν και τα τελευταία χρόνια. Σύμφωνα με τον πίνακα 1 τα υψηλά επίπεδα αποταμίευσης παρατηρούνται σε περιόδους που ο ρυθμός ανάπτυξης στην Ελλάδα ήταν πολύ υψηλός. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε χώρες με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης αποταμιεύεται μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος. Στη συνέχεια οι υψηλές αποταμιεύσεις προκαλούν ταχύτερους ρυθμούς μεγένθυσης λόγω αυξανόμενης συσσώρευσης κεφαλαίου που με τη σειρά της παράγει υψηλότερο εισόδημα. Έτσι, η πτωτική τάση του ποσοστού αποταμίευσης συνδέεται χρονικά με τη γενική χειροτέρευση της κατάστασης της ελληνικής οικονομίας μετά το 1980, δηλαδή εξασθένηση των επενδυτικών πρωτοβουλιών και φθίνουσα παραγωγικότητα.

Πίνακας 2: Αποταμίευση, επενδύσεις και ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών 1973-1993

Έτη	Αποταμίευση ιδιωτικού τομέα (1)	Αποταμίευση δημόσιου τομέα (2)	Εγχώρια αποταμίευση (1 + 2)	Καθαρές επενδύσεις	Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών
1973-80	17.0	1	18.0	19.6	-1.6
1981	19.7	-6.8	12.9	13.6	-0.7
1985	17.9	-9.1	8.8	17.0	-8.2
1987	13.9	-7.9	6.0	9.1	-3.1
1989	17.1	-12.8	4.3	9.3	-5.0
1991	16.0	-10.5	5.5	10.6	-5.1
1992	12.7	-7.2	5.5	9.8	-4.3
1993	16.4	-11.0	5.4	9.4	-4.0

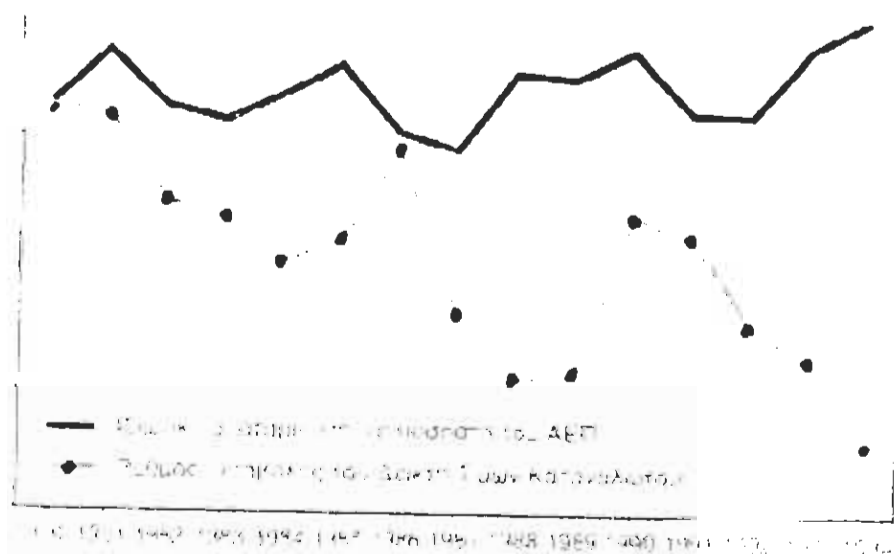
Πηγή: ΕΣΥΕ και ΥΠΕΘΟ.

Διάγραμμα 1: Η σχέση μεταξύ επενδύσεων, αποταμιεύσεων και τρεχουσών συναλλαγών

Ένας άλλος παράγοντας που επέδρασε αρνητικά στην εθνική αποταμίευση κατά τη δεκαετία του 1980 ήταν η διατήρηση του πληθωριστικού περιβάλλοντος. Έτσι οι αυξήσεις των τιμών είχαν πιθανότατα ως αποτέλεσμα την υποκατάσταση των αποταμιεύσεων με κατανάλωση και ακόμα η χρονική υστέρηση στην προσαρμογή των ονομαστικών επιτοκίων αποθάρρυνε σταδιακά την αποταμίευση. Στο διάγραμμα 2 φαίνεται η ύπαρξη μιας αρνητικής σχέσης ανάμεσα στις μεταβολές επιπέδου τιμών και του όγκου των ιδιωτικών αποταμιεύσεων.

Διάγραμμα 2: Πληθωρισμός και ιδιωτική κατανάλωση

Πηγή: European Economics, No 58 και IFS

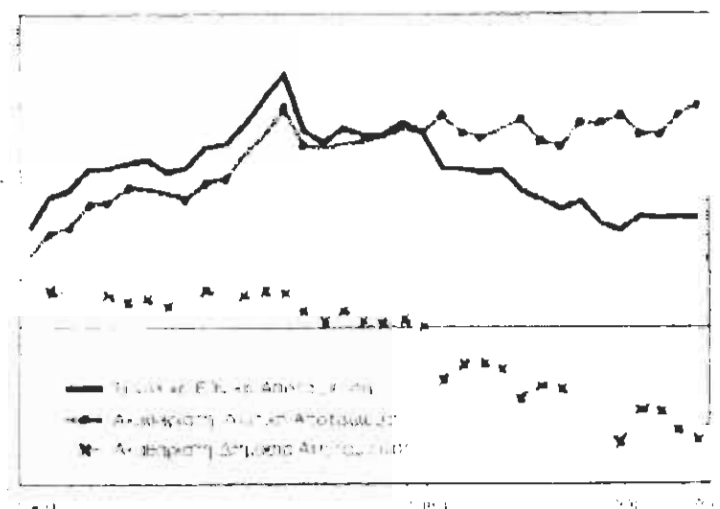
2. Δημοσιονομικά ελλείματα και ροπή προς αποταμίευση

Η δημόσια αποταμίευση ορίζεται ως η διαφορά μεταξύ των ακαθάριστων εσόδων και των ακαθάριστων τρεχουσών δαπανών του δημοσίου. Στην Ελλάδα οι ακαθάριστες δημόσιες αποταμιεύσεις μειώθηκαν από 4% του ΑΕΠ κατά μέσο όρο τη δεκαετία 1961-1970 σε -8,4% στη δεκαετία 1981-1990.

Το διάγραμμα 3 παρουσιάζει τη συνολική εθνική, ιδιωτική και δημόσια αποταμίευση ως ποσοστό του ΑΕΠ καταδεικνύοντας τον αρνητικό ρόλο της δημόσιας αποταμίευσης στην εξέλιξη της εθνικής αποταμίευσης. Όπως παρατηρείται στο δημόσιο τομέα δεν επετεύχθει θετική αποταμίευση

μετά το 1980 (βλέπε πίνακα 2). Τούτο οδήγησε σε πτωτική πορεία της εθνικής αποταμίευσης παρά την ελαφρά ανοδική τάση της ιδιωτικής αποταμίευσης.

Διάγραμμα 3: Η διαχρονική εξέλιξη της ακαθάριστης ιδιωτικής και δημόσιας αποταμίευσης (ως ποσοστό του ΑΕΠ)

Πηγή: European Economics, No 58.

3. Οι συνέπειες της απελευθέρωσης των χρηματοπιστωτικών αγορών

Στην Ελλάδα η καταναλωτική πίστη ήταν καθ'όλη τη δεκαετία του 1980 έντονα ελεγχόμενη. Τούτο υποχρέωνε πολλά νοικοκυριά να καταναλώνουν μικρότερο τμήμα του εισοδήματός τους στα πρώτα χρόνια του κύκλου ζωής τους, συγκρατώντας έτσι το επίπεδο εθνικής αποταμίευσης. Η απελευθέρωση όμως πολλών χρηματοοικονομικών υπηρεσιών τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα ελαττώνει τους περιορισμούς ρευστότητας του μέσου καταναλωτή, ενισχύει τη ροπή προς κατανάλωση και μειώνει αναλογικά τη ροπή προς αποταμίευση.

3. Ο ρόλος του Συστήματος Κοινωνικών Ασφαλίσεων

Στο μακρύ κατάλογο των προσδιοριστικών παραγόντων του επιπέδου εθνικής αποταμίευσης μπορούμε να προσθέσουμε την εξέλιξη του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης. Η αύξηση της αξίας των προσδοκούμενων απολαβών από τα ασφαλιστικά ταμεία κατά τα συντάξιμα χρόνια αποδυναμώνει τη ροπή προς αποταμίευση. Στην Ελλάδα οι κρατικές δαπάνες για παροχή συντάξεων αυξήθηκαν από 5,48% του ΛΕΠ το 1980 σε 10,8% το 1991. Οι εξελίξεις αυτές πιθανώς να επέφεραν μείωση της αβεβαιότητας που αντιμετωπίζουν τα νοικοκυριά σχετικά με το μελλοντικό επίπεδο των εισοδημάτων τους ωθώντας έτσι προς τα κάτω το ποσοστό αποταμίευσης.

4. Προοπτικές της Εθνικής Αποταμίευσης

Το ποσοστό των ιδιωτικών αποταμιεύσεων στην Ελλάδα αναμένεται να συνεχίσει να αυξομειώνεται ανάλογα με το ρυθμό ανάπτυξης σε συνδυασμό με τις μεσοπρόθεσμες μεταβολές στην παραγωγικότητα.

Όπως αναφέρθηκε οι ατέλειες των χρηματοπιστωτικών αγορών συνέβαλαν στη διαμόρφωση ενός σχετικά υψηλού ποσοστού ιδιωτικών αποταμιεύσεων. Η κανονιστική απελευθέρωση (deregulation) αναμένεται να αποδυναμώσει το ποσοστό αποταμίευσης.

Πάντως η διατήρηση μακροχρόνια ενός υψηλού επιπέδου αποταμιεύσεων πρέπει να αποτελεί βασικό στόχο της οικονομικής πολιτικής.

Από τις προσπάθειες εξορθολογισμού του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης στις αρχές της δεκαετίας του 1990 μέσω της διεύρυνσης των ορίων ηλικίας προς συνταξιοδότηση ενισχύεται η προοπτική αύξησης του ποσοστού αποταμίευσης.

Όμως ο κυριότερος παράγοντας για την ανάκαμψη των εθνικών αποταμιεύσεων φαίνεται να είναι η μελλοντική πορεία των ελλειμμάτων του δημόσιου τομέα. Η διαδικασία προσαρμογής του δημοσιονομικού ανισοζυγίου, που προβλέπεται από το πρόγραμμα σύγκλισης, αναμένεται να οδηγήσει σε σταδιακή άνοδο των δημόσιων αποταμιεύσεων και κατ'επέκταση των συνολικών εθνικών αποταμιεύσεων.

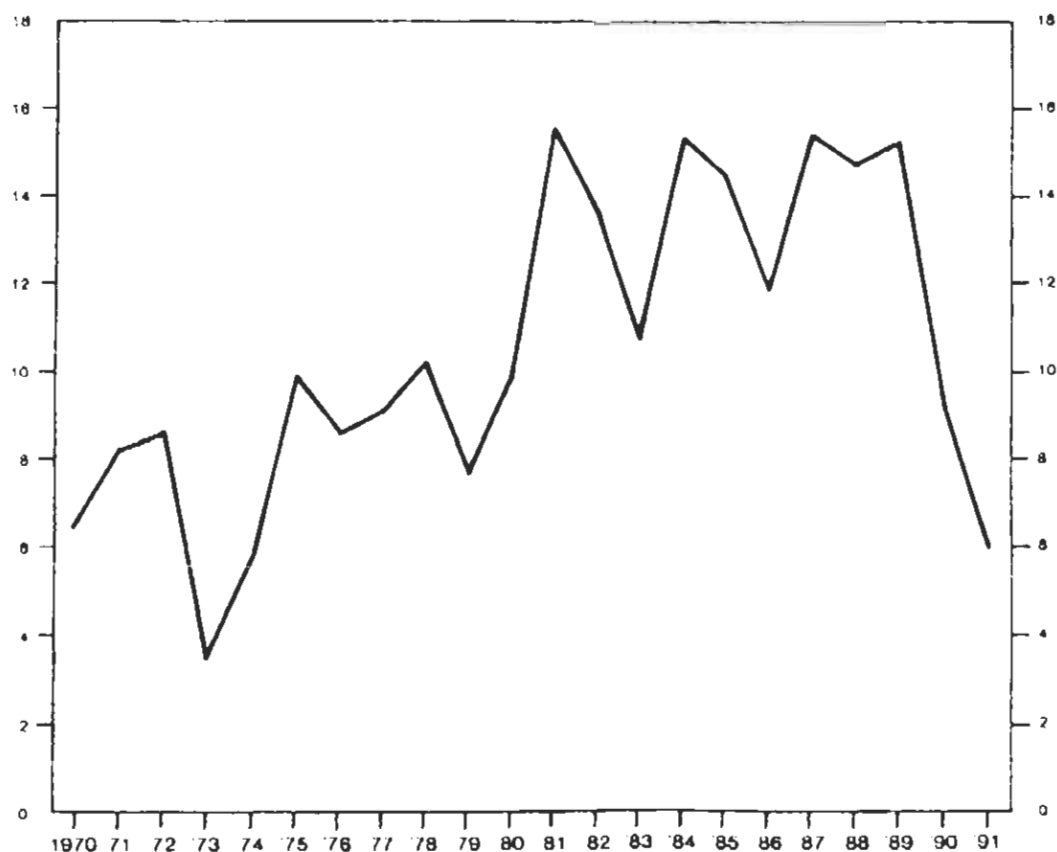
Πίνακας 3: Ανάλυση αποταμιευτικών πόρων της ελληνικής οικονομίας

	1980		1990		1995		1996	
	Δις δρχ.	Ποσο- στό %	Δις δρχ.	Ποσο- στό %	Δις δρχ.	Ποσο- στό %	Δις δρχ.	Ποσο- στό %
1. ΣΥΝΟΛΟ ΚΑΤΑΘΕΣΕΩΝ ¹	985.3	76.8	8887.0	54.8	15863.4	42.1	17801.7	41.6
• Όψεως	10.4	8.1	718.7	4.4	1854.6	4.9	1989.0	4.6
• - Ταμειωτηρίου	541.2	42.2	5549.2	34.2	10445.4	27.7	12234.7	28.6
• - Προθεσμίας	312.5	24.4	2504.4	15.4	3319.5	8.8	3300.0	7.7
• - Λεσμευμένες	28.1	2.1	114.7	0.8	243.9	0.7	278.0	0.7
2. ΤΡΑΠΕΖΙΚΑ ΟΜΟΛΟΓΑ	17.1	1.4	594.0	3.7	570.8	1.5	92.0	0.2
3. ΕΝΤΟΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΑ	279.9	21.8	4833.0	29.8	8422.0	22.4	9980.0	22.3
4. ΟΜΟΛΟΓΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ	---	---	1905.0	11.7	12803.0	34.0	14950.0	34.9
5. ΣΥΝΟΛΟ ΑΠΟΤΑΜΙΕΥΤΙΚΩΝ ΠΟΡΩΝ (1 + 2 + 3 + 4)	1282.3	100.0	16219.0	100.0	37659.0	100.0	42823.7	100.0
6. Ως ποσοστό (%) του Ακαθάριστου Εγχώ- ριου Προϊόντος (ΑΕΠ)	62.0%	---	123.4%	---	142.2%	---	144.8%	---

1. Στις καταθέσεις σε Τράπεζες και Ειδικούς Πιστωτικούς Οργανισμούς, περιλαμβάνονται και οι καταθέσεις όψεως και προθεσμίας των ΛΕΚΟ (Δημόσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί).

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος και Υπουργείο Οικονομικών

Διάγραμμα 4: Αύξηση των ιδιωτικών καταθέσεων ως ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος σε αγοραίες τιμές

Δημόσιο Χρέος

Δημόσιο χρέος

Η εκρηκτική διόγκωση του δημόσιου χρέους, το οποίο στο τέλος του 1996 αναμενόταν να ξεπεράσει τα 36 δις δρχ., αποτελεί αυτή τη στιγμή πραγματικό εφιάλη και ισοδυναμεί με «ωρολογιακή βόμβα» στα θεμέλια της οικονομίας και της κοινωνίας.

Το 1960 η Ελλάδα είχε δημόσιο χρέος που ανερχόταν ως ποσοστό του ΑΕΠ στο 16,9%, ενώ στο τέλος του έτους 1996 ανήλθε στο 116,4%. Δηλαδή μέσα σε 36 χρόνια το δημόσιο χρέος αυξήθηκε 99,5 ποσοστιαίες μονάδες.

Η άνοδος του χρέους πήρε εκρηκτικές διαστάσεις στη δεκαετία του 1980, ωστόσο από το 1990 και μετά κατεβλήθη προσπάθεια να τιθασευτεί μέσω της μείωσης των ελλειμάτων και του περιορισμού των δημόσιων δαπανών, αλλά κάτι τέτοιο δεν απέδωσε τα αναμενόμενα λόγω των δυσκολιών που συνάντησε η άσκηση της οικονομικής πολιτικής από την αντίδραση των κοινωνικών ομάδων.

Από το 1990 μειώθηκε ο ρυθμός αύξησης του δημόσιου χρέους λόγω των φορολογικών μέτρων που εφάρμοσαν οι τότε κυβερνήσεις.

Από το 1981 μέχρι σήμερα το χρέος αυξήθηκε κατά 71 μονάδες και η άνοδος αυτή ισοδυναμεί με 10,8 τρις δρχ. επιπλέον, που με μέσο επιτόκιο 12,5% (που είναι το μέσο επιτόκιο του χρέους της κεντρικής διοίκησης για το 1996) συνεπάγεται επιπλέον δαπάνη για τόκους ίση με 1,4 τρις δρχ. για τον προϋπολογισμό του έτους 1997.

Η εξέλιξη του δημόσιου χρέους

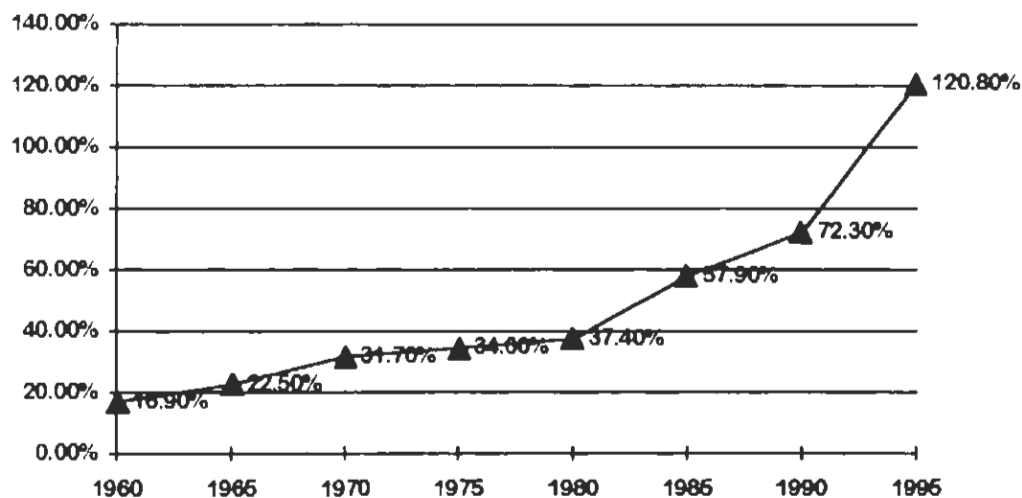
Όπως διαπιστώνεται από τον παρακάτω πίνακα, είναι απαραίτητη μια προς τα κάτω προσαρμογή και μείωση του λόγου του χρέους προς το ΑΕΠ. Πρέπει λοιπόν να εφαρμοστούν εκείνες οι ριζοσπαστικές λύσεις στην οικονομία, που θα οδηγούν σε ουσιαστικές διαρθρωτικές αλλαγές σε όλους τους τομείς. Μέχρι τότε όμως το δημόσιο χρέος θα αποτελεί μια βραδυφλεγή βόμβα στα θεμέλια της οικονομίας και της κοινωνίας.

Πίνακας 1: Εξέλιξη του δημόσιου χρέους 1960-1996 (δισ δρχ.)

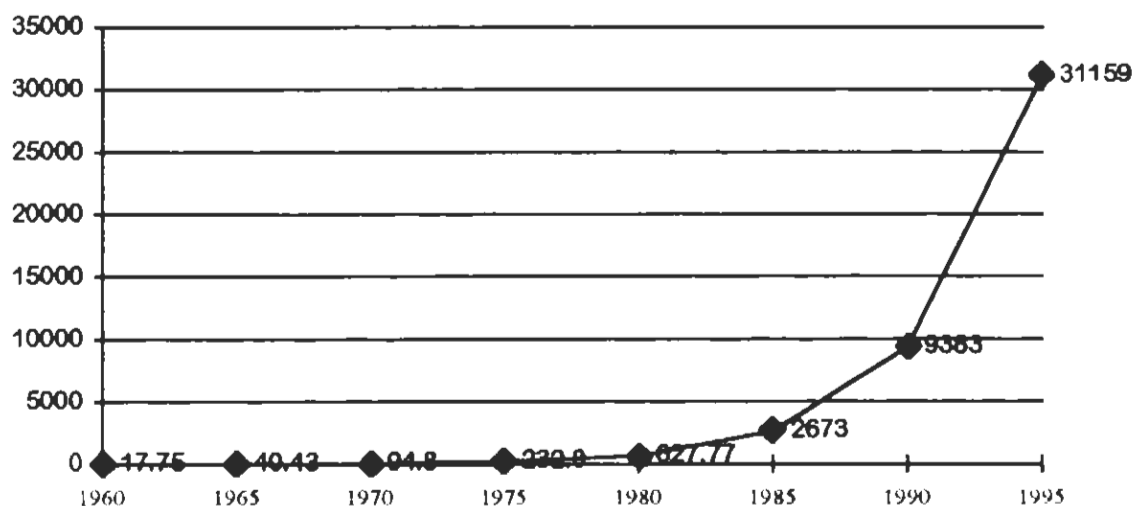
Έτη	Συνολικό δημόσιο χρέος	% του ΛΕΠ
1960	17.75	16.9%
1961	20.98	17.7%
1962	23.35	18.5%
1963	29.12	20.7%
1964	35.32	22.4%
1965	40.43	22.5%
1966	51.07	25.5%
1967	58.7	27.2%
1968	70.37	30.0%
1969	85.74	32.2%
1970	94.8	31.7%
1971	108.2	32.8%
1972	129.5	34.3%
1973	149.3	30.8%
1974	181.3	32.1%
1975	232.8	34.6%
1976	276.6	33.5%
1977	317.7	33.0%
1978	461.4	37.4%
1979	535.0	37.4%
1980	627.77	37.4%
1981	970.1	39.3%
1982	1372	42.2%
1983	1883	45.6%
1984	1972	49.5%
1985	2673	57.9%
1986	3230	58.6%
1987	4046	64.5%
1988	5383	59.2%
1989	6699	61.9%
1990	9383	72.3%
1991	12335	77.8%
1992	15557	85.3%
1993	23431	113.7%
1994	28093	121.1%
1995	31159	120.8%
1996*	35600	116.4%

* εκτίμηση προϋπολογισμού

Εξέλιξη Δημόσιου χρέους (% του ΑΕΠ)

Εξέλιξη δημόσιου χρέους (σε δις δρχ.) 1960 - 1995

Εξέλιξη και σύνθεση του δημόσιου χρέους

Πρόβλημα δημόσιου χρέους δημιουργήθηκε στη χώρα μας από την εξέλιξη του Κρατικού Δανεισμού, αυξανόμενου συνεχώς και με ταχύ ρυθμό κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, κατά τα τελευταία χρόνια της οποίας η μεταβολή της σύνθεσής του και όχι άσχετα προς αυτή όροι δανεισμού οδήγησαν στη σημερινή οξύτητα του προβλήματος.

Την εξέλιξη του μεγέθους και της σύνθεσης του απεικονίζει ο πίνακας 2 σε ονομαστική αξία.

Πίνακας 2: Το δημόσιο χρέος

Έτη	Τράπεζα Ελλάδος	Έντοκα γραμμάτια	Λοιπά δάνεια	Εξωτερικό	Σύνολο
1981	181.5	300.0	27.1	163.3	671.9
1982	305.9	357.5	30.2	234.8	928.3
1983	309.9	541.5	30.7	387.2	1269.4
1984	463.1	748.2	48.0	623.6	1882.8
1985	485.7	1120.2	59.7	1027.8	2673.4
1986	485.8	1388.9	88.4	1287.3	3230.3
1987	497.7	1869.9	207.0	1471.2	4045.8
1988	496.5	2828.2	379.6	1679.0	5383.3
1989	495.2	3503.7	828.5	1871.4	6698.8
1990	483.9	4832.6	1988.8	2078.9	8382.1
1991	472.7	4974.3	4121.7	2766.2	12334.9
1992	481.2	5600.0	6109.7	3138.6	15309.5
1993	---	---	---	---	23178.3
1994	---	---	---	---	26700.0

Πηγή: ΥΠΕΘΟ

Η πραγματική διόγκωση προκύπτει από τη σχέση του δημόσιου χρέους προς το ΛΕΠ, η οποία από 27,7% το 1980 είχε ανέβει σε 57,9% το 1985, υπερβαίνοντας το διπλάσιο και σε 109,5% το 1994, αγγίζοντας το τετραπλάσιο του ποσοστού των αρχών της δεκαετίας του 1980.

Η σύνθεση του χρέους, κατά πηγές ή μορφές δανεισμού, από τις οποίες προέρχεται, παρουσιάζει πολύ μεγάλες μεταβολές στο διάστημα από τις αρχές της δεκαετίας του 1980 έως σήμερα. Από τα ποσοστά συμμετοχής τους τα έτη που καλύπτει ο πίνακας 3, προκύπτει βαθμιαία σχεδόν εξάλειψη του χρέους προς την εκδοτική τράπεζα και ουσιαστικής μείωσης της αναλογίας του προερχόμενου από το εξωτερικό χρέος. Το εσωτερικό χρέος που αντιπροσωπεύει τώρα περί τα 80% του συνολικού δημόσιου χρέους, παρουσιάζει κι αυτό στη σύνθεσή του διαφοροποίηση, μεγάλη μάλιστα μετά το 1989: αντιστροφή της κατανομής εντόκων γραμματίων και λοιπών μορφών (κυρίως ομολόγων).

Πίνακας 3: Εξέλιξη της διάρθρωσης του ελληνικού δημόσιου χρέους (% συνολικού χρέους)

Έτη	Προς Τράπ. Ελλάδος	Εξωτερικό	Έντοκα γραμμάτια	Ομόλογα κ.λπ.
1981	27,0	24,3	44,6	4,0
1985	17,4	38,4	41,9	2,2
1989	7,4	27,9	52,3	12,4
1992	3,0	21,5	36,0	39,5
1993	2,2	22,7	31,2	43,9

Πηγή: Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών

Τα πρωτογενή ελλείματα του κρατικού προϋπολογισμού, από τα οποία προέκυψαν δανειακές ανάγκες, εξελίσσονταν τη δεκαετία του 1980 με συνεχή σχεδόν αυξητική τάση, αλλά σημείωσαν απότομη μείωση τη διετία 1991-1992 και το 1992 πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά πρωτογενές πλεόνασμα. Οι δαπάνες εξυπηρέτησης (τόκοι και χρεωλύσια) των χρεών που απεικονίζονται στους δύο παρακάτω πίνακες (4 και 5), σχετιζόμενες προς το έλλειμα σε ονομαστικά μεγέθη το 1992 έφτασαν σε ποσό που αντιστοιχεί σε 107% του συνολικού κρατικού ελλείματος και σε 45,6% των συνολικών δαπανών του προϋπολογισμού (πίνακας 6).

Πίνακας 4: Πρωτογενές έλλειμα και εξυπηρέτηση δημόσιου χρέους

Έτη	Συνολικό έλλειμμα*	Πρωτογενές έλλειμα	Δαπάνες δισεκ. δρχ.	Εξυπ/σης % συνολ.ελλείμ.
1981	201,5	145,5	82,8	41,1
1982	196,8	132,4	91,3	46,4
1983	316,7	215,5	130,3	32,0
1984	403,7	222,6	208,3	44,9
1985	643,9	338,0	306,0	47,5
1986	633,0	248,0	385,0	60,8
1987	915,6	194,8	720,8	78,7
1988	1197,2	509,6	687,6	57,4
1989	1758,3	812,7	945,6	53,8
1990	2152,6	523,2	1629,5	75,7
1991	2696,3	190,3	2506,0	92,9
1992	3541,2	-258,8	3800,1	107,3
1993	4116,2	58,1	4058,1	98,6
1994	5506,0	-157,0	5663,0	102,9

* περιλαμβάνονται τόκοι και χρεωλύσια

Πηγή: Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Πίνακας 5: Οι δαπάνες εξυπηρέτησης του χρέους της Κεντρικής Διοίκησης*

Έτη	Χρεωλύσια	Τόκοι	Άλλες δαπάνες	Σύνολο
1981	19,3	62,3	1,2	82,8
1982	21,7	68,1	1,5	91,3
1983	24,0	104,4	1,9	130,3
1984	42,4	163,6	2,2	208,2
1985	66,6	240,1	4,0	310,7
1986	122,9	295,3	3,0	421,2
1987	261,1	407,9	4,7	673,7
1988	152,0	548,9	5,6	706,4
1989	205,4	630,4	8,7	844,6
1990	338,6	1163,0	12,9	1514,6
1991	921,3	1432,3	15,8	2369,4
1992	2182,9	1404,7	24,1	3611,7
1993	1640,1	2107,0	36,3	3783,4

*Δεν περιλαμβάνεται το χρέος των Ενόπλων Δυνάμεων, το οποίο όμως περιλαμβάνεται στα στοιχεία του πίνακα 4.

Πηγή: Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών

Πίνακας 6: Σχέση δαπανών για τόκους και χρεωλύσια προς το σύνολο των δαπανών του προϋπολογισμού (δισ δρχ.)

Έτη	1. Δαπάνες προϋπ/σμού	2. Τόκοι και χρεωλύσια	Σχέση 2 προς 1
1981	826,3	82,9	10,0
1982	789,2	91,3	11,6
1983	1052,6	130,3	12,4
1984	1337,3	208,3	15,6
1985	1766,2	306,0	17,3
1986	2128,0	385,0	18,1
1987	2677,4	720,8	26,9
1988	3176,1	687,6	21,6
1989	3941,4	945,6	24,0
1990	5122,5	1629,5	31,8
1991	6486,4	2506,0	38,6
1992	8341,4	3800,1	45,6
1993	9391,1	4058,1	43,2
1994	11305,0	5663,0	46,8

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Μηνιαίο Δελτίο.

Πίνακας 7: Συνολικό ακαθάριστο δημόσιο χρέος και δαπάνες εξυπηρέτησής του

Έτη	Κεντρική Διοίκηση		Δημόσιες επιχειρήσεις		Συνολικό δημόσιο χρέος 7 (3+6)	Χρέος Κεντρικής Διοίκησης ως % του παλαιού ΑΕΠ	Χρέος Κεντρικής Διοίκησης ως % του αναθ. ΑΕΠ	Συνολικό δημόσιο χρέος ως % του παλαιού ΑΕΠ	Συνολικό δημόσιο χρέος ως % του αναθ. ΑΕΠ	Τοκοχρεολύσια ως % του ΑΕΠ	Τοκοχρεολύσια ως % του αναθ. ΑΕΠ	Τοκοχρεολύσια ως % του παλαιού ΑΕΠ	Τοκοχρεολύσια ως % του αναθ. ΑΕΠ	Τοκοχρεολύσια ως % του παλαιού ΑΕΠ	Τοκοχρεολύσια ως % του αναθ. ΑΕΠ	τρέχουσες τιμές	
	Εξωτερικό (1)	Εξωτερικό (2)	Εξωτερικό (3)	Εξωτερικό (4)												Εξωτερικό (5)	Συνολικό
1955	0	2.2	2.5	---	---	3.5%	---	---	---	0.4%	---	---	---	---	---	---	---
1960	4.7	5.0	9.7	---	---	9.2%	---	---	---	0.6%	---	---	---	---	---	---	---
1970	47.3	16.5	63.8	---	---	21.3%	---	---	---	2.2%	---	---	---	---	---	---	---
1973	69.9	24.4	94.3	---	---	19.5%	---	---	---	2.1%	---	---	---	---	---	---	---
1974	82.4	31.9	114.3	47.0	23.0	20.3%	---	---	---	2.1%	---	---	---	---	---	---	---
1980	362.8	111.1	473.9	131.7	78.3	27.7%	---	---	---	3.2%	---	---	---	---	---	---	---
1990	7303.2	2078.9	9382.1	1328.0	934.5	88.9%	---	---	---	15.4%	---	---	---	---	---	---	---
1991	9568.7	2766.2	12334.9	1143.0	1092.3	92.7%	---	---	---	19.4%	---	---	---	---	---	---	---
1992	12217.7	3339.0	15556.7	1049.6	1124.7	104.9%	---	---	---	25.6%	---	---	---	---	---	---	---
1993	18949.0	4482.0	23431.0	1216.3	1331.3	139.8%	---	---	---	24.1%	---	---	---	---	---	---	---
1994	22000.0	5450.0	27450.0	1270.0	1599.7	145.9%	---	---	---	31.2%	---	---	---	---	---	---	---
1995	27400.0	5900.0	33300.0	1300.0	1650.0	131.4%	---	---	---	31.6%	---	---	---	---	---	---	---

1. Η αισθητή πτώση του εσωτερικού δημόσιου χρέους των ΔΕΚΟ μετά το 1989 και όταν είχε διαμορφωθεί σε 1602,9 δις δρχ. οφείλεται στην αναδιάρθρωση του μέσω της κεφαλαιοποίησης τόκων ομολόγων, με την έκδοση των νέων ομολόγων μακρόχρονης διάρκειας.

2. Σύμφωνα με το Υπουργείο Οικονομικών το χρέος των Ενόπλων Δυνάμεων ανήλθε σε 1000 δις δρχ. το 1994. Άρα εάν στο χρέος της Κεντρικής Διοίκησης και των ΔΕΚΟ, προστεθεί το χρέος των Ενόπλων Δυνάμεων, τότε το συνολικό ακαθάριστο δημόσιο χρέος της Ελλάδος εκτιμάται σε 31320 δις δρχ. κοντά το 1994 ή 135,4% του αναθεωρημένου ΑΕΠ (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν) και 166,5% του παλαιού ΑΕΠ. Κατά το 1995 το συνολικό ακαθάριστο δημόσιο χρέος της Ελλάδος διαμορφώνεται σε 37300 δις δρχ. με συνέπεια να αποτελεί το 147,1% του αναθεωρημένου ΑΕΠ και 180,9% του παλαιού ΑΕΠ.

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών και Τράπεζα της Ελλάδος.

Το ελληνικό χρέος παρουσιάζει ορισμένα χαρακτηριστικά που δημιουργούν ανησυχία.

1. Το δημόσιο χρέος είναι κυρίως καταναλωτικό, χρησιμοποιείται δηλαδή για τη χρηματοδότηση καταναλωτικών και όχι επενδυτικών δαπανών.
2. Το χρέος είναι βραχυχρόνιο, γιατί έχει τη μορφή τριμηνιαίων, εξαμηνιαίων ή ετήσιων εντόκων γραμματίων, τα οποία έχουν μεγάλο βαθμό ρευστότητας, δηλαδή μπορεί να μετατραπούν σε χρήμα και εντείνουν έτσι τις πληθωριστικές πιέσεις της οικονομίας.
3. Οι δαπάνες εξυπηρέτησής του, δηλαδή οι δαπάνες για την πληρωμή τόκων και χρεολυσίων, είναι πολύ μεγάλες και αυτό δημιουργεί τεράστια προβλήματα στην εκτέλεση του προϋπολογισμού του Κράτους. Έτσι, π.χ. κατά το 1990, οι δαπάνες εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους ανερχόταν στο 43% των συνολικών δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού.
4. Ένα μεγάλο μέρος του δημόσιου χρέους είναι εξωτερικό δημόσιο χρέος ενώ το 1973 το δημόσιο χρέος ήταν κυρίως εσωτερικό. Η σημαντική αύξηση του εξωτερικού χρέους της χώρας μας οφείλεται στα μεγάλα ελλείματα του εξωτερικού μας ισοζυγίου.
5. Το χρέος αυξάνεται με ταχείς ρυθμούς που το έχουν κάνει ανεξέλεγκτο και μόλις πρόσφατα έχει μειωθεί ελάχιστα ο ρυθμός αύξησής του.

Σταθεροποίηση του Δημόσιου Χρέους

Παρά το οικονομικό και κοινωνικό κόστος που συνεπάγεται η σταθεροποίηση του δημόσιου χρέους, είναι απαραίτητη, για να αυξηθεί η ευελιξία και η αποτελεσματικότητα του κρατικού προϋπολογισμού, η οποία συρρικνώνεται από τις συνεχώς αυξανόμενες πληρωμές τόκων για την εξυπηρέτηση του χρέους, καθώς επίσης και για να ανακάμψουν οι ιδιωτικές επενδύσεις.

Η απαιτούμενη δημοσιονομική προσαρμογή γίνεται ακόμα πιο δύσκολη γιατί εκτός την αύξηση του δημόσιου χρέους έχουμε και παράλληλη υποβάθμιση του παραγωγικού δυναμικού της χώρας.

Πραγματικά, η δημοσιονομική πολιτική μπορεί να συμβάλλει και από την πλευρά του προϊόντος στη σταθεροποίηση του λόγου χρέους/ΛΕΠ με μέτρα όπως: η κατάργηση όλων των φορολογικών αντικινήτρων και των αναποτελεσματικών επιδοτήσεων και επιχορηγήσεων που προέρχονται από

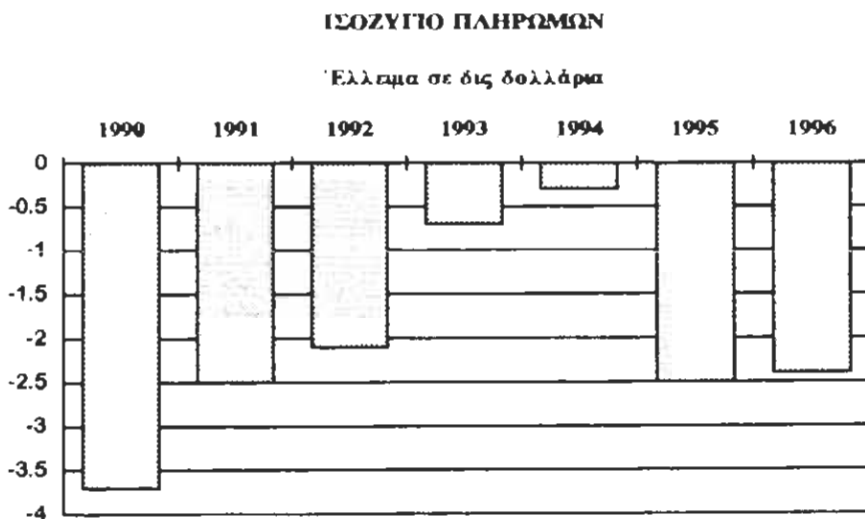
το Κράτος και με τον περιορισμό των αντιοικονομικών και συχνά αντιφατικών παρεμβάσεων στις αγορές εργασίας, προϊόντος και κεφαλαίου.

Στη χώρα μας, τα έσοδα των δημόσιων φορέων από δανεισμό ήταν σχετικά περιορισμένα στα πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου μέχρι το 1973. Κατά την περίοδο αυτή, όλοι οι δημόσιοι φορείς κάλυπταν τις τρέχουσες δαπάνες τους με τρέχοντα έσοδα και περίσσειε ένα μέρος ως αποταμίευση για την κάλυψη ενός μέρους των επενδύσεών τους, ενώ το υπόλοιπο καλυπτόταν από δανεισμό. Γι' αυτό το δημόσιο χρέος της χώρας μας ήταν σχετικά περιορισμένο. Το χρέος της Κεντρικής Διοίκησης π.χ. για το οποίο υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε από 4,4% το 1958 σε 23% το 1973.

Μετά το 1974 όμως, το κράτος δημιουργεί ελλείματα καταναλωτικής μορφής και να τα καλύπτει με δανεισμό. Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980, τα κρατικά ελλείματα καλύπτονταν από πλεονάσματα των άλλων δημόσιων φορέων και ιδιαίτερα των ασφαλιστικών οργανισμών με συνέπεια ο δημόσιος τομέας ως σύνολο να μην εμφανίζει έλλειμα.

Μετά το 1980 τα ελλείματα του κράτους αυξήθηκαν σημαντικά, ενώ πολλοί άλλοι δημόσιοι φορείς άρχισαν να εμφανίζουν μεγάλα ελλείματα, με συνέπεια ο δημόσιος φορέας να παρουσιάζει ελλείματα καταναλωτικής μορφής.

Το μεγαλύτερο μέρος των ελλειμάτων προερχόταν από τον κρατικό προϋπολογισμό, ενώ η συμμετοχή των άλλων δημόσιων φορέων είναι σχετικά περιορισμένη.

Οι κίνδυνοι τους οποίους περικλείει το άνοιγμα των λογαριασμών της οικονομίας με τις διεθνείς αγορές είναι από τους μεγαλύτερους που μπορεί να αντιμετωπίσει μια χώρα. Στην Ελλάδα ήταν η ουσιαστική αιτία εφαρμογής του πρώτου σταθεροποιητικού προγράμματος του 1985, που συνοδεύτηκε με τη δεύτερη υποτίμηση της δραχμής (η πρώτη είχε γίνει τον Ιανουάριο του 1983). Χρειάστηκε η εφαρμογή υποχρεωτικής λιτότητας και η είσοδος της οικονομίας σε ύφεση για να ελεγχθεί η διεύρυνση του εξωτερικού ελλείματος. Η ουσιαστική ζημιά είχε βεβαίως συμβεί: το εξωτερικό χρέος και σημαντικό τμήμα του εσωτερικού δημόσιου χρέους οφείλεται στο έλλειμα του ισοζυγίου εξωτερικών πληρωμών.

Η κατάσταση θα ήταν απελπιστική και η χώρα θα είχε δει το πιο σκληρό πρόσωπο της οικονομικής κρίσης αν δεν ήταν μέλος της Ε.Ε. και ένα από τα πλέον ευνοημένα μέλη της λόγω των τεράστιων χρηματοδοτικών πόρων που εισρέουν. Η απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων ήρθε και αυτή στην κατάλληλη στιγμή για να πθασέψει διάφορους φόβους. Το κρίσιμο όμως μέγεθος θα παραμείνει το εμπορικό έλλειμα και αυτό δε διορθώνεται παρά μόνο με τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων και υπηρεσιών.

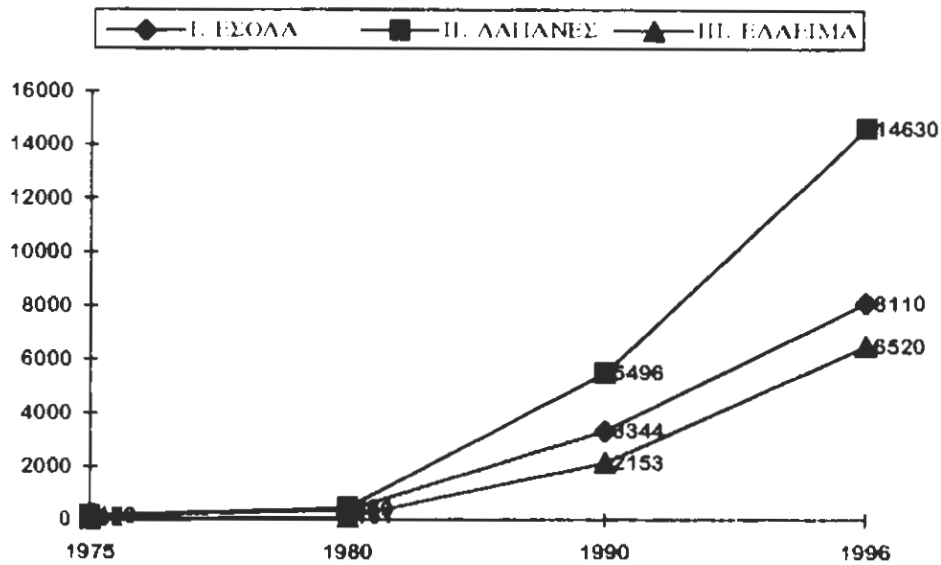
Πίνακας 8: Εξέλιξη δημοσιονομικού ελλείματος (ΓΚΜ) (1975-97) σε δις δρχ.

	1975	1980	1990	1996
I. ΕΣΟΔΑ:	138	359	3344	8110
Τακτικός Προϋπολογισμός	137	358	2878	7540
Πρόγρ. Δημοσ. Επενδύσεων	1	1	92	585
II. ΔΑΠΑΝΕΣ:	170	461	5496	14630
Τακτικός Προϋπολογισμός	137	372	13430	13197
Πρόγρ. Δημοσ. Επενδύσεων	33	64	465	1200
III. ΕΛΛΕΙΜΑ ΓΚΠ	32	101	2153	6520
% ΑΕΠ	5%	6%	20%	22%
IV. ΤΟΚΟΧΡΕΩΛΥΣΙΑ ΓΚΠ	15	54	1630	7150
% ΕΣΟΔΩΝ	11%	15%	49%	88%
% ΑΕΠ	2%	3%	15%	22%

Αναλύοντας προσεκτικά τα δεδομένα του πίνακα παρατηρούμε ότι από το 1975 και μετά υπάρχει μια άνοδος των εσόδων αλλά και μια μεγαλύτερη ποσοστιαία αύξηση των δαπανών μας με αποτέλεσμα το έλλειμα του προϋπολογισμού να τετραπλασιαστεί και από 5% το 1975 να φθάσει το 22% το 1996.

Αυτό δε φαίνεται καλύτερα στο κάτωθι διάγραμμα, με την πορεία των εσόδων, δαπανών και του ελλείματος.

ΕΞΕΛΙΞΗ ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΛΛΕΙΜΑΤΟΣ 1975-1996 σε δις δρχ.

Συμπερασματικά

Η υψηλή σχέση του χρέους του δημόσιου τομέα προς το ΑΕΠ αντικατοπτρίζει διόγκωση και ανορθολογική διάρθρωσή του σε βαθμό πολύ μεγαλύτερο απ'ό,τι τυχόν σε άλλες χώρες, αν κριθεί λαμβάνοντας υπόψη την προέλευση της ελλειματικότητάς του από υπερκατανάλωση που οδήγησε σε δανεισμό υπό δυσμενέστατους όρους.

Χαρακτηριστική από την άποψη αυτή είναι η σύγκριση της σχέσης αποταμίευσης προς ΑΕΠ (της οποία τα πολύ χαμηλά ποσοστά οφείλονται στα αρνητικά μεγέθη του δημόσιου τομέα). Και είναι γνωστό ότι στην Ελλάδα οι δημόσιες επενδύσεις διατηρούνται σε πολύ χαμηλά επίπεδα την περίοδο που άλλες χώρες έχουν αναπτύξει επενδυτική δραστηριότητα σε έργα υποδομής ευρύτατης έκτασης, στην οποία οφείλεται και η μεγάλη ελκυστικότητά τους για εισροές ξένου κεφαλαίου μετά την ένταξή τους στην ΕΟΚ.

Οι αντίστροφες τάσεις που διαπιστώνονται στην εξέλιξη της σχέσης δημόσιου χρέους προς ΑΕΠ και δαπανών του Δημοσίου για τόκους προς το σύνολο των δαπανών του, είναι ενδεικτικές του διαφορετικού ρόλου που παίζει ο δημόσιος τομέας στην Ελλάδα.

**Η συμμετοχή του Δημόσιου
φορέα στη διαδικασία
οικονομικής ανάπτυξης**

Η συμμετοχή του Δημόσιου Φορέα στη διαδικασία οικονομικής ανάπτυξης

1. Μέγεθος και σημασία του Δημόσιου Φορέα

Την οικονομική δραστηριότητα ασκούν δύο μεγάλες κατηγορίες φορέων, οι δημόσιοι φορείς και οι ιδιωτικοί.

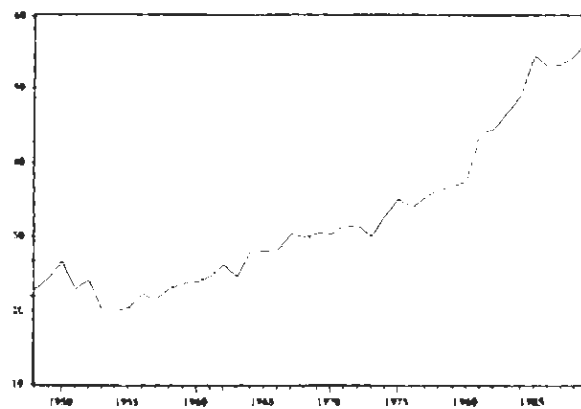
Δημόσιοι φορείς σε μια χώρα υπάρχουν πολλοί:

1. Η Κεντρική Διοίκηση: Προεδρεία της Δημοκρατίας, Βουλή, Κυβέρνηση, Υπουργεία κ.λπ.
2. Τα διάφορα Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου: Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, Κρατικά Νοσοκομεία, Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (Ι.Κ.Υ.) κ.λπ.
3. Οι Οργανισμοί Κοινωνικής Ασφάλισης: ΙΚΑ, ΟΓΑ, ΤΕΒΕ κ.λπ.
4. Οι Δημόσιες Επιχειρήσεις: ΟΤΕ, ΔΕΗ, ΟΣΕ κ.λπ. επιχειρήσεις που συνήθως εκμεταλλεύονται μονοπωλιακά ορισμένες δραστηριότητες.
5. Οι Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης: Δήμοι και Κοινότητες.

Το μέγεθος του Δημόσιου Τομέα προσδιορίζεται από αυτό που ονομάζουμε δημοσιονομικό μέγεθος του Δημόσιου Φορέα, δηλαδή από το μέγεθος των δαπανών που πραγματοποιεί ή των εσόδων που εισπράτει ως ποσοστό στη συνολική δραπάνη (δηλαδή στο ΛΕΠ) της οικονομίας.

Αν εξετάσει κανείς το μέγεθος του δημόσιου τομέα με την έννοια αυτή θα παρατηρήσει ότι αυξάνεται συνεχώς κατά τη διαδικασία οικονομικής ανόδου της χώρας.

Διάγραμμα 1: Η εξέλιξη των δημοσίων δαπανών ως ποσοστό στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν στη χώρα μας, κατά τη μεταπολεμική περίοδο

Στο διάγραμμα 1 φαίνεται αναλυτικά η εξέλιξη του μεγέθους του δημόσιου τομέα ως ο λόγος των συνολικών δημόσιων δαπανών στο εθνικό εισόδημα (Δαπάνες / ΛΕΠ).

Παρατηρούμε ότι κατά τα πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου συντελείται μικρή μείωση του μεγέθους του δημόσιου τομέα. Στη συνέχεια πραγματοποιείται μικρή και σταδιακή αύξηση έως το 1967, σταθεροποίησή του γύρω στο 35% μέχρι το 1973 και από το 1973 έντονη αύξηση ιδίως στη δεκαετία του 1980 (από 35,5% το 1980 σε 49,2% τον 1987). Η αύξηση συνεχίστηκε και κατά την τελευταία δεκαετία και μόνο τώρα γίνονται προσπάθειες για τον περιορισμό του.

2. Τα αίτια της αύξησης του μεγέθους του δημόσιου τομέα

Οι λόγοι για τους οποίους οι δημόσιοι φορείς αυξάνουν συνεχώς τη δραστηριότητά τους είναι οικονομικοί, πολιτικοί, κοινωνικοί, πολιτιστικοί κ.λπ.

α. Οικονομικά αίτια

Ένας βασικός οικονομικός παράγοντας που επηρεάζει αυξητικά το μέγεθος του Δημόσιου Τομέα είναι η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος, γεγονός που έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση της ζήτησης για διάφορα αγαθά που παρέχει το δημόσιο (π.χ. υγεία, εκπαίδευση κ.λπ.) οπότε το δημόσιο πρέπει να αυξήσει τις δαπάνες του για την προσφορά των υπηρεσιών αυτών (ανώτερης ποιότητας υπηρεσίες).

Ένας άλλος βασικός παράγοντας είναι η ταχεία αύξηση επενδύσεων για αύξηση και συντήρηση των έργων υποδομής αλλά και για αξιοποίηση των νέων ανακαλύψεων (π.χ. ανακάλυψη αεροπλάνου, αύξηση των δαπανών για κατασκευή αεροδρομίων κ.λπ.).

Ένας τρίτος παράγοντας είναι η μικρότερη αύξηση παραγωγικότητας στο δημόσιο τομέα σε σχέση με τον ιδιωτικό. Αυτό σημαίνει ότι οι δαπάνες του δημοσίου θα αυξάνουν για να μπορεί να ανταποκρίνεται στην παροχή ορισμένης ποσότητας και ποιότητας δαπανών.

β. Μη οικονομικά αίτια

Σημαντική επίδραση στην αύξηση των δημοσίων δαπανών ασκούν διάφοροι μη οικονομικοί παράγοντες.

Για παράδειγμα, οι δημογραφικές μεταβολές με ιδιαίτερη σημασία η συγκέντρωση του πληθυσμού στις πόλεις. Εκεί οι δημόσιες δαπάνες για την εξυπηρέτηση κάθε πολίτη είναι μεγαλύτερες απ'ότι σε μικρές πόλεις ή χωριά (κατασκευή έργων ύδρευσης, αποχέτευσης, ρύθμιση κυκλοφορίας κ.λπ.). Λκόμα την αύξηση των δημόσιων δαπανών επηρεάζουν τυχαία γεγονότα, π.χ. πόλεμοι, φυσικές καταστροφές κ.λπ.

Σημαντικός ωστόσο παράγοντας έχει αποδειχτεί η αλλαγή των αντιλήψεων του κοινωνικού συνόλου σχετικά με το ρόλο του δημόσιου φορέα στην οικονομία. Ενώ παλαιότερα οι δημόσιοι φορείς περιοριζόνταν στην παροχή εθνικής άμυνας και εσωτερικής ασφάλειας και ορισμένων βασικών υπηρεσιών διοίκησης, αργότερα αναγνωρίστηκε σ'αυτούς η ανάγκη να λαμβάνουν κατάλληλα μέτρα για τη διόρθωση των αδικιών που δημιουργεί το οικονομικό σύστημα (μέτρα αντιμετώπισης ανεργίας, πληθωρισμού κ.λπ.).

Τέλος θα μπορούσαμε να αναφέρουμε ότι η χρησιμοποίηση του δημόσιου τομέα από την πολιτική εξουσία για τη βελτίωση της κομματικής δύναμης (διορισμοί, παροχή περισσότερων αγαθών, αυξήσεις μισθών κ.λπ.) έχει οδηγήσει στην αλόγιστη μεγένθυσή του.

Η τεράστια αυτή αύξηση του δημόσιου τομέα έχει σαν αποτέλεσμα τη διόγκωση των δημοσιονομικών ελλειμάτων, τη ραγδαία αύξηση του δημόσιου χρέους και την απορρόφηση υγιών πόρων του ιδιωτικού από το δημόσιο τομέα με συνέπεια την επιδείνωση της εξέλιξης όλων των μακροοικονομικών αγαθών.

Ειδικότερα για την τελευταία εικοσαετία θα μπορούσαμε να θεωρήσουμε σαν κυριότερο χαρακτηριστικό των δημοσιονομικών εξελίξεων τη διαρκή διαδοχή φάσεων επέκτασης και φάσεων σταθεροποίησης. Στην περίοδο 1980-1987 επιχειρήθηκε να εφαρμοστούν πέντε σταθεροποιητικά προγράμματα και υπηρέτησαν πάνω από 10 υπουργοί Εθνικής Οικονομίας.

Την πρώτη μεγάλη εγκατάλειψη της δημοσιονομικής σωφροσύνης είχαμε την περίοδο 1980-81 ενόψει των εκλογών (αύξηση των δημοσίων δαπανών, πιστωτική χαλαρότητα, μείωση φόρων).

Στη συνέχεια (1981-82) και παρά τις παρατεταμένες καταγγελίες από το ΠΑΣΟΚ (για την "καμένη γη") είχαμε επέκταση του κράτους πρόνοιας, εθνικοποιήσεις, αυξήσεις μισθών, διεύρυνση παροχών αποσυνδεδεμένων από την παραγωγικότητα της εργασίας κ.λπ.

Τον Ιανουάριο του 1983 επιβάλλεται ένα σταθεροποιητικό πρόγραμμα που είχε πενιχρά αποτελέσματα γιατί δε συνδεόταν από μόνιμα θεσμικά μέτρα περιορισμού των δημοσίων δαπανών, σταθεροποίησης του φορολογικού συστήματος και αξιοποίησης των επενδυτικών κινήτρων. Το πρόγραμμα άλλωστε εγκαταλείφθηκε γρήγορα λόγω των ευρωεκλογών του 1984.

Το 1985 η κακή κατάσταση των μακροοικονομικών δεικτών επιβάλλουν καινούριο σταθεροποιητικό πρόγραμμα (που διακηρύξε τη μείωση των δημόσιων ελλειμάτων και του χρέους), το οποίο όμως εγκαταλείπεται και πάλι το Μάρτιο του 1988 χωρίς εν τω μεταξύ να έχει επιφέρει σοβαρές βελτιώσεις.

Ακολουθεί η περίοδος 1988-1990, μια περίοδος απάθειας με σημαντική μείωση των εσόδων, απάθεια που συνεχίζεται και μετά τις εκλογές του Νοεμβρίου 1989, όπου το σύνολο των δημοσίων δαπανών φτάνει στο 50% του ΛΕΠ.

Το 1990 και πάλι καθιερώνεται σταθεροποιητικό πρόγραμμα που επίσης δεν καταφέρνει να υλοποιηθεί και το 1993 με τη νέα κυβέρνηση παρατηρείται σημαντική καθυστέρηση στην προσπάθεια μείωσης του δημόσιου τομέα, προσπάθεια που πραγματοποιείται στις μέρες μας.

**Διάρθρωση των δημόσιων
δαπανών και εσόδων**

Διάρθρωση των δημόσιων δαπανών και εσόδων

1. Γενικά

Η διάρθρωση των δαπανών και εσόδων των δημόσιων φορέων έχει εξαιρετική σημασία. Η διάρθρωση των δαπανών δείχνει τον τρόπο με τον οποίο οι δημόσιοι φορείς διαθέτουν τους πόρους που αντλούν από διάφορες πηγές και επομένως τα αγαθά και τις υπηρεσίες που προσφέρουν. Η διάρθρωση των εσόδων δείχνει τον τρόπο με τον οποίο οι δημόσιοι φορείς καλύπτουν το κόστος των αγαθών και υπηρεσιών που προσφέρουν. Και οι υπηρεσίες αυτές και τα αγαθά είναι διαφορετικά όταν οι δαπάνες καλύπτονται από φορολογία απ'ότι όταν καλύπτονται με δανεισμό.

2. Κατηγορίες δημόσιων δαπανών

Οι δαπάνες μπορούν να ταξινομηθούν σε δύο κατηγορίες:

α. Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες

Σ'αυτές περιλαμβάνονται όλες οι δαπάνες που αποτελούν αμοιβές παραγωγικών συντελεστών για τη συμβολή τους στην παραγωγική διαδικασία. Αποτελούν ένα μέρος από το εθνικό εισόδημα και τις λαμβάνουμε υπόψη στον υπολογισμό του. Τέτοιες δαπάνες είναι οι μισθοί των δημόσιων υπαλλήλων, τα ενοίκια, οι δαπάνες για κατασκευή δημόσιων έργων κ.λπ. Διακρίνονται στις τρέχουσες δαπάνες που γίνονται για την παραγωγή καταναλωτικών αγαθών και στις δαπάνες επενδύσεων που γίνονται για την παραγωγή κεφαλαιουχικών αγαθών.

β. Μεταβιβαστικές πληρωμές

Σ'αυτές ταξινομούνται οι δαπάνες των δημόσιων φορέων και αποτελούν μεταβιβάσεις των δημόσιων φορέων στους ιδιώτες για την ενίσχυση του εισοδήματός τους. Οι δαπάνες αυτές δεν υπολογίζονται στο εθνικό εισόδημα γιατί δε δημιουργούν νέα αγαθά.

Τέτοιες δαπάνες είναι π.χ. τα επιδόματα ανεργίας, οικογενειακά επιδόματα, επιδοτήσεις και ακόμα οι συντάξεις των διαφόρων ασφαλιστικών ταμείων, συντάξεις του κράτους στους ανάπηρους κ.λπ.

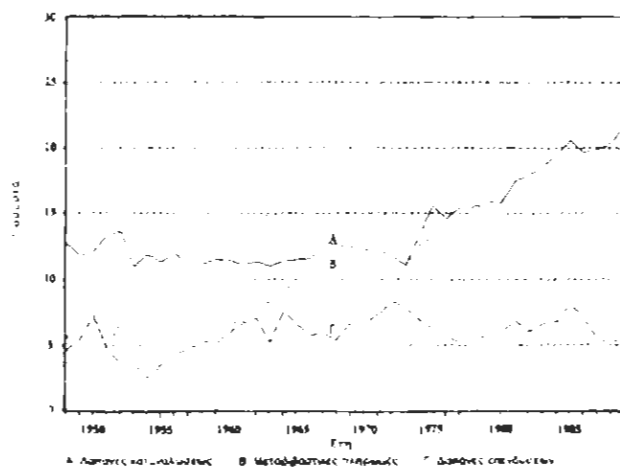
Πίνακας 1: Η εξέλιξη της διάρθρωσης των δημόσιων δαπανών μεταπολεμικά

Έτος	Ποσοστιαία σύνθεση					Ποσοστά στο ΑΕΠ			
	Δημοσία κατανάλωση	Δημοσιες επενδύσεις	Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες	Μεταβιβάσεις	Σύνολο	Δημοσία κατανάλωση	Δημοσιες επενδύσεις	Δαπάνες για αγαθά και υπηρεσίες	Μεταβιβάσεις
1950	45.3	27.0	72.3	27.7	100.0	12.1	7.2	19.3	7.4
1960	47.9	25.0	72.9	27.1	100.0	11.5	6.0	17.5	6.5
1970	40.9	22.1	63.0	37.0	100.0	12.4	6.7	19.1	11.2
1980	42.0	15.7	57.7	42.3	100.0	15.8	5.9	21.7	15.9
1985	37.5	14.9	52.4	47.6	100.0	19.9	5.3	25.2	28.1
1989	38.6	9.7	48.3	51.7	100.0	21.9	5.5	27.4	29.4

Όπως φαίνεται από τον πίνακα οι δαπάνες για μεταβιβαστικές πληρωμές του δημοσίου ως ποσοστό στις συνολικές δαπάνες σχεδόν διπλάστηκαν μεταξύ 1950-1989 ενώ αντίθετα μειώθηκε αντίστοιχα η συμμετοχή της δημόσιας κατανάλωσης όσο και των δημόσιων επενδύσεων. Ειδικά η μείωση των δαπανών για επενδύσεις είναι πολύ μεγάλη, αφού από 27% των συνολικών δαπανών το 1950 έφτασε το 9,7% το 1989. Η αύξηση των μεταβιβαστικών πληρωμών οφείλεται στο γεγονός ότι το κράτος παρενέβη έντονα στη διανομή του εισοδήματος μεταπολεμικά με τη δημιουργία του λεγόμενου κοινωνικού κράτους.

Αναλυτική εικόνα των εξελίξεων φαίνεται στο διάγραμμα 2.

Διάγραμμα 2: Η εξέλιξη των βασικών κατηγοριών δημοσίων δαπανών ως ποσοστό στο ΑΕΠ στη χώρα μας, κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

γ. Τρέχουσες δαπάνες για κατανάλωση

Η διάρθρωση των καταναλωτικών δαπανών του δημοσίου μεταβλήθηκε σημαντικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

Πίνακας 2: Η διάρθρωση της δημόσιας κατανάλωσης στην Ελλάδα

Κατηγορίες δαπανών	1950	1960	1970	1980	1988
Άμυνα	48.9	38.0	16.7	35.7	29.4
Διοίκηση	26.9	32.0	32.2	31.2	36.1
Δικαιοσύνη	1.8	6.3	4.8	3.9	3.7
Υγεία	3.0	6.8	8.0	10.1	11.2
Πρόνοια	5.8	1.2	1.3	1.4	1.4
Εκπαίδευση	4.8	13.8	15.0	13.3	14.1
Λοιπή δράση	8.8	1.9	2.0	4.5	4.1
Σύνολο	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Όπως φαίνεται στον πίνακα, το μεγαλύτερο μέρος της δημόσιας κατανάλωσης κατά τη μεταπολεμική περίοδο απορροφά η άμυνα της χώρας αλλά η ποσοστιαία συμμετοχή της στο σύνολο της δημόσιας κατανάλωσης μειώθηκε σταδιακά και από 50% το 1950 έφθασε στο 24,4 το 1988.

Μεγάλο ποσοστό της δημόσιας κατανάλωσης απορροφούν επίσης οι δαπάνες για τη διοίκηση. Ιδιαίτερα σημαντική φαίνεται να ήταν η αύξηση των δαπανών της δημόσιας διοίκησης κατά τις δεκαετίες του 1950 και του 1980.

Οι δαπάνες για την υγεία αυξήθηκαν με πολύ μεγάλους ρυθμούς και από 3% το 1950 έφθασαν το 14,2% το 1988. Οι δαπάνες επίσης για την εκπαίδευση από 4,8% το 1950 αυξήθηκαν σημαντικά το 1960 σε 13,8% και έκτοτε η συμμετοχή τους στις συνολικές καταναλωτικές δαπάνες παραμένει σχετικά σταθερή στο 14%.

δ. Οι δημόσιες επενδύσεις

Η διάρθρωση των δημόσιων επενδύσεων μεταβλήθηκε σημαντικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Μεταβολές παρατηρήθηκαν τόσο στην κατανομή των επενδύσεων κατά κλάδους όσο και κατά το είδος κεφαλαιουχικού αγαθού.

Πίνακας 3: Η κατανομή των δημόσιων επενδύσεων κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας μεταπολεμικά

Κλάδοι οικονομικής δραστηριότητας	1950	1960	1970	1980	1988
1. Γεωργία-κτηνοτροφία-αλιεία	19.9	23.5	17.4	9.2	7.8
2. Ορυχεία - Λατομεία	0.1	0.2	2.0	5.7	4.9
3. Μεταποίηση	---	5.0	0.1	3.1	3.9
4. Ενέργεια - ύδρευση - αποχέτευση	1.5	20.0	25.1	30.2	25.3
5. Μεταφορές - επικοινωνίες	29.1	37.7	40.9	37.1	33.8
6. Κατοικίες	26.4	2.5	1.5	1.6	3.2
7. Δημόσια Διοίκηση	15.6	4.2	4.2	2.2	3.5
8. Λοιπές δραστηριότητες	7.4	6.7	8.8	10.9	17.6
Σύνολο	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 3 το μεγαλύτερο μέρος των δημόσιων επενδύσεων απορροφήθηκε από τον κλάδο των μεταφορών και επικοινωνιών παρόλο που το ποσοστό αυτό μειώνεται σταδιακά την τελευταία εικοσαετία.

Η ενέργεια, η ύδρευση και η αποχέτευση απορροφούν επίσης μεγάλα αυξανόμενα ποσοστά δημόσιων επενδύσεων, ενώ το ποσοστό επενδύσεων στη γεωργία που ήταν πολύ μεγάλο κατά την αρχή της μεταπολεμικής περιόδου μειώνεται σταδιακά και μειώθηκε κάτω από 10% σήμερα. Οι υπόλοιποι τομείς απορροφούν σχετικά μικρούς πόρους.

Σημαντικές επίσης μεταβολές έγιναν στην κατανομή των δημόσιων επενδύσεων κατά είδος κεφαλαιουχικού αγαθού όπως φαίνεται στον πίνακα 4.

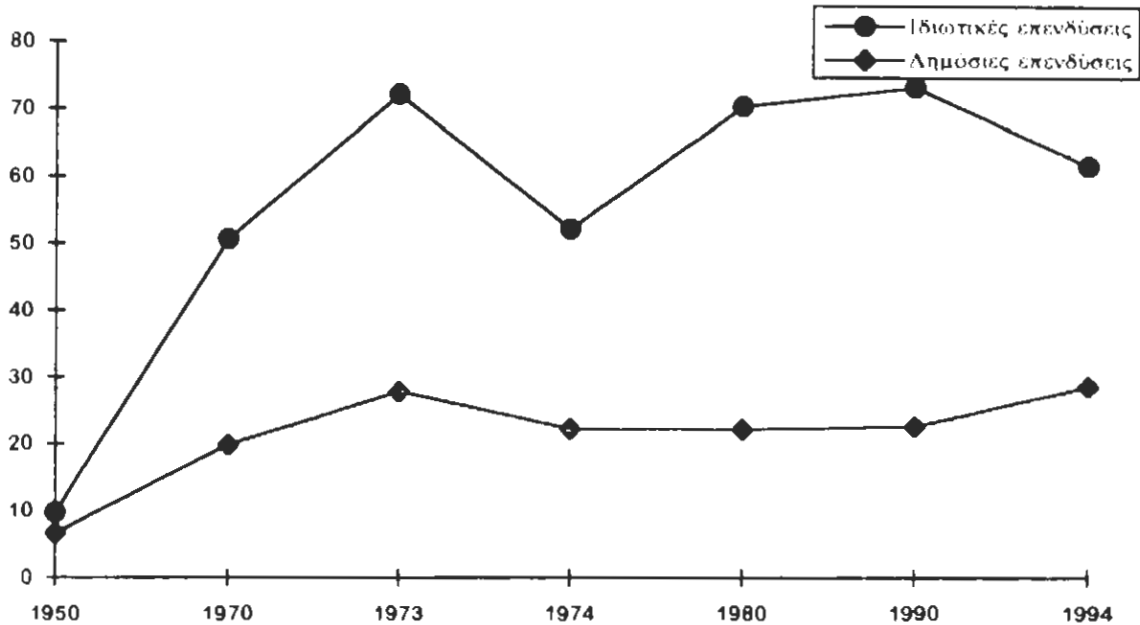
Πίνακας 4: Η κατανομή των δημόσιων επενδύσεων κατά κλάδους οικονομικής δραστηριότητας μεταπολεμικά

Κατηγορίες δαπανών	1970	1980	1988
1. Κατασκευές	83.2	59.9	69.7
α. Κατοικίες	1.5	1.6	3.2
β. Λοιπά κτίρια	11.4	8.7	15.9
γ. Λοιπά έργα και κατασκευές	70.3	49.6	50.6
2. Εξοπλισμός	19.6	40.1	30.3
α. Μεταφορικά μέσα	0.4	11.5	3.5
β. Μηχανήματα και λοιπός εξοπλισμός	16.4	28.6	26.8
Σύνολο	100.0	100.0	100.0

Οι επενδύσεις σε κατασκευές μειώθηκαν, ενώ αυξήθηκαν οι επενδύσεις σε εξοπλισμό. Το μεγαλύτερο μέρος των επενδύσεων σε κατασκευές αφορά σε δημόσια έργα, εκτός από τα κτίρια των οποίων η συμμετοχή τους στο σύνολο των δημόσιων επενδύσεων φαίνεται να μειώθηκε πολύ τα είκοσι τελευταία χρόνια.

Η πορεία των δημόσιων επενδύσεων και μάλιστα σε σύγκριση με τις ιδιωτικές φαίνεται παραστατικά στο διάγραμμα 3.

Διάγραμμα 3: Ακαθάριστες ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις (εκατ. δρχ.)

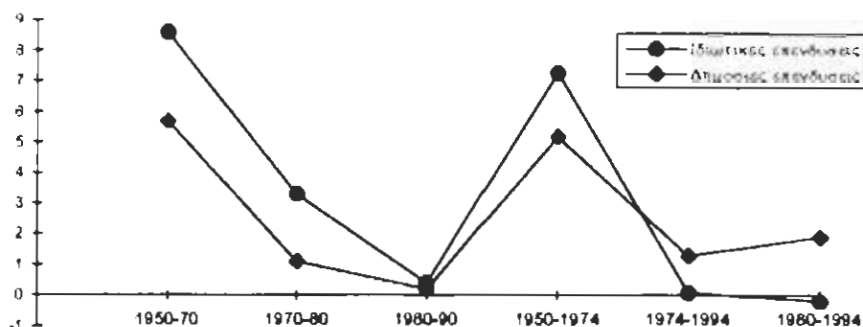

Το εντυπωσιακό στοιχείο του διαγράμματος είναι η συνεχής αύξηση των ιδιωτικών επενδύσεων με μικρές αυξομειώσεις μέχρι το 1973 και μεγάλες μετά το 1974.

Οι δημόσιες επενδύσεις παρουσιάζουν σημαντική αυξητική τάση μέχρι το 1973 και παραμένουν ουσιαστικά στο ίδιο επίπεδο με ορισμένες διακυμάνσεις. Είναι ενδιαφέρον ότι ενώ μέχρι το 1974 οι ιδιωτικές και δημόσιες επενδύσεις ακολουθούν παρόμοια εξέλιξη, μετά το 1974 η εξέλιξή τους φαίνεται να είναι αντίθετη (όταν οι ιδιωτικές επενδύσεις αυξάνονται οι δημόσιες μειώνονται και αντίστροφα).

Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι η στασιμότητα των δημόσιων επενδύσεων δημιουργεί προβλήματα για την κεφαλαιουχική υποδομή της οικονομίας και μπορεί να οδηγήσει στη μείωση της παραγωγικότητας συνολικά.

Διάγραμμα 4: Ιδιωτικές και Δημόσιες επενδύσεις % ποσοστό του ΑΕΠ

ε. Οι μεταβιβάσιμες πληρωμές

Η διάρθρωση των μεταβιβαστικών πληρωμών επίσης καταβλήθηκε σημαντικά κατά τη μεταπολεμική περίοδο όπως φαίνεται στον πίνακα 5.

Πίνακας 5: Ποσοστιαία κατανομή των τρεχουσών μεταβιβάσεων του δημοσίου στην Ελλάδα κατά την περίοδο 1962-1988

	1962	1970	1980	1988
1. Ιδιώτες	90.6	84.6	70.3	65.1
α. Πρόνοια	77.9	72.6	57.1	56.1
Συντάξεις	60.9	59.6	47.1	48.8
Οικογενειακά επιδόματα	2.3	2.2	2.2	0.9
Παροχές ανεργίας	3.2	1.6	1.9	2.0
Λοιπές	11.5	9.2	5.6	4.4
β. Υγεία	12.2	11.0	12.7	8.5
γ. Εκπαίδευση	0.2	0.2	0.1	0.1
δ. Λοιπές	0.4	0.7	0.3	0.4
2. Επιχειρήσεις	4.1	7.1	14.6	5.8
3. Τόκοι δημόσιου χρέους	4.7	8.0	14.5	28.9
4. Λοιπές	0.6	0.4	0.7	0.2
Σύνολο	100.0	100.0	100.0	100.0

Οι μεταβιβάσεις προς τα νοικοκυριά μειώθηκαν σταδιακά και από 91% περίπου στις αρχές της δεκαετίας του 1960 έφτασαν στο 65% το 1988. Μείωση παρατηρείται σε όλες τις κατηγορίες μεταβιβαστικών πληρωμών προς τους ιδιώτες. Πάντως οι συντάξεις εξακολουθούν να αποτελούν την κύρια κατηγορία μεταβιβαστικών πληρωμών προς τους ιδιώτες παρότι η συμμετοχή τους στις συνολικές μεταβιβαστικές δαπάνες μειώθηκε από 61% σε 49%. Αντίθετα αυξήθηκαν σημαντικά οι τόκοι δημόσιου χρέους.

στ. Κατηγορίες δημόσιων εσόδων

Οι δημόσιοι φορείς έχουν έσοδα από διάφορες πηγές. Ορισμένα από αυτά είναι τακτικά και άλλα έκτακτα. Επίσης διακρίνονται σε τρέχοντα και σε έσοδα από δημόσιο δανεισμό. Τα τρέχοντα έσοδα περιλαμβάνουν έσοδα από φορολογία, έσοδα από δημόσιες επιχειρήσεις και από τέλη και δικαιώματα.

Τα έσοδα από φορολογία αποτελούν σήμερα την κυριότερη πηγή εσόδων και αποφέρουν συνήθως πάνω από 90% των τρέχοντων εσόδων των δημόσιων φορέων. Τα έσοδα αυτά διακρίνονται σε δυο μεγάλες κατηγορίες: έσοδα από άμεσους φόρους και έσοδα από έμμεσους φόρους.

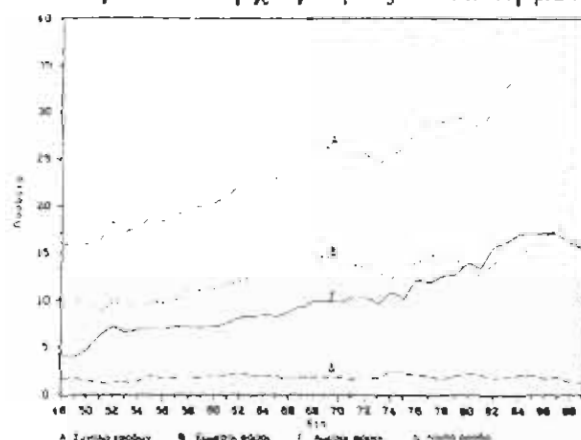
Αξιόλογη πηγή εσόδων αποτελούν επίσης οι δημόσιες επιχειρήσεις ενώ τα έσοδα από τέλη και δικαιώματα έχουν σήμερα σχετικά μικρότερη σημασία ως μέσο χρηματοδότησης των δημόσιων δαπανών.

Τα έσοδα από δανεισμό αποτελούν σημαντική πηγή χρηματοδότησης των δημόσιων επενδύσεων αλλά μόνο σε έκτακτες περιστάσεις χρησιμοποιούνται για κάλυψη τρεχουσών δαπανών. Τα έσοδα αυτά διακρίνονται σε έσοδα από εσωτερικό δημόσιο δανεισμό και έσοδα από εξωτερικό δημόσιο δανεισμό.

ζ. Τα τρέχοντα έσοδα

Στο διάγραμμα 5 παρουσιάζεται η διάρθρωση των τρεχόντων εσόδων για ορισμένα χρόνια της περιόδου 1950-1988. Όπως φαίνεται βασική πηγή εσόδων του δημοσίου είναι η φορολογία και το μεγαλύτερο μέρος προέρχεται από έμμεσους φόρους.

Διάγραμμα 5: Η εξέλιξη των τρεχόντων εσόδων του δημοσίου ως ποσοστό στο ακαθάριστο εθνικό προϊόν στη χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο

η. Τα έσοδα από δημόσιο δανεισμό

Οι δημόσιοι φορείς πρέπει να χρησιμοποιούν το δημόσιο δανεισμό μόνο για χρηματοδότηση των επενδύσεων και να αποφεύγουν την κάλυψη τρεχουσών δαπανών. Η κάλυψη μέρους των επενδύσεων με δανεισμό είναι επιθυμητή γιατί οι δημόσιες επενδύσεις παρέχουν οφέλη για σειρά ετών στο μέλλον. Έτσι είναι σωστό να μετατίθεται ένα μέρος του βάρους των χρηματοδοτήσεών τους στο μέλλον.

Αντίθετα πρέπει να αποφεύγεται η χρηματοδότηση καταναλωτικών δαπανών με δανεισμό γιατί οι καταναλωτικές δαπάνες αποφέρουν οφέλη σήμερα και πρέπει να κατανέμεται το κόστος τους στο κοινωνικό σύνολο σήμερα και να μην μεταφέρεται στο μέλλον.

Στη χώρα μας τα έσοδα από δανεισμό ήταν σχετικά περιορισμένα τα πρώτα χρόνια της μεταπολεμικής περιόδου μέχρι το 1973. Κατά την περίοδο αυτή οι δημόσιοι φορείς κάλυπταν τις τρέχουσες δαπάνες με τρέχοντα έσοδα και περίσσευε ένα μέρος ως αποταμίευση για κάλυψη μέρους των επενδύσεων και το υπόλοιπο καλυπτόταν με δανεισμό. Το χρέος της Κεντρικής Διοίκησης για το οποίο υπάρχουν στοιχεία ως ποσοστό του ΛΕΠ αυξήθηκε από 4,4% το 1958 σε 23% το 1973.

Μετά το 1974 το κράτος άρχισε να δημιουργεί ελλείματα καταναλωτικής μορφής και να τα καλύπτει με δανεισμό. Μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980 τα κρατικά ελλείματα καλύπτονταν από πλεονάσματα των άλλων δημόσιων φορέων και ιδιαίτερα των ασφαλιστικών οργανισμών. Μετά το 1980 τα ελλείματα αυξήθηκαν σημαντικά και ο δημόσιος τομέας ως σύνολο παρουσιάζει ελλείματα καταναλωτικής μορφής.

Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται αναλυτικά η πορεία των εσόδων κατά κατηγορίες και των δαπανών του δημόσιου τομέα και η πορεία του δημόσιου χρέους ως αποτέλεσμα των μεγάλων ελλειμάτων.

Πίνακας 6: Δημοσιονομικοί δείκτες της ελληνικής Οικονομίας

Ετη	Σύνολο εμμεσών & φορών δισ. δρχ.	Σύνολο εσόδων Γενικού Κρατ. Προϋπο- λογισμού δισ. δρχ.	Σύνολο δαπανών Γενικού Κρατ. Προϋπο- λογισμού δισ. δρχ.	Εξωτερι- κό χρέος της Ελλάδας δισ. δολ.	Σύνολο εμμεσών & έμμεσων ως % του καλαίου ΑΕΠ	Σύνολο έμμεσων & έμμεσων ως % του αναθεω- ρημένου ΑΕΠ	Σύνολο δαπανών κρατικού Προϋπολ. ως % του καλαίου ΑΕΠ	Σύνολο δαπανών κρατικού Προϋπολ. ως % του αναθεωρ. ΑΕΠ	Εξωτερι- κό χρέος της Ελλάδας ως % του καλαίου ΑΕΠ	Εξωτερι- κό χρέος της Ελλάδας ως % του αναθεωρ. ΑΕΠ
1950	3.8	4.6	6.0	---	11.6	---	18.3	---	---	---
1960	13.0	15.8	18.5	---	12.4	---	17.6	---	---	---
1970	50.6	56.3	64.6	---	16.9	---	21.6	---	---	---
1973	80.6	87.6	103.5	1.6	16.6	---	21.4	---	9.8	---
1974	96.8	105.4	127.7	1.8	17.2	---	22.6	---	9.5	---
1980	325.2	359.1	460.5	6.9	19.0	---	26.9	---	17.4	---
1985	1025.1	1116.9	1766.2	15.5	22.2	---	38.2	---	46.4	---
1989	1972.2	2183.0	3941.4	18.8	22.4	18.2	44.8	36.4	34.7	28.2
1990	2698.7	2969.9	5122.4	22.0	25.6	20.8	48.5	39.5	33.0	26.9
1991	3403.3	3790.2	6486.5	23.9	26.4	21.5	50.3	40.9	33.8	27.5
1992	4115.8	4800.2	8341.4	23.6	27.8	22.6	56.2	45.7	30.3	24.7
1993	4548.5	5260.7	9293.8	27.3	27.1	22.1	55.5	45.1	37.3	30.4
1994	5233.1	6167.0	11567.8	32.7	27.8	22.6	61.5	50.0	42.2	34.3
1995	6228.0	7400.1	12757.5	37.0	30.2	24.6	61.9	50.3	42.6	34.9

1. Μετά το 1980 στο σύνολο των δαπανών του Γενικού Προϋπολογισμού του Κράτους (ΓΠΚ) δεν περιλαμβάνονται οι δαπάνες του ΕΛΕΓΕΠ (Ειδικός Λογαριασμός Εγγυήσεων Γεωργικών προϊόντων). Η μεταβολή του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας υπολογίζεται με βάση τη μέθοδο της Τράπεζας της Ελλάδας καθώς οι διάφοροι διεθνείς οργανισμοί όπως ο ΟΟΣΑ, θεωρούν ότι το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας βρίσκεται σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα.

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών και Τράπεζα της Ελλάδας

Στον πίνακα 7 μπορούμε να συγκρίνουμε την εξέλιξη των ελλειμάτων της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Πίνακας 7

Έτος	Ελλάδα		Ευρωπαϊκή Ένωση	
	Σύνολο ελλειμάτων	Καταναλωτι- κά ελλείματα	Σύνολο ελλειμάτων	Καταναλωτι- κά ελλείματα
1974	-2.6	0.9	-3.3	0.7
1980	-2.9	-0.1	-3.6	0.6
1985	-14.0	-9.1	-4.8	-0.9
1988	-13.7	-10.1	-3.6	-0.1
1990	-18.1	-14.8	-4.1	-0.1
1992	-13.3	-10.6	-5.0	-1.8
1994	-17.0	-14.6	-5.5	-2.0

Όπως φαίνεται η ελλειματικότητα της γενικής διοίκησης στην Ελλάδα είναι πολύ εντονότερη απ'ότι στην Ευρωπαϊκή Ένωση, π.χ. για τη δεκαετία του 1980 τα ελλείματα της γενικής διοίκησης στην Ελλάδα ως ποσοστό του ΑΕΠ ήταν περίπου τριπλάσια των αντιστοιχών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

θ. Έσοδα, δαπάνες και ελλείματα Γενικού Προϋπολογισμού του Κράτους (ΓΠΚ)

Η πολιτική που ακολουθήθηκε τα τελευταία 45 χρόνια σχετικά με τα δημοσιονομικά στοιχεία της οικονομίας μας και η μελέτη των διαθέσιμων μεγεθών θα μπορούσε να μας οδηγήσει στην εξής διαπίστωση:

Κατά την περίοδο 1950-1970 όταν η μέση ετήσια ποσοστιαία αύξηση του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές ανήλθε σε 6,9% το συνολικό ακαθάριστο έλλειμα του κρατικού προϋπολογισμού ως ποσοστό του ΑΕΠ ουδέποτε υπερέβη το -4% ενώ απεναντίας κατά την περίοδο 1974-1994 όπου η μέση ετήσια ποσοστιαία άνοδος του ΑΕΠ σε σταθερές τιμές ήταν μόλις 2,2% το συνολικό ακαθάριστο έλλειμα του κρατικού προϋπολογισμού ως ποσοστό του ΑΕΠ από -3,8% αναρριχήθηκε σε -28,7%.

Από τον Οκτώβριο του 1985 έχουν εφαρμοστεί τέσσερα προγράμματα λιτότητας χωρίς να πετύχουν το στόχο τους. Τα στατιστικά στοιχεία είναι αμφισβητήσιμα. Αν και την περίοδο 1980-1994 το σύνολο των δαπανών του κρατικού προϋπολογισμού ως ποσοστό του ΑΕΠ από 26,9% αυξήθηκε σε 61,5% όχι μόνο η ελληνική οικονομία δεν αναπτύχθηκε εφόσον την περίοδο αυτή το ΑΕΠ σε σταθερές τιμές αυξανόταν κάθε χρόνο μόλις κατά 1,4% αλλά το συνολικό ακαθάριστο έλλειμα του κρατικού προϋπολογισμού ως ποσοστό του ΑΕΠ από -5,9% το 1980 εκτινάχθηκε σε 28,7% το 1994.

Η εξέλιξη αυτή και ειδικότερα η πορεία των δαπανών εσόδων και των ελλειμάτων του ΓΠΚ φαίνεται αναλυτικά στον πίνακα 8.

Πίνακας 8

	1950	1960	1970	1973	1974	1980	1990	1993	1994	1995
1. ΕΣΟΔΑ ΓΠΚ	4.7	15.8	56.3	87.6	105.4	359.1	3343.6	5969.9	6935.2	8315.1
α. Τακτικός προϋπ/σμός	4.6	15.3	55.4	87.0	104.4	358.2	2878.2	4971.0	5860.0	6935.0
- άμεσοι φόροι	0.8	2.6	10.8	18.8	28.4	104.4	822.1	1359.2	1773.1	2220.0
- έμμεσοι φόροι	3.0	10.4	39.7	61.8	68.5	220.8	1876.6	3189.3	3460.0	4008.0
- λοιπα έσοδα	0.8	2.3	4.9	6.4	7.5	33.0	179.5	422.5	626.9	707.0
β. ΕΛΕΓΕΠ	—	—	—	—	—	—	373.7	709.1	768.2	915.0
γ. ΠΑΕ ²	—	0.5	0.9	0.6	1.0	0.9	91.7	289.8	307.0	465.1
2. ΔΑΠΑΝΕΣ ΓΠΚ		18.5	64.6	103.5	127.7	460.5	5496.2	10003.0	12336.0	13672.5
α. Τακτικός προϋπ/σμός	6.0	14.4	51.7	79.2	104.4	371.6	5657.4	8565.6	10760.8	11705.5
β. ΕΛΕΓΕΠ	—	—	—	—	—	24.6	373.7	709.1	768.2	915.0
γ. ΠΑΕ	—	4.1	12.9	24.3	23.3	64.3	465.1	728.3	807.0	1050.0
3. ΕΛΛΕΙΜΜΑ ΓΠΚ (1-2)	-1.3	-2.7	-8.3	-15.9	-22.3	-101.4	-2152.6	-4033.1	-5400.8	-5357.4
- Έλλειμμα ΓΠΚ ως % του παλαιού ΔΕΠ	-4.0	-2.5	-2.7	-3.2	-3.8	-5.9	-20.4	-24.1	-28.7	-26.0
- Έλλειμμα ΓΠΚ ως % του αναθεωρημένου ΔΕΠ	—	—	—	—	—	—	-16.6	-19.6	-23.3	-21.1
4. Έλλειμμα Ευρύτερου Δημοσίου Τομέα (ΓΠΚ + ΔΕΚΟ)					-37.5	-157.3	-2746.6	-4577.0	-6115.6	-6045.3
- Έλλειμμα Ευρύτερου Δημοσίου Τομέα ως % του παλαιού ΔΕΠ	—	—	—	—	-6.6	-9.2	-26.0	-27.3	-32.5	-29.3
- Έλλειμμα Ευρύτερου Δημοσίου Τομέα ως % του αναθεωρημένου ΔΕΠ	—	—	—	—	—	—	-21.2	-22.2	-26.4	-23.8

1. ΕΛΕΓΕΠ - Ειδικός Λογαριασμός Εγγυήσεως Γεωργικών Προϊόντων

2. ΠΑΕ - Προϋπολογισμός Δημοσίων Επενδύσεων

3. ΔΕΚΟ - Δημοσιες Επιχειρήσεις και Οργανισμοί. Το ακαθάριστο έλλειμμα του ΓΠΚ και το έλλειμμα των ΔΕΚΟ, αποτελούν το συνολικό ακαθάριστο έλλειμμα του ευρύτερου δημοσίου τομέα.

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών και Τραπεζα της Ελλάδας

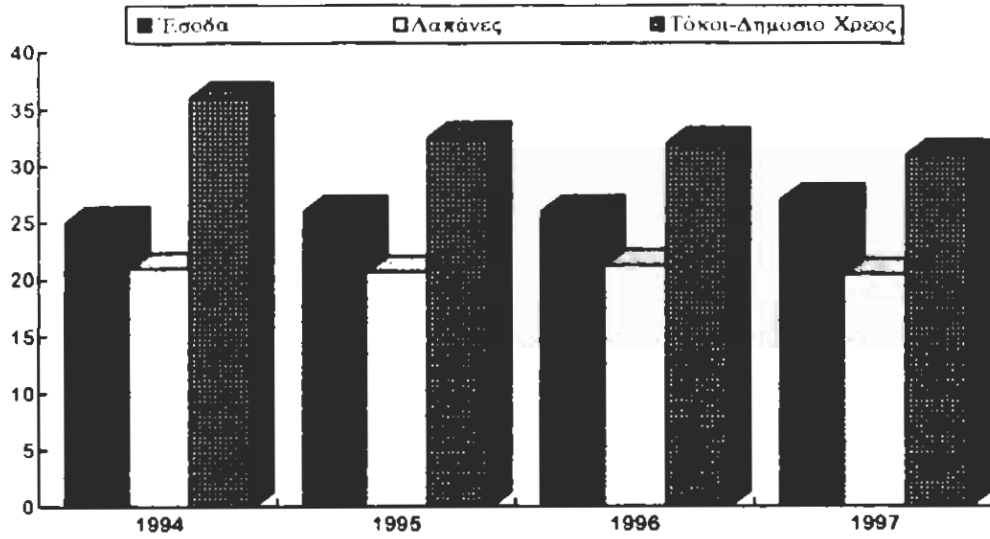
Τα σημαντικά ελλείματα οδηγούν σε μεγάλη αύξηση του εσωτερικού κι εξωτερικού δανεισμού για να επιτευχθεί η κάλυψή τους με συνέπεια τις πρόσθετες επιβαρύνσεις που δημιουργούνται στον κρατικό προϋπολογισμό λόγω της πληρωμής των τόκων σε συνάλλαγμα.

Στον πίνακα 9 φαίνεται πόσο δύσκολο είναι τα τελευταία τουλάχιστον χρόνια να εφαρμοστεί μέσα από τις προβλέψεις η οικονομική πολιτική.

Πίνακας 9: Ελλείμματα και αποκλίσεις προϋπολογισμών

Έτος	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
Προϋπολογισθέν έλλειμμα	170	288	365	454	569.5	668	957	1392	2070
Τελικό έλλειμμα	239	302	388	644	635	916	1197	1758	2153
Απόκλιση %	40.6	4.8	6.3	41.8	11.5	37.1	25.1	26.3	4

Στο διάγραμμα που ακολουθεί έχουμε μια απεικόνιση της κατάστασης όπως παρουσιάζεται τα τελευταία τέσσερα χρόνια.

Ναυτιλία

Ναυτιλία

Η Ελλάδα συνεχίζοντας μια παράδοση αιώνων βρίσκεται σήμερα στην κορυφή της παγκόσμιας ναυτιλίας.

Το 16% του παγκόσμιου εμπορικού στόλου αλλά και το 8% της παγκόσμιας χωρητικότητας βρίσκεται σήμερα σε ελληνικά χέρια.

Η Ελλάδα είναι η τρίτη ναυτιλιακή δύναμη στον κόσμο μετά τον Παναμά και τη Λιβερία.

1. Παναμάς 71.921.694 κόρους ολικής χωρητικότητας
2. Λιβερία 59.800.742 κόρους ολικής χωρητικότητας
3. Ελλάδα 29.434.695 κόρους ολικής χωρητικότητας

Στοιχεία LLOYD'S

Θα πρέπει ωστόσο να τονιστεί ότι στο στόλο που ανήκε σε Έλληνες εφοπλιστές πρέπει να συμπεριληφθούν και τα ελληνόκτητα πλοία που είναι καταγεγραμμένα σε 20 διαφορετικές σημαίες και ουσιαστικά φέρνουν την Ελλάδα στην πρώτη θέση στον κόσμο με 71,6 εκατ. κόρους ολικής χωρητικότητας.

Στην Ε.Ε. η Ελλάδα είναι η πρώτη δύναμη κατέχοντας το 50% της συνολικής χωρητικότητας και μάλιστα με μεγάλη διαφορά από την Ιταλία, που κατέχει με 11,4% τη δεύτερη θέση.

Όλα αυτά τα δεδομένα που αναφέραμε επηρεάζουν την οικονομία της χώρας μας.

Το ναυτιλιακό συνάλλαγμα

Σύμφωνα με τον προηγούμενο πίνακα οι εισροές συναλλάγματος είχαν υπερδιπλασιαστεί στην περίοδο 1974-1981. Οι εισπράξεις του 1981 ήταν μεγαλύτερες κατά 1 δις δολάρια από εκείνες του 1974.

Στην περίοδο αυτή οι άμεσες συνθήκες είσπραξης από τη ναυτιλία υπερέβεναν το 25% του ελλείματος του εμπορικού ισοζυγίου.

Δυστυχώς, οι τάσεις αντιστράφηκαν στην περίοδο 1981-1986, με την απώλεια σημαντικών συναλλαγματικών εσόδων από τη ναυτιλιακή δραστηριότητα (περίπου 800 εκατ. δολάρια ετησίως) που αν ήταν στη διάθεση της οικονομίας, η αναπτυξιακή πορεία θα ήταν πολύ καλύτερη.

Πίνακας 1: Ναυτιλιακό συνάλλαγμα και Εμπορικό Ισοζύγιο 1974-1994 (σε εκατομύρια δολάρια)

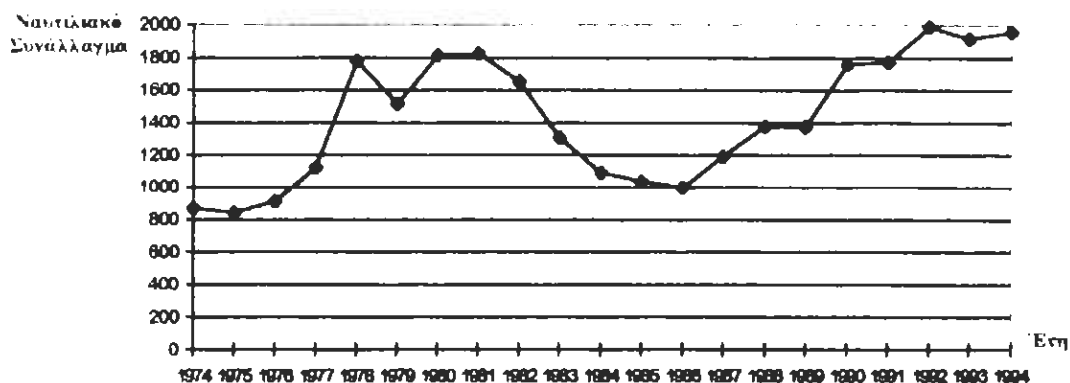
Έτος	Ναυτιλιακό Συνάλλαγμα (+)	Εμπορικό Ισοζύγιο (-)	Ποσοστό (%) Ναυτιλιακού Συναλλάγματος επί Εμπορικού Ισοζυγίου
1974	867.1	2888.1	30
1975	844.7	3036.2	28
1976	914.2	3328.5	27
1977	1126.6	3887.4	29
1978	1777.2	4339.2	27
1979	1518.9	6177.8	25
1980	1815.9	6809.5	27
1981	1826.4	6696.8	27
1982	1656.6	5926.9	28
1983	1308.7	5385.9	24
1984	1094.7	5350.8	20
1985	1038.5	6267.9	17
1986	1000.9	5685.8	18
1987	1193.1	6942.5	17
1988	1379.6	7631.1	18
1989	1374.8	9120.3	15
1990	1761.9	12327.7	14
1991	1773.2	12310.5	14
1992	1993	13893	14
1993	1920	12581	15
1994	1963	13528	15

Οι εισπράξεις σε ονομαστικές τιμές ξεπέρασαν τα επίπεδα του 1981 μόνο ύστερα από την πάροδο μιας δεκαετίας.

Ωστόσο η συμβολή του ναυτιλιακού συναλλάγματος στην κάλυψη του ελλείματος του εμπορικού ισοζυγίου έχει διαμορφωθεί σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα από εκείνα της δεκαετίας του 1970. Βεβαίως το φαινόμενο αυτό οφείλεται περισσότερο στη διόγκωση του ελλείματος αυτού για λόγους που δεν έχουν σχέση με τη ναυτιλία.

Η ναυτιλία χρηματοδοτεί αθόρυβα τη χώρα μας προσφέροντας σημαντική υποστήριξη στο εθνικό ισοζύγιο πληρωμών, με 2191 δις. δολάρια ΗΠΑ για το 1995.

Εξέλιξη Ναυτιλιακού Συναλλάγματος σε εκατ. δολάρια

Την ίδια χρονιά η εισροή ναυτιλιακού συναλλάγματος αυξήθηκε κατά 11% σε σχέση με το 1994, αύξηση που αποτελεί τη μεγαλύτερη της δεκαετίας.

Παρατηρούμε και από το προηγούμενο διάγραμμα ότι από το έτος 1974 έως και το 1994 αυτή την εικοσαετία είχαμε μια μεγάλη άνοδο του Ναυτιλιακού συναλλάγματος εκτός από τις χρονιές κοντά στο 1985, οπότε και παρατηρήθηκε μια μικρή μείωση για ορισμένα έτη. Συνεχίστηκε όμως και πάλι η ανοδική πορεία του.

Σε άμεση εξάρτηση με το ναυτιλιακό συνάλλαγμα είναι και το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας μας, το οποίο φαίνεται στον πιο πάνω πίνακα. Λε παρατηρήσουμε όμως και διαγραμματικά την εξέλιξη του Εμπορικού Ισοζυγίου.

Όπως παρατηρούμε από το διάγραμμα και σύμφωνα με προηγούμενη ανάλυση του εμπορικού ισοζυγίου της χώρας μας, υπάρχει μια ανοδική τάση αύξησης του ελλείματος πολύ μεγάλη.

Από το 1990 έως και το 1995 σύμφωνα με προηγούμενο πίνακα, μόνο τα έτη 1991 και 1993 παρατηρήθηκε μια ελαφρά μείωση του ελλείματος του Εμπορικού Ισοζυγίου.

Συμπερασματικά, η πορεία της ελληνικής Ναυτιλίας μετά τη μεταπολίτευση του 1974, σημείωσε αξιόλογες επιτυχίες σε διεθνές επίπεδο, τόσο από την άποψη της αποτελεσματικότητας της επιχειρηματικής δράσης, όσο και από πλευράς ναυτιλιακής πολιτικής ιδιαίτερα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Αντίθετα, οι σχέσεις της ναυτιλίας με την ελληνική οικονομία πέρασαν από φάσεις ενδυνάμωσης και αποδυνάμωσης αντίστοιχα στη δεκαετία του 1970 και 1980 ενώ μετά το 1990 παρουσιάζουν σταθερή βελτίωση.

Η περαιτέρω ενδυνάμωσή τους, που θα συνεπάγετο σημαντικά οφέλη για την εθνική οικονομία, θα εξαρτηθεί από την εμπέδωση του κλίματος σταθερότητας σε ό,τι αφορά το θεσμικό πλαίσιο για τη ναυτιλιακή δραστηριότητα καθώς κι από την τελική μορφή που θα λάβει η ναυτιλιακή πολιτική σε επίπεδο Ε.Ε.

Άδηλοι πόροι και πληρωμές

Οι άδηλοι πόροι αποτελούν μια πολύ σημαντική πηγή συναλλάγματος για τη χώρα μας και αυξήθηκαν σημαντικά από τις αρχές της δεκαετίας του 1950 μέχρι σήμερα.

Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η αύξηση των πόρων αυτών κατά τη δεκαετία του 1970, όπου ο μέσος ρυθμός τους ξεπέρασε το 20%, έναντι ρυθμού 14% της προηγούμενης εικοσαετίας.

Ο παρακάτω πίνακας εμφανίζει την εξέλιξη των άδηλων πόρων της χώρας μας σε ορισμένα έτη κατά τη μεταπολεμική περίοδο.

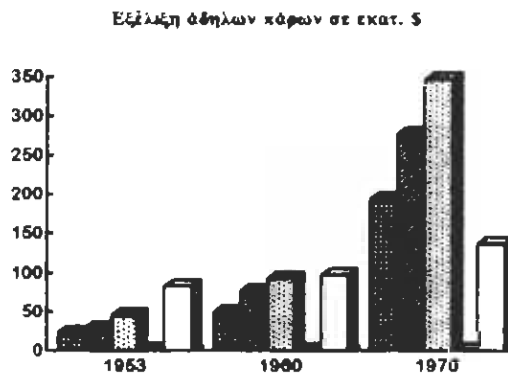
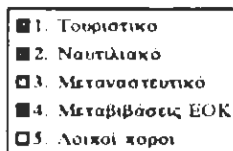
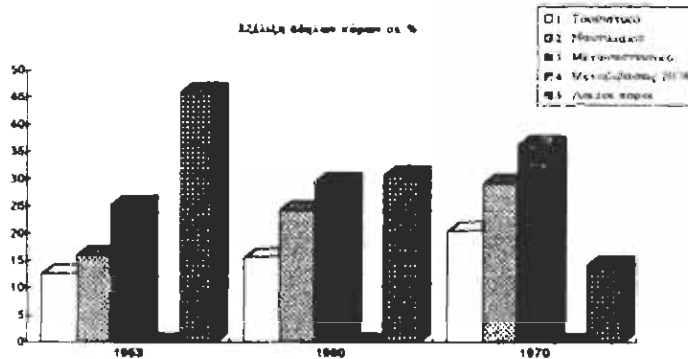
Πίνακας 2: Η εξέλιξη των άδηλων πόρων στην Ελλάδα 1953-1970 σε εκατομμύρια δολάρια

Κατηγορία πόρων	1953		1960		1970	
	Ποσό	Ποσοστό	Ποσό	Ποσοστό	Ποσό	Ποσοστό
1. Τουριστικό	22,7	12,6	49,3	15,6	193,6	20,4
2. Ναυτιλιακό	28,8	16,0	76,5	24,2	276,9	29,1
3. Μεταναστευτικό	45,6	25,3	92,7	29,4	344,6	36,2
4. Μεταβιβάσεις ΕΟΚ	----	----	----	----	----	----
5. Λοιποί πόροι	82,9	46,1	97,3	30,8	135,9	14,3
ΣΥΝΟΛΟ	180,0	100,0	315,8	100,0	951,0	100,0

Όπως προκύπτει από τον προηγούμενο πίνακα της εξέλιξης των άδηλων πόρων έως και το 1970, είχαμε μια ανοδική τάση αύξησης αυτών από 180 εκατομμύρια σε 951 εκατομμύρια δολάρια το 1970.

Οι πιο σημαντικές πηγές άδηλων πόρων είναι το ναυτιλιακό και το τουριστικό συνάλλαγμα, από τις οποίες καθεμιά αποφέρει γύρω στο 30% των συνολικών άδηλων πόρων. Ακολουθεί το μεταναστευτικό συνάλλαγμα, ενώ οι εισπράξεις από τόκους, μερίσματα, κέρδη κ.ά., αποφέρουν ένα πολύ μικρό ποσοστό των συνολικών άδηλων πόρων.

Στο παρακάτω διάγραμμα παρατηρούμε την πορεία των άδηλων πόρων ως ποσοστών και απόλυτων αριθμών.

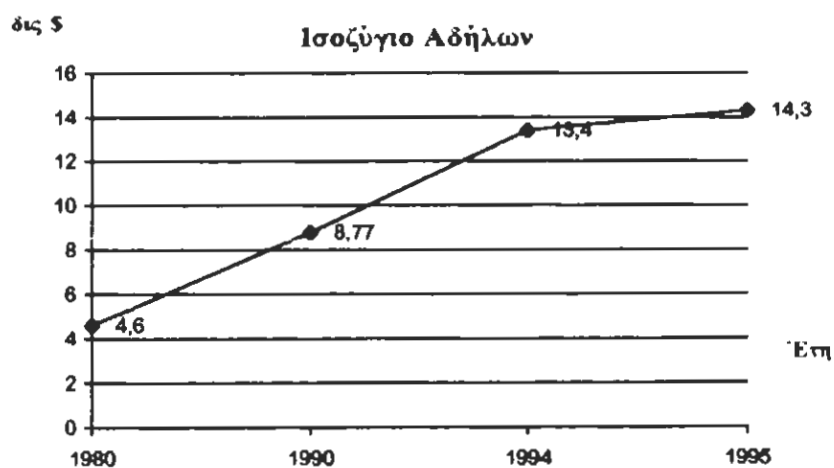

Από τον πιο κάτω πίνακα και τα δύο διαγράμματα παρατηρούμε ότι κατά τη δεκαπενταετία 1980-1995 είχαμε αύξηση των άδηλων πόρων (εισπράξεις) και των άδηλων πληρωμών. Οι άδηλοι πόροι από 6,16 δις δολάρια το 1980 ανήλθαν σε 20,77 το 1995, με μεγαλύτερη συμμετοχή του ταξιδιωτικού-τουριστικού καθώς και τις μεταβιβάσεις από την Ε.Ε. Οι άδηλοι πόροι από 1,56 δις δολάρια το 1986 ανήλθαν σε 6,47 δις δολάρια το 1995. Τέλος, παρατηρώντας και το ισοζύγιο των άδηλων διαπιστώνουμε ότι

από 4,60 δις δολάρια το 1980 ανήλθαν σε 14,30 δις δολάρια το 1995. Γενικώς παρατηρούμε ότι ο τουρισμός κρατείται κάπως καλύτερα.

Πίνακας 3: Η εξέλιξη των αδήλων πόρων και πληρωμών 1980-1995 (σε δις δολάρια)

	1980	1990	1994	1995
Αδήλοι πόροι (εισπράξεις)	6,16	13,04	18,77	20,77
Ταξιδιωτικό-τουριστικό	1,73	2,59	3,90	4,13
Μεταφορές-ναυτιλία	1,81	1,76	1,96	2,19
Μεταναστευτικό	1,10	1,83	2,66	3,07
Ευρωπαϊκή Ένωση	---	2,90	4,31	4,97
Αναλήψεις και καταθέσεις μετ/ψιμες	0,49	2,24	2,64	2,81
Αδήλες πληρωμές	1,56	4,27	5,37	6,47
Τόκοι, μερίσματα κ.λπ.	0,47	1,90	2,10	2,69
Ισοζύγιο Αδήλων	4,60	8,77	13,40	14,30

**Εξωτερικός τομέας και
ανταγωνιστικότητα της
ελληνικής οικονομίας**

Εξωτερικός τομέας και ανταγωνιστικότητα της ελληνικής οικονομίας. Εξωτερικές συναλλαγές της Ελλάδας

Το εξωτερικό εμπόριο της χώρας μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο

Εξωτερικό εμπόριο και ισοζύγιο πληρωμών

Το εμπόριο της χώρας μας γνώρισε τεράστια ανάπτυξη κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Τους πρώτους μεταπολεμικούς μήνες (τελευταίο τρίμηνο του 1944) η όλη κίνηση του εξωτερικού μας εμπορίου περιοριζόταν σε ορισμένες εισαγωγές, κυρίως τροφίμων, ενώ δεν υπήρχαν ουσιαστικά δυνατότητες εξαγωγών, γιατί δεν υπήρχε εγχώρια παραγωγή. Το εξωτερικό εμπόριο της χώρας μας άρχισε να κινείται κάπως περισσότερο το 1946 και συνέχισε να αυξάνει σημαντικά τα επόμενα μεταπολεμικά χρόνια μέχρι το έτος 1952. Οι εξαγωγές όμως αυξάνοντας με βραδύτερο ρυθμό από τις εισαγωγές, με συνέπεια να μειώνεται σταδιακά το ποσοστό των εισαγωγών, που καλύπτονταν από εξαγωγές, το οποίο μόλις ξεπερνούσε το 20%.

Το 1952 ίσχυσαν δραστικά μέτρα για την προώθηση των εξαγωγών και τη μείωση των εισαγωγών, με συνέπεια να διπλασιαστεί ο λόγος των εξαγωγών προς τις εισαγωγές και να ξεπεράσει το 40%. Σταθμό όμως για την ανάπτυξη του εμπορίου μας, αλλά και για τη σταθεροποίηση της οικονομίας μας και την ταχύρρυθμη οικονομική ανάπτυξη της χώρας, αποτέλεσε η δραστική υποτίμηση της δραχμής τον Απρίλιο του 1953.

Η υποτίμηση αυτή είχε ως συνέπεια τη σημαντική μείωση των τιμών των εγχώριων προϊόντων στο εξωτερικό και την αύξηση των τιμών των εισαγωγών στην εγχώρια αγορά. Αποτέλεσμα των μεταβολών αυτών ήταν να αυξηθούν σημαντικά οι εξαγωγές ελληνικών προϊόντων, χωρίς να χρειάζεται επιδότησή τους, όπως γινόταν στα προηγούμενα χρόνια και να μειωθεί σχετικά ο ρυθμός αύξησης των εισαγωγών.

Έτσι άρχισε να σταθεροποιείται σταδιακά η ελληνική οικονομία, το εμπόριο της χώρας να αυξάνεται και το εμπορικό ισοζύγιο να βελτιώνεται.

Η εξέλιξη των εισαγωγών

Η εξέλιξη των εισαγωγών της χώρας μας κατά κύριες κατηγορίες προϊόντων από το 1953 μέχρι και το 1989 φαίνονται στον πίνακα 1.

Πίνακας 1: Η εξέλιξη των ελληνικών εισαγωγών κατά κατηγορίες 1952-1989

Κατηγορία εισαγωγών	1952		1960		1970		1980		1989	
	Ποσό	%	Ποσό	%	Ποσό	%	Ποσό	%	Ποσό	%
1. Γροφίμα	1114	21.5	2253	10.7	5671	9.7	35128	7.8	363757	13.9
2. Πιτά-καπνος	--	--	11	0.1	75	0.1	1577	0.3	39595	1.5
3. Πρώτες ύλες εκτός από καύσιμα	857	16.6	1966	9.3	4941	8.4	30459	6.7	141092	5.4
4. Ορυκτά καύσιμα, λιπαντικά κ.ά	763	14.7	1575	7.5	4040	6.9	106059	23.4	167203	6.4
5. Ζωικά και φυτικά έλαια και λίπη	9	0.1	27	0.1	400	0.7	1534	0.3	8369	0.3
6. Χημικά προϊόντα	335	6.5	1627	7.7	4758	8.1	38737	8.6	279933	10.7
7. Βιομηχανοποιημένα είδη ταξινομημένα κατά ύλη	916	17.6	3722	17.7	9199	15.7	61736	13.6	586031	22.3
8. Μηχανήματα και μεταφορικά μέσα	1054	20.3	9363	44.5	27937	47.5	162839	36.0	809357	30.8
9. Λιάφορα βιομηχανοποιημένα είδη	129	2.5	514	2.4	1720	2.9	14465	3.2	221800	8.4
10. Λοιπά	16	0.2	3	---	9	---	347	0.1	8599	0.3
ΣΥΝΟΛΟ	5193	100.0	21061	100.0	58750	100.0	452881	100.0	2625714	100.0

Όπως προκύπτει από τον πίνακα αυτό, οι ελληνικές εισαγωγές αυξήθηκαν από 5,2 δις δρχ. το 1952 σε 453 δις δρχ. το 1980, ενώ το 1989 υπολογίζεται ότι ξεπέρασαν τα 2,6 τρις δρχ. Ο μέσος ρυθμός μεταβολής στην περίοδο 1953-1989 έφτασε στο 18,3%, σε σχέση με 15,5% που ήταν ο ρυθμός μεταβολής του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Η μέση εισοδηματική ελαστικότητα ζήτησης των εισαγωγών δηλαδή ανήλθε σε 1,18 (18,3/15,5), που σημαίνει ότι σε κάθε ποσοστιαία αύξηση του εισοδήματος κατά μία μονάδα είχαμε αύξηση των εισαγωγών κατά 1,18 ποσοστιαίες μονάδες. Οι λόγοι που οδήγησαν στη σχετικά ταχεία αυτή αύξηση των ελληνικών εισαγωγών κατά την περίοδο 1952-1973 ήταν οι εξής:

α. Η ταχεία αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος στη χώρα μας, η οποία είχε ως συνέπεια την ταχεία αύξηση της ζήτησης βιομηχανικών προϊόντων ανώτερης ποιότητας, τα οποία δεν παράγονταν στο εσωτερικό και έπρεπε να εισαχθούν από το εξωτερικό.

β. Η σχετικά ταχεία εκβιομηχάνιση της χώρας, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των εισαγωγών κεφαλαιουχικών αγαθών και πρώτων υλών, που δεν μπορούσαν να παραχθούν στη χώρα.

Η σχετικά ταχεία αύξηση των εισαγωγών μας τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, οπότε μειώθηκε ο ρυθμός ανάπτυξης της χώρας μας, οφείλεται σε τρεις κυρίως παράγοντες:

1. Στη σημαντική αύξηση των τιμών του αργού πετρελαίου, του οποίου η εισαγωγή αποτελεί ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των συνολικών εισαγωγών μας.
2. Στη μείωση της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων στην εγχώρια αγορά, που προήλθε κυρίως από τις μεγάλες αυξήσεις του κόστους παραγωγής και τη μικρή βελτίωση της παραγωγικότητας.
3. Στις μειώσεις της προστασίας της εγχώριας παραγωγής που έγιναν μετά την ένταξή μας στην Κοινότητα.

Συνεχίζοντας την ανάλυση παρατηρούμε ότι οι εισαγωγές μας σημείωσαν ψηλότερους ρυθμούς αύξησης κατά τη δεκαετία του 1970, οπότε ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησής τους έφτασε το 22,7% λόγω των τεράστιων αυξήσεων των τιμών του αργού πετρελαίου.

Εξίσου μεγάλη ήταν και η αύξηση των εισαγωγών μας κατά την περίοδο 1980-1989, οπότε ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησής τους ανήλθε σε 21,6% καθώς επίσης και κατά την οκταετία 1953-1960, οπότε ο αντίστοιχος ρυθμός μεταβολής ήταν 19% περίπου. Αντίθετα, ο χαμηλός ρυθμός αύξησης των εισαγωγών κρατήθηκε σε σχετικά χαμηλότερα επίπεδα (γύρω στο 11%) κατά τη δεκαετία του 1960.

Η αύξηση των εισαγωγών κατά την τελευταία 15ετία οφείλεται κυρίως στην έλλειψη ανταγωνιστικότητας των ελληνικών προϊόντων, που εντάθηκε με την κατάργηση κάθε προστασίας, ύστερα από την ένταξη της χώρας μας στην ΕΟΚ.

Ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει η μεταβολή της διάρθρωσης των εισαγωγών. Όπως προκύπτει από τη μελέτη του πίνακα, ως το 1980 μειωνόταν σταδιακά η συμμετοχή των εισαγωγών τροφίμων και πρώτων υλών, εκτός των καυσίμων, ενώ αυξήθηκε σημαντική η εισαγωγή μηχανημάτων και μεταφορικών μέσων.

Αυξήθηκε ακόμη σημαντικά κατά τα τελευταία χρόνια της δεκαετίας του 1970 η συμμετοχή των εισαγωγών ορυκτών καυσίμων.

Κατά την τελευταία 15ετία η διάρθρωση των εισαγωγών άλλαξε και πάλι. Αυξήθηκε η συμμετοχή των εισαγωγών τροφίμων ενώ μειώθηκε η συμμετοχή των εισαγωγών καυσίμων. Σημαντική αύξηση παρουσίασαν οι εισαγωγές διαφόρων βιομηχανικών ειδών, με συνέπεια να αυξηθεί η συμμετοχή τους ενώ οι εισαγωγές μηχανημάτων και μεταφορικών μέσων αυξήθηκαν με μικρότερο ρυθμό και οι συμμετοχές τους στις συνολικές εισαγωγές μας μειώθηκε.

Πίνακας 2: Εξελίξεις στο ισοζύγιο πληρωμών (σε εκατ. \$)

	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
Εισαγωγές	13565	15075	18692.5	19104.6	19902	17615	18471	22999	24136
Εξαγωγές	5934	5989	6364.8	6797.1	6009	5034	5219	5783	5770
Εμπορικό Ισοζύγιο	-7631	-9086	-12327.7	-12307.5	-13893	-12581	-13522	-17146	-18366
Ισοζύγιο άδηλων πόρων	6674	6509	8766	10787.1	11811.9	11865	13396	14295	13826
Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών	-975	-2577	-3561.7	-1520.4	-2081.3	-716	-126	-2851	-4539

Γενικότερη προσέγγιση

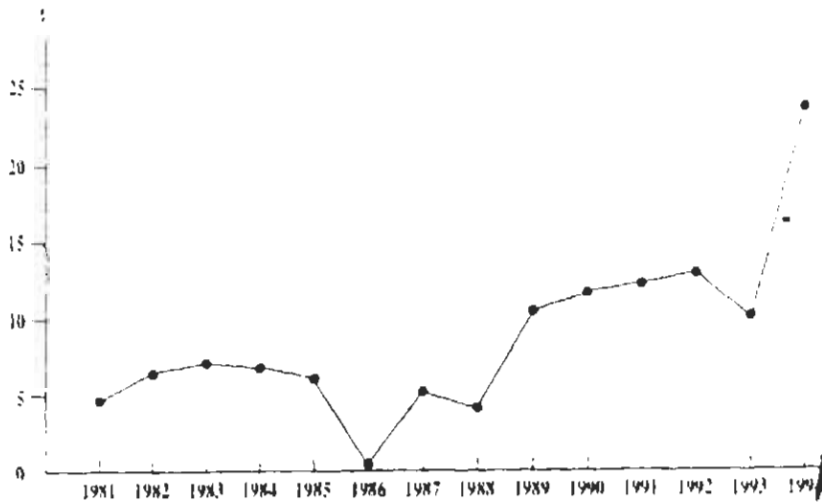
Από το 1990 και μετά η συναλλαγματική πολιτική διακρίθηκε για το αντιπληθωριστικό της χαρακτήρα, αφού η διολίσθηση της δραχμής δεν κάλυψε πλήρως το διαφορικό πληθωρισμό μεταξύ της ελληνικής οικονομίας και των εμπορικών της εταίρων. Οι οικονομικές αρχές σε συνεργασία με την Τράπεζα της Ελλάδος έχουν εφαρμόσει μια τέτοια μορφή συναλλαγματικής πολιτικής (πολιτική της σκληρής δραχμής) με σκοπό να χρησιμοποιήσουν άλλο ένα όπλο στη μάχη εναντίον του πληθωρισμού.

Το αποτέλεσμα ήταν μια σημαντική ανατίμηση της δραχμής γεγονός που αναμενόταν να επιβαρύνει σημαντικά το εμπορικό ισοζύγιο και να το οδηγήσει σε σημαντικές ελλειματικές συμπεριφορές.

Μετά το 1990 το ήδη ελλειματικό ελληνικό εμπορικό ισοζύγιο άρχισε να παρουσιάζει αυξητικές τάσεις.

Ειδικότερα ενώ από το 1980 μέχρι το 1989 το έλλειμμα είχε αυξηθεί σωρευτικά περίπου κατά 52%, από το 1990 μέχρι το 1994 η σωρευτική αύξηση ήταν της τάξης περίπου του 65%.

Διάγραμμα 1: Ποσοστό μεταβολής στο έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου

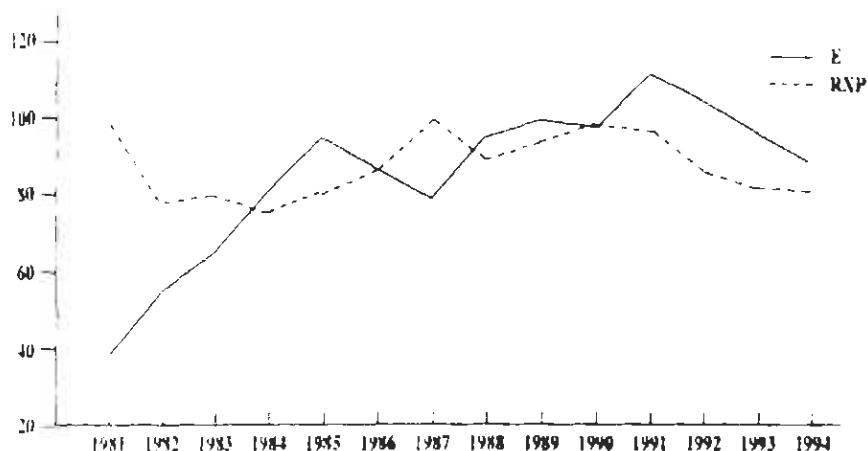

Σε απόλυτους αριθμούς, ενώ το 1989 το έλλειμμα ανερχόταν σε 1398,4 δις δολάρια, το 1993 έφτασε τα 3117 δις δολάρια και το 1994 τα 2931 δολάρια. Κύριος παράγοντας που είναι υπεύθυνος για τη συμπεριφορά αυτή του εμπορικού ισοζυγίου είναι η πλευρά των εξαγωγών και όχι αυτή των εισαγωγών.

Από το 1990 και μέχρι το 1994 η δραχμή ανατιμήθηκε κατά 3% περίπου ως προς το δολάριο. Με άλλα λόγια, κάτω από την υπόθεση ότι οι τιμές στις δύο χώρες είχαν παραμείνει σταθερές, τα ελληνικά προϊόντα το 1994 θα ήταν 3% πιο ακριβά απ'τα αντίστοιχα εισαγόμενα προϊόντα απ'ότι το 1990 (το μεγαλύτερο μέρος των εισαγωγών τιμολογείται με βάση το αμερικανικό νόμισμα).

Το διάγραμμα 2 απεικονίζει την ποσοστιαία μεταβολή του δείκτη σχετικών τιμών για τις ελληνικές εξαγωγές σε σχέση με την ποσοστιαία μεταβολή του δείκτη της συναλλαγματικής ισοτιμίας μεταξύ δραχμής και δολαρίου, όπου E είναι η συναλλαγματική ισοτιμία της δραχμής ως προς το δολάριο εκφρασμένη ως δρχ./1 δολάριο.

Διάγραμμα 2: Δείκτες συναλλαγματικής ισοτιμίας και ανταγωνιστικότητας ελληνικών εξαγωγών (1990=100)

Όπως διαπιστώνουμε από το διάγραμμα 2, τόσο ο δείκτης σχετικών τιμών των εξαγωγών όσο και ο δείκτης συναλλαγματικής ισοτιμίας δραχμής-δολαρίου εμφανίζουν καθοδικές πορείες, κυρίως μετά το 1990, έτος υιοθέτησης της πολιτικής της "σκληρής δραχμής".

Η πτώση του δείκτη σχετικών τιμών των εξαγωγών υποδηλώνει ότι η τιμή των ελληνικών εξαγωγών από το 1990 έως το 1994 εκφρασμένη σε δολάρια αυξήθηκε έναντι των τιμών των αντίστοιχων εξαγωγών της αμερικανικής οικονομίας.

Ταυτόχρονα, η πτώση του δείκτη συναλλαγματικής ισοτιμίας υποδηλώνει ότι η δραχμή ανατιμήθηκε έναντι του δολαρίου στην ίδια περίοδο. Επιπλέον, διαγραμματικά, η πτώση του δείκτη σχετικών τιμών υπολείπεται από αυτή του δείκτη συναλλαγματικής ισοτιμίας, γεγονός που φανερώνει ότι η απώλεια της ανταγωνιστικότητας των ελληνικών εξαγωγών είναι μεγαλύτερη από αυτή της ανατιμής της δραχμής. Ο πίνακας 3 δείχνει την ποσοτική συμπεριφορά του δείκτη σχετικών τιμών των εξαγωγών και τον δείκτη συναλλαγματικής ισοτιμίας της δραχμής ως προς το δολλάριο για την περίοδο 1980-1994.

Πίνακας 3: Ανταγωνιστικότητα των ελληνικών εξαγωγών και συναλλαγματική ισοτιμία δραχμής-δολλαρίου (Βάση 1990=100)

Έτος	Δείκτης σχετικών τιμών εξαγωγών		Δείκτης συναλλαγματικής ισοτιμίας δραχμές/δολάριο	
	Απόλυτο μέγεθος	% Μεταβολή	Απόλυτο μέγεθος	% Μεταβολή
1980	104.72		29.50	
1981	94.51	-4.46	38.08	11.08
1982	77.96	-8.36	52.03	13.56
1983	78.27	0.17	62.52	7.98
1984	75.37	-1.64	81.49	11.51
1985	79.28	2.20	93.65	6.04
1986	85.15	3.10	87.93	-2.73
1987	100.91	7.38	79.85	-4.19
1988	89.49	-5.26	93.93	7.05
1989	94.54	2.43	100.00	2.72
1990	100.00	-2.44	100.00	0.00
1991	98.87	-0.49	111.03	4.55
1992	85.78	-6.17	106.05	-1.99
1993	81.82	-2.05	98.10	-3.38
1994	90.50	-4.38	92.04	-2.77

Ισοζύγιο πληρωμών

Το ισοζύγιο πληρωμών θεωρείται και όχι άδικα μια απειλητική βόμβα για την οικονομία μας. Η διεύρυνση του ελλείματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε επίπεδα ρεκόρ αποτελεί κίνδυνο για τις οικονομικές εξελίξεις.

Τα αποσταθεροποιητικά φαινόμενα τα οποία παρατηρούνται στο ισοζύγιο πληρωμών της Ελλάδας από τις αρχές του 1995 συνεχίζονται με αμείωτη ένταση και κατά τη διάρκεια του 1996. Το ισοζύγιο πληρωμών λόγω του ότι αντανakλά τα αντικειμενικά δεδομένα του συνόλου μιας οικονομίας, απαιτεί ειδική προσέγγιση και ενδελεχή ανάλυση.

Η πρώτη βασική διαπίστωση είναι ότι την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 1995, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών διαμορφώθηκε σε -4,32 δις δολάρια, έναντι -3,07 και -0,39 δις δολάρια στις αντίστοιχες περιόδους 1995 και 1994. Η αισθητή επιδείνωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών οφείλεται σε δύο βασικούς παράγοντες. Ο πρώτος παράγοντας σχετίζεται με τη διεύρυνση του ελλείματος του εμπορικού ισοζυγίου την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 1995-1996 από -14,21 σε -15,16

δισ δολάρια και ο δεύτερος παράγοντας αφορά τη μείωση του τουριστικού συναλλάγματος την περίοδο αυτή κατά -10,9%.

Αν και το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών διευρύνεται με γρήγορους για τα ελληνικά δεδομένα ρυθμούς, γεγονός το οποίο πιστοποιείται από τη στατιστική διαπίστωση ότι για πρώτη φορά το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών έσπασε το φράγμα των -4 δισ δολαρίων, εντούτοις ο λογαριασμός "καθαρή κίνηση κεφαλαίων" αποτελεί τη διεκυστίνδα απορρόφησης των ανισορροπιών από τη διεύρυνση του ελλείματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. Με έκπληξη παρατηρούμε ότι το συνολικό ποσό από την εισροή "επιχειρηματικών κεφαλαίων", "κεφαλαίων για την αγορά ακινήτων" και "λοιπών κεφαλαίων", την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 1995 ανήλθε σε 10,67 δισ δολάρια και υπερκάλυψε κατά 6,35 δισ δολάρια (10,67-4,32) το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Και όχι μόνο αυτό, αλλά αυτή η τεράστια εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων αξιοποιείται για τη χρηματοδότηση των υψηλών αναγκών του ελληνικού δημοσίου σε χρεολύσια για την εξυπηρέτηση του εξωτερικού χρέους της Ελλάδας, με άμεσο αποτέλεσμα η καθαρή κίνηση κεφαλαίων την περίοδο Ιανουαρίου-Οκτωβρίου 1996 να διαμορφωθεί σε 7,78 δισ δολάρια και έτσι τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας να φτάσουν το ποσό-ρεκόρ των 19,11 δισ δολαρίων.

Οι διαπιστώσεις, οι οποίες εξάγονται από την απλή ανάγνωση των στοιχείων του πίνακα 3, κάθε άλλο παρά καθησυχαστικές είναι. Ναι μεν η εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων έχει φτάσει σε τόσο υψηλά επίπεδα, ώστε να κρίνεται ικανοποιητική για την κάλυψη του ελλείματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών και τη χρηματοδότηση των αναγκών του ελληνικού δημοσίου σε τόκους και χρεολύσια από την άνοδο του εξωτερικού μας χρέους, ωστόσο η κίνηση κεφαλαίων του ιδιωτικού τομέα συνιστά πλέον ένα γρίφο.

Πίνακας 4: Ανάλυση ισοζυγίου πληρωμών της Ελλάδας (δισ δολάρια)

	1980	1990	1994	1995	Ιανουάριος-Οκτώβριος		
					1994	1995	1996
1. Εισαγωγές	10.90	19.90	18.74	22.92	15.30	18.97	19.90
- Καύσιμα	2.98	2.69	1.94	2.23	1.59	1.87	2.09
2. Εξαγωγές	4.10	6.36	5.22	5.78	4.22	4.76	4.74
3. Εμπορικό ισοζύγιο (1-2)	-6.80	-12.33	-13.52	-17.15	-11.08	-14.21	-15.16
4. Άδηλοι πόροι (Εισπράξεις)	6.16	13.04	18.77	20.77	16.00	16.59	16.32
- Ταξιδιωτικό-Τουριστικό	1.73	2.59	3.90	4.13	3.46	3.76	3.35
- Μεταφορές-Ναυτία	1.81	1.76	1.96	2.19	1.56	1.80	1.86
- Μεταναστευτικό	1.10	1.83	2.66	3.07	2.12	2.59	2.43
- Ευρωπαϊκή Ένωση	---	2.90	4.31	4.97	4.14	3.07	3.33
- Αναλήψεις από καταθέσεις μετ/ψιμες	0.49	2.24	2.64	2.81	2.14	2.34	2.54
5. Άδηλες πληρωμές	1.56	4.27	5.37	6.47	4.53	5.45	5.48
- Τόκοι, μερισματα, κέρδη	0.47	1.90	2.10	2.68	1.82	2.29	2.46
6. Ισοζύγιο αδήλων (4-5)	4.60	8.77	13.40	14.30	11.47	11.14	10.84
7. Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (3-6)	-2.20	-3.56	-0.12	-2.85	-0.39	-3.07	-4.32
8. Καθαρή κίνηση κεφαλαίων (α + β)	2.27	3.76	6.90	3.16	4.15	3.18	7.78
α. Ιδιωτικός τομέας	1.55	2.68	3.78	2.34	2.72	2.38	6.99
- Επιχειρηματικά κεφάλαια	0.50	0.90	2.76	5.40	1.92	4.38	7.86
- Κεφάλαια για αγορά ακινήτων	0.60	0.99	0.95	1.04	0.76	0.87	0.84
- Λοιπά κεφάλαια	0.05	-0.15	0.35	0.15	0.15	-0.25	1.97
- Χρεολύσια	-0.10	-0.15	-0.65	-1.69	-0.50	-1.13	-3.78
β. Δημόσιος τομέας	0.72	1.08	3.12	0.82	1.43	0.80	0.79
- Χρεολύσια	-0.41	-2.17	-5.77	-7.52	-2.74	-3.77	-4.01
9. Συναλλαγματικά διαθέσιμα	1.52	4.29	15.43	15.73	13.37	15.67	19.11

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδας

Η στασιμότητα των εξαγωγών μετά το 1990, η συνεχιζόμενη άνοδος των εισαγωγών, η ενδημική πλέον καθυστέρηση στην εισροή κοινοτικών πόρων και η υστέρηση στο τουριστικό συνάλλαγμα, είναι πλέον πάγια στοιχεία του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της χώρας.

Ο πίνακας μας παρουσιάζει τα κρίσιμα μεγέθη των εξωτερικών συναλλαγών, που καταδεικνύουν την εξαιρετικά ανησυχητική προοπτική που ανοίγεται μπροστά μας και από την οποία είναι περίπου αδύνατον να ξεφύγουμε.

Ειδικότερα οι εξελίξεις που οδηγούν το ισοζύγιο σε μια καθόλα συνεπή προς την οικονομική πολιτική και διαρθρωτικές αδυναμίες της οικονομίας είναι:

- α. Η ραγδαία άνοδος της εκροής συναλλάγματος για την αποπληρωμή δανείων του επιχειρηματικού κόσμου σε ξένο νόμισμα. Αυτό θα συνεχιστεί όσο επικρατεί μεγάλο άνοιγμα μεταξύ των εγχωρίων και των ξένων επιτοκίων και όσο δεν προβλέπεται συναλλαγματικός κίνδυνος για τη δραχμή.

β. Η γρήγορη άνοδος της πληρωμής χρεολυσίων του δημόσιου τομέα, που εξελίσσεται σταδιακά απ' την αρχή της δεκαετίας περίπου.

Το εμπορικό ισοζύγιο

Η υποτίμηση της δραχμής το 1953 είχε ευνοϊκές επιπτώσεις στο εμπορικό ισοζύγιο της χώρας, γιατί επιτάχυνε τις εξαγωγές και μείωσε το ρυθμό αύξησης των εισαγωγών. Έτσι αυξήθηκε σημαντικά ο λόγος εξαγωγών προς εισαγωγές, έφτασε το 57% το 1955, που ήταν το μεγαλύτερο ποσοστό που γνώρισε η χώρα μας κατά τη μεταπολεμική περίοδο. Έκτοτε ο λόγος αυτός άρχισε να χειροτερεύει σταδιακά και το 1960 έφτασε στο 40% περίπου. Η χειροτέρευση αυτή συνεχίστηκε σταδιακά και κατά τη δεκαετία του 1960 καθώς επίσης και στις αρχές της δεκαετίας του 1970, με συνέπεια να φτάσει το 30% το 1973. Μετά το 1974 ο λόγος αυτός άρχισε να βελτιώνεται και πάλι και το 1984 έφτασε περίπου το 45%, ενώ το 1989 μειώθηκε στο 40% περίπου.

Ο πίνακας 5 δείχνει την εξέλιξη του εμπορικού ισοζυγίου κατά τα τελευταία χρόνια.

Πίνακας 5: Το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας μας 1981-1989 (εκατ. δολάρια)

	1981	1982	1983	1984	1989
A. Εισαγωγές αγαθών	11468	10068	9491	9779	15115
Καύσιμα	3685	2778	2647	3046	2092
Λοιπές εισαγωγές	7783	7290	6844	6733	13023
B. Εξαγωγές αγαθών	4771	4141	4105	4400	5994
Καύσιμα	784	648	725	892	402
Λοιπές εξαγωγές	3987	4393	3380	3508	5592
Εμπορικό ισοζύγιο	-6697	-5927	-5386	-5379	-9120
Εισαγωγές/εξαγωγές	41.6%	41.1%	43.3%	45%	39.7%

Εξετάζοντας τον πίνακα 6 παρατηρούμε σημαντικές μεταβολές κατά τη μεταπολεμική περίοδο

Πίνακας 6: Η προέλευση των ελληνικών εισαγωγών 1954-1980

	1981	1982	1983	1984	1989
A. Χώρες ΕΟΚ	59.3	45.0	50.9	40.9	62.3
1. Βέλγιο-Λουξεμβούργο	5.0	4.4	2.9	2.0	3.9
2. Γαλλία	6.6	4.5	7.3	6.2	6.9
3. Γερμανία	16.2	15.9	18.6	13.9	19.9
4. Δανία	1.0	0.7	0.7	0.6	1.3
5. Ηνωμένο Βασίλειο	11.1	10.2	8.6	4.6	5.8
6. Ιρλανδία	0.3	0.0	0.1	0.4	0.6
7. Ισπανία	0.1	0.3	0.9	0.9	1.9
8. Ιταλία	15.5	5.8	8.4	8.2	14.9
9. Ολλανδία	3.2	3.0	3.3	3.9	6.8
10. Πορτογαλία	0.3	0.2	0.1	0.2	0.3
B. Ανατολικές χώρες	2.8	7.8	5.2	5.8	4.4
Γ. Λοιπή Ευρώπη	12.7	10.1	11.1	7.6	8.6
Δ. Αμερική-Αυστραλία	19.8	18.3	11.9	8.5	6.1
Ε. Ασία - Αφρική	5.4	18.8	20.8	37.3	18.6
Ακαθόριστες χώρες	0.0	0.0	0.1	0.1	0.0
Σύνολο	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Παρατηρούμε ότι οι χώρες της ΕΟΚ αποτελούν τον κύριο προμηθευτή μας σε ολόκληρη τη μεταπολεμική περίοδο.

Πριν τη σύνδεση της χώρας μας με την ΕΟΚ το 1961, το ποσοστό των εισαγωγών μας από την Κοινότητα μειωνόταν ελαφρά, ενώ άρχισε και πάλι να αυξάνεται μετά τη σύνδεση για να φτάσει το 50% περίπου το 1970 από 45% το 1960.

Κατά τη δεκαετία του 1970 το ποσοστό αυτό μειώθηκε σταδιακά εξαιτίας των σημαντικών αυξήσεων των τιμών του πετρελαίου από τρίτες χώρες και κυρίως τις αραβικές χώρες, ενώ μετά την πλήρη ένταξή μας στην Κοινότητα το ποσοστό εισαγωγών μας από αυτή αυξήθηκε σημαντικά και το 1989 έφτασε το 62,3% από 40,9% το 1980.

Οι εισαγωγές μας από την Ασία-Αφρική παρουσίασαν τεράστια αύξηση, κυρίως εξαιτίας της αύξησης των εισαγωγών πετρελαίου, αλλά μετά το 1980 η συμμετοχή των εισαγωγών μας από την πηγή αυτή μειώνεται σταδιακά.

Οι εισαγωγές μας από την Αμερική, που αποτελούσαν ένα σημαντικό ποσοστό των συνολικών μας εισαγωγών κατά τη δεκαετία του 1950, φαίνεται να αυξήθηκαν με βραδύ ρυθμό, με συνέπεια η συμμετοχή τους στις συνολικές εισαγωγές να μειώνεται συνεχώς και από 20% το 1954 έφθασε το 6,1% το 1989.

Οι εισαγωγές μας από τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες, εκτός ΕΟΚ, αυξάνονται με σχετικά βραδύ ρυθμό και η συμμετοχή τους στις συνολικές εισαγωγές που ήταν σχετικά σταθερή άρχισε να μειώνεται τα τελευταία χρόνια.

Τέλος, το ποσοστό των εισαγωγών μας από τις ανατολικές χώρες είναι σχετικά χαμηλό και φαίνεται να μειώνεται σταδιακά τα τελευταία χρόνια.

Η εξέλιξη των εξαγωγών

Είπαμε πιο πάνω ότι η σταθεροποίηση της δραχμής που ακολούθησε μετά την υποτίμησή της είχε ευνοϊκές επιπτώσεις στην παραγωγή και την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων με συνέπεια την ταχεία αύξηση των εξαγωγών μας κατά τη δεκαετία του 1950. Η σχετικά ταχεία εκβιομηχάνιση της χώρας εξάλλου, μαζί με τη βελτίωση της διάθρωσης της γεωργικής παραγωγής, δημιούργησαν συνθήκες που επέτρεπαν τη συνέχιση της αύξησης των εξαγωγών με γοργό ρυθμό.

Έτσι κατά την περίοδο 1952-1989, οι εξαγωγές μας αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 19,3% και από 1,8 δις δρχ. έφθασαν τα 1,2 τρις δρχ. Ιδιαίτερα σημαντική ήταν η αύξηση των εξαγωγών μας στα πρώτα χρόνια μετά την υποτίμηση της δραχμής. Πραγματικά στα τρία χρόνια οι εξαγωγές μας τριπλασιάστηκαν, πράγμα που σημαίνει ότι κινήθηκαν με τον υπερβολικά ψηλό ρυθμό αύξησης 45%.

Αντίθετα, την επόμενη δετία του 1950 οι εξαγωγές μας κινήθηκαν με σχετικά χαμηλούς ρυθμούς (2,2% κάθε χρόνο). Και αυτό επειδή η βιομηχανική μας παραγωγή την εποχή εκείνη ήταν χαμηλή και οι δυνατότητες εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων ανύπαρκτες. Τα κύρια προϊόντα που εξάγονταν την εποχή εκείνη ήταν κυρίως γεωργικά προϊόντα και πρώτες ύλες, των οποίων η εισοδηματική ελαστικότητα ζήτησης ήταν χαμηλή. Έτσι δεν αυξανόταν το εισόδημα στο εξωτερικό, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει δυνατότητα για άλματα κατά την περίοδο εκείνη, ύστερα μάλιστα από τη θεαματική αύξηση της περιόδου 1952-1955.

Η αύξηση των εξαγωγών μας ήταν σημαντικότερη κατά τη δεκαετία του 1960, λόγω και των ευνοϊκών επιδράσεων που άσκησε η σύνδεσή μας με την ΕΟΚ στις εξαγωγές μας.

Έτσι κατά την πρώτη δετία του 1960 οι εξαγωγές μας αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 10% ενώ κατά την επόμενη πενταετία αυξήθηκαν με ρυθμό 14,5%.

Κατά τη δεκαετία του 1970 οι εξαγωγές μας αυξήθηκαν και πάλι με θεαματικά ψηλό ρυθμό, ο οποίος ξεπέρασε το 27%. Αυτό οφείλεται στη σημαντική ανάπτυξη της βιομηχανίας μας, η οποία επέτρεψε την αύξηση των εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων, αλλά και στην αύξηση των τιμών των εξαγωγών, λόγω των πληθωριστικών τάσεων που επικράτησαν στη διεθνή οικονομία και στη χώρα μας. Τέλος κατά τη δεκαετία του 1980 οι εξαγωγές μας αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 21%.

Εξαιρετική σημασία έχει η μελέτη των εξελίξεων στη διάρθρωση των εξαγωγών μας κατά κύριες κατηγορίες προϊόντων που παρουσιάζονται στον πίνακα 7. Όπως προκύπτει από τον πίνακα αυτό, κατά τη δεκαετία του 1950 οι εξαγωγές μας αποτελούνταν κυρίως από τρόφιμα, καπνό και πρώτες ύλες.

Ο καπνός μάλιστα μόνος του αντιπροσώπευσε ένα εξαιρετικά ψηλό ποσοστό των συνολικών μας εξαγωγών. Μετά όμως από τα μέσα της δεκαετίας του 1960, οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων άρχισαν να αυξάνουν με γρήγορο ρυθμό, με συνέπεια να αλλάξει εντελώς η διάρθρωση των εξαγωγών μας και σήμερα να επικρατούν οι εξαγωγές βιομηχανικών προϊόντων.

Πίνακας 7: Η εξέλιξη των εξαγωγών ελληνικών αγαθών κατά κατηγορίες 1952-1989

Κατηγορία εισαγωγών	1952		1960		1970		1980		1989	
	Ποσό	%	Ποσό	%	Ποσό	%	Ποσό	%	Ποσό	%
Τρόφιμα	428	23.8	1561	25.6	4419	22.9	44523	20.1	255885	20.8
Ποτά-καπνός	835	46.5	2263	37.1	3370	17.5	10894	4.9	60170	4.9
Πρώτες ύλες εκτός από καύσιμα	332	18.5	1537	25.2	3258	16.9	17125	7.8	85386	6.9
Ορυκτά καύσιμα, λιπαντικά κ.ά	---	---	1	---	192	1.0	34383	15.6	33948	5.4
Ζωικά και φυτικά έλαια και λίπη	17	0.9	129	2.1	148	0.8	1500	0.7	58035	4.7
Χημικά προϊόντα	53	2.9	250	4.1	1384	7.2	15582	7.0	58035	4.7
Βιομηχανοποιημένα είδη ταξινομημένα κατά ύλη	113	6.3	248	4.1	5508	28.5	67181	30.4	312073	25.4
Μηχανήματα και μεταφορικά μέσα	16	6.9	53	0.9	287	1.5	6744	3.1	40601	3.3
Λιάφορα βιομηχανοποιημένα είδη	4	0.2	54	0.9	710	3.7	22882	10.3	269289	21.9
Λοιπά	---	---	---	---	---	---	295	0.1	33564	2.7
ΣΥΝΟΛΟ	1798	100.0	6046	100.0	19276	100.0	221109	100.0	1230941	100.0

Όπως προκύπτει από την τελευταία στήλη του πίνακα, κατά το 1989 οι εξαγωγές διαφόρων βιομηχανικών προϊόντων ταξινομημένων κατά πρώτη ύλη έφτασαν το 20% των συνολικών εξαγωγών. Οι εξαγωγές τροφίμων έφτασαν το 21% ενώ οι εξαγωγές καπνού και πρώτων υλών αντιπροσωπεύουν μικρό μόνο ποσοστό των συνολικών μας εξαγωγών. Επίσης οι εξαγωγές άλλων βιομηχανικών προϊόντων, μεταξύ των οποίων και χημικών προϊόντων και μηχανημάτων, οι οποίες κατά την αρχή της δεκαετίας του 1960 ήταν ασήμαντες, άρχισαν να αντιπροσωπεύουν σημαντικά ποσοστά.

Συνολικά τα βιομηχανικά προϊόντα αποτελούσαν το 57% των συνολικών εξαγωγών μας.

Πίνακας 8: Η κατανομή των εξαγωγών κατά χώρα προορισμού

Περιοχή προορισμού	1954	1960	1970	1980	1989
1. Χώρες ΕΟΚ	61.0	43.3	53.5	48.5	65.2
2. Ανατολικές χώρες	7.1	22.2	16.5	10.7	5.2
3. Λοιπή Ευρώπη	10.8	11.5	11.3	4.4	8.3
4. Αμερική-Αυστραλία	15.2	16.1	9.3	6.8	7.9
5. Ασία-Αφρική	5.9	6.9	9.3	29.4	12.7
Δκαθόριστες χώρες	---	---	0.1	0.2	0.7
Σύνολο	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Εξετάζοντας τον πίνακα παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των εξαγωγών μας κατευθύνεται στις χώρες της ΕΟΚ.

Το ποσοστό αυτό ήταν μεγαλύτερο στα πρώτα έτη της περιόδου του 1950, ενώ σιγά σιγά άρχισε να μειώνεται. Μετά τη σύνδεσή μας με την ΕΟΚ όμως, το ποσοστό αυξάνεται και πάλι, με εξαίρεση την περίοδο μετά το 1973, οπότε και παρατηρήθηκε μείωση της συμμετοχής των χωρών της ΕΟΚ στις συνολικές εξαγωγές μας, εξαιτίας των μεγάλων αυξήσεων των εξαγωγών μας προς τις αραβικές χώρες.

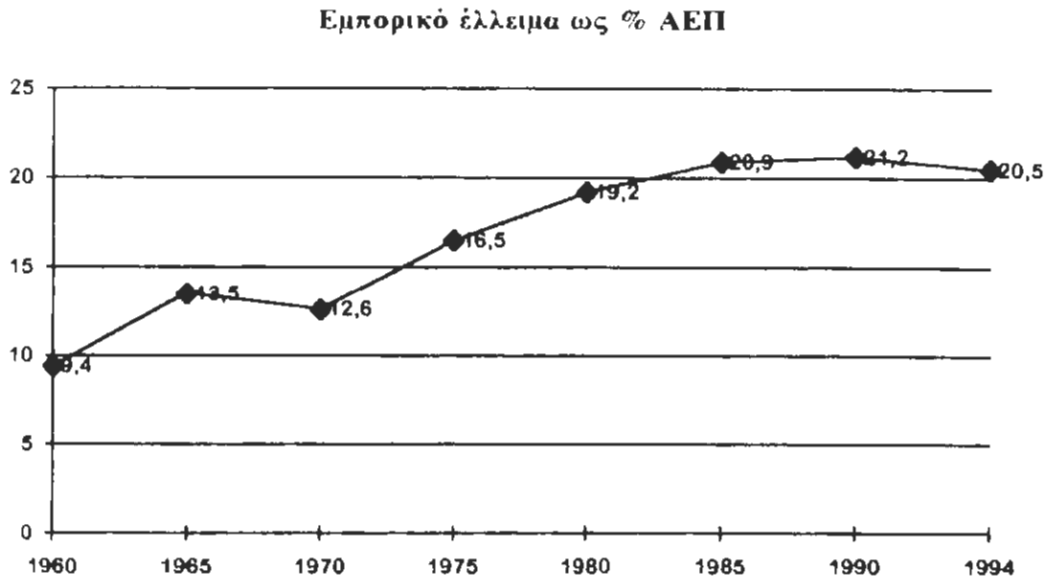
Πράγματι, μετά το 1973, οι εξαγωγές μας προς τις αραβικές χώρες αυξήθηκαν ταχύτατα και όπως διαπιστώνουμε το 1980 ξεπέρασαν το 1/4 των συνολικών μας εξαγωγών. Αυτό οφείλεται στη σημαντική αύξηση των εισοδημάτων των χωρών της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής, η οποία προέρχεται από τις συνεχείς αυξήσεις των τιμών του πετρελαίου.

Τα τελευταία χρόνια όμως αυξήθηκε και πάλι η συμμετοχή των χωρών της ΕΟΚ και από 48,5% το 1980 έφτασε το 65,2% το 1989.

Πίνακας 9: Εμπορικό έλλειμα και ισοζύγιο άδηλων πόρων 1958-1994

Έτος	Εμπορικό έλλειμα ως % ΛΕΠ	Ισοζύγιο άδηλων πόρων ως % ΛΕΠ
1958	9,0	6,1
1959	8,4	6,3
1960	9,4	6,7
1961	9,4	7,0
1962	9,9	7,9
1963	10,9	8,9
1964	12,4	7,8
1965	13,5	8,1
1966	13,4	8,7
1967	11,6	7,9
1968	12,0	8,2
1969	12,3	7,6
1970	12,6	7,9
1971	13,6	10,2
1972	14,3	10,9
1973	19,6	11,4
1974	17,1	9,9
1975	16,5	10,7
1976	16,8	11,3
1977	17,1	11,5
1978	15,8	12,4
1979	18,6	12,9
1980	19,2	13,0
1981	20,0	12,8
1982	17,3	11,8
1983	17,5	11,4
1984	18,2	10,9
1985	20,9	10,0
1986	16,0	11,2
1987	17,2	14,1
1988	16,4	14,3
1989	18,9	13,6
1990	21,2	15,1
1991	20,3	17,8
1992	21,1	18,0
1993	20,1	18,9
1994	20,5	20,3

Διάγραμμα 3:

Παρατηρούμε από το διάγραμμα ότι το εμπορικό έλλειμα ως % ποσοστό του ΑΕΠ αυξάνεται με γεωμετρική πρόοδο με μια μικρή υποχώρηση το 1994 σε 20,5% από 21,2% το 1990.

Αναμφίβολα μεγάλος ασθενής για το 1996 το ισοζύγιο πληρωμών, του οποίου το έλλειμα τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε κατά 59% και διαμορφώθηκε σε ύψος ρεκόρ φτάνοντας τα 4,5 δις δολάρια έναντι 2,8 δις δολάρια το 1995.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδας σημαντική διεύρυνση αντανακλά την αύξηση του εμπορικού ελλείματος κατά 1219,8 εκατ. δολάρια (7,1%) και τη μείωση του πλεονάσματος των άδηλων συναλλαγών κατά 469 εκατ. δολάρια (3,3%) σε σύγκριση με τα αντίστοιχα μεγέθη του 1995. Η καθαρή εισροή ιδιωτικών παρουσίασε σημαντική αύξηση (από 2341,7 εκατ. δολάρια το 1995 σε 7216,2 το 1996), με αποτέλεσμα το ισοζύγιο εξωτερικών συναλλαγών πριν από το δανεισμό του δημόσιου τομέα να παρουσιάσει πλεόνασμα ύψους 2754,5 εκατ. δολάρια έναντι ελλείματος 850,4 εκατ. δολάρια το 1995.

Η αύξηση του εμπορικού ελλείματος το 1996 οφείλεται κυρίως στην άνοδο της δαπάνης για εισαγωγές κατά 1206,9 εκατομύρια δολάρια. Παράλληλα, οι άδηλοι πόροι διαμορφώθηκαν στα 20444,1 εκατ. δολάρια, εμφανίζοντας μείωση κατά 326,3 εκατ. δολάρια σε σύγκριση με το 1995.

Αποτέλεσμα των εξελίξεων ήταν τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας στο τέλος του 1996 να διαμορφωθούν σε 19,2 δις δολάρια έναντι 15,7 δις δολάρια στο τέλος του 1995.

Ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και διεθνής κίνηση κεφαλαίων

Παρά τα σημαντικά πλεονάσματα του ισοζυγίου άδηλων πόρων, τα μεγάλα ελλείματα του εμπορικού μας ισοζυγίου απορροφούσαν τα πλεονάσματα αυτά, με συνέπεια το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών στη χώρα μας να παρουσιάζει συνεχώς ελλείματα. Τα ελλείματα αυτά καλύπτονταν από την κίνηση κεφαλαίων.

Τα ξένα κεφάλαια προέρχονταν τόσο από τακτικές όσο και από έκτακτες πηγές. Κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια υπερείχαν τα κεφάλαια από έκτακτες πηγές και κυρίως από ξένη βοήθεια και πολεμικές επανορθώσεις. Σιγά σιγά μειώθηκε η συνεισφορά των δυο αυτών πηγών και αυξήθηκε η συνεισφορά των τακτικών πηγών κεφαλαίου.

Ιδιαίτερα σημαντική αύξηση από τις αρχές της δεκαετίας του 1960 παρουσίασε η καθαρή εισροή επιχειρηματικών κεφαλαίων για επενδύσεις στη χώρα, καθώς επίσης και άλλων κατηγοριών ιδιωτικών κεφαλαίων, π.χ. διαφόρων εμβασμάτων ιδιωτών κ.ά. Κατά τη δεκαετία του 1970 αυξήθηκαν επίσης σημαντικά οι εισαγωγές κεφαλαίων από τις εμπορικές τράπεζες καθώς και από την Τράπεζα της Ελλάδας.

Σημαντική αύξηση, ιδιαίτερα τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια, παρουσίασαν τα δάνεια, τόσο του κράτους όσο και των δημόσιων επιχειρήσεων και οργανισμών, με αποτέλεσμα να αυξάνεται με γρήγορους ρυθμούς το εξωτερικό χρέος της χώρας και να επιβαρύνεται επομένως το ισοζύγιο πληρωμών με δαπάνες για πληρωμές τόκων και χρεολυσίων.

Από στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδας προκύπτει ότι από το 1958 έως και το 1984 το ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίων κυμάνθηκε λίγο πάνω απ'το ύψος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

Σε γενικές γραμμές απλώς το κάλυψε. Ο όποιος νέος εξωτερικός δανεισμός απλώς παρακολουθούσε το ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίων και υποτασσόταν στην ανάγκη δημιουργίας επαρκούς ισοζυγίου στην κίνηση κεφαλαίων ώστε, χονδρικά, να χρηματοδοτηθεί το όποιο έλλειμα τρεχουσών συναλλαγών. Όμως, από το 1984 και μετά, το ισοζύγιο κίνησης κεφαλαίων

σταθερά υπερβαίνει το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και διευρύνει τη διαφορά του απ' αυτό.

Ιδίως από το 1993 και μετά, ο εξωτερικός δανεισμός εξακοντίζεται στα ύψη, το δε 1994 ο λόγος του νέου εξωτερικού δανεισμού προς το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών αυξάνει τόσο πολύ ώστε σχεδόν να εξαφανίζεται η προ του 1993 διαφορά του από το λόγο του ισοζυγίου κίνησης κεφαλαίων προς το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.

**Η Ελλάδα στην
Ευρωπαϊκή Ένωση**

Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση

Η χώρα μας ήταν από τις πρώτες αναπτυσσόμενες χώρες που έσπευσε να συνάψει στενότερες σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα. Επειδή όμως το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης της ήταν πολύ χαμηλότερο από το αντίστοιχο επίπεδο ανάπτυξης των χωρών-μελών της Ε.Ε., δεν ήταν δυνατό να γίνει πλήρες μέλος της Κοινότητας από την αρχή και γι' αυτό υπέγραψε μια ειδική συμφωνία σύνδεσης μόνο με την ΕΟΚ, που είναι γνωστή ως η Συμφωνία των Αθηνών. Η συμφωνία αυτή υπογράφηκε στις 9 Ιουλίου 1961 στην Αθήνα και άρχισε να εφαρμόζεται από το 1982.

Μετά την πτώση της δικτατορίας, η χώρα μας άρχισε διαπραγματεύσεις για την πλήρη ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα. αυτές είχαν θετικό αποτέλεσμα και την 28η Μαΐου 1979 υπογράφηκε στην Αθήνα συνθήκη προσχώρησης της χώρας μας στην Ε.Ε. Η συνθήκη αυτή άρχισε να εφαρμόζεται σταδιακά την 1/1/1981.

Επιπτώσεις της Συμφωνίας των Αθηνών

Η Συμφωνία των Αθηνών περιελάμβανε διατάξεις που αφορούσαν κυρίως τη δημιουργία μιας τελωνειακής ένωσης μεταξύ Ελλάδας και ΕΟΚ, δηλαδή την κατάργηση των δασμών και των άλλων ποσοτικών περιορισμών από το εμπόριο μεταξύ της Ελλάδας και των χωρών της ΕΟΚ και την υιοθέτηση από τη χώρα μας του κοινού εξωτερικού δασμολογίου της ΕΟΚ, για τις εισαγωγές της από τρίτες χώρες.

Η Συμφωνία αυτή περιελάμβανε και άλλες διατάξεις ως προς την κίνηση προσώπων και κεφαλαίων, καθώς επίσης και την εναρμόνιση της πολιτικής της χώρας μας σε διάφορους τομείς και ιδιαίτερα στο γεωργικό τομέα.

Στη Συμφωνία είχαν προσαρτηθεί ορισμένα ειδικά πρωτόκολλα, που προέβλεπαν ειδικό καθεστώς μεταχείρισης από την ΕΟΚ ορισμένων ελληνικών εξαγωγικών προϊόντων, καθώς επίσης και ένα ειδικό πρωτόκολλο που προέβλεπε διάφορες χρηματοδοτικές διευκολύνσεις της χώρας μας από την ΕΟΚ.

Η συμφωνία αυτή εφαρμόστηκε ομαλά και από τα δύο μέρη μόνο σε ό,τι αφορά τη δημιουργία της τελωνειακής ένωσης. Οι χώρες της ΕΟΚ

μάλιστα επιτάχυναν την κατάργηση των δασμών που επέβαλαν στις εισαγωγές τους από τη χώρα μας, όπως έκαναν και για τους δασμούς που επέβαλαν στο εμπόριο μεταξύ τους. Έτσι, ενώ η πλήρης κατάργηση των δασμών αυτών προβλεπόταν να έχει τελειώσει το 1970, τελείωσε δύο χρόνια πιο γρήγορα, δηλαδή το 1968. Η Ελλάδα επίσης, προέβη στις μειώσεις των δασμών, όπως προβλεπόταν από τη Συμφωνία.

Η σύνδεση της χώρας μας με την ΕΟΚ άσκησε σημαντικές επιδράσεις πάνω στην οικονομία μας. Οι σχετικά γρήγορες μειώσεις των δασμών που επέβαλαν οι χώρες της ΕΟΚ στις εισαγωγές τους από την Ελλάδα, είχαν ως αποτέλεσμα την αύξηση των εξαγωγών μας προς την Κοινότητα.

Έτσι κατά την πρώτη δεκαετία μετά τη σύνδεσή μας, οι συνολικές μας εξαγωγές αυξήθηκαν με μέσο ετήσιο ρυθμό 13% περίπου, ενώ πριν τη σύνδεση ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησής τους ήταν μόνο 6% έως 7%. Δηλαδή οι ελληνικές εξαγωγές μετά τη σύνδεση αυξήθηκαν με διπλάσιο ρυθμό απ'ό,τι πριν τη σύνδεση.

Ένα μέρος της πρόσθετης αυτής αύξησης των εξαγωγών μας δεν οφείλεται στη σύνδεση, αλλά στη συνολική ανάπτυξη της οικονομίας μας κατά τη δεκαετία του 1960, η οποία αύξησε την παραγωγή μας και ιδιαίτερα τη βιομηχανική παραγωγή και κατέστησε δυνατή την αύξηση των ελληνικών εξαγωγών.

Πάντως, οι εξαγωγές μας προς την ΕΟΚ αυξήθηκαν με μεγαλύτερο ρυθμό απ'ό,τι οι εξαγωγές μας στον υπόλοιπο κόσμο, με συνέπεια το ποσοστό των εξαγωγών μας προς την ΕΟΚ να αυξηθεί σημαντικά.

Πίνακας 1: Η εξέλιξη των ελληνικών εισαγωγών και εξαγωγών μετά τη σύνδεση της χώρας μας με την ΕΟΚ.

Έτος	ΕΙΣΑΓΩΓΕΣ			ΕΞΑΓΩΓΕΣ		
	Από ΕΟΚ	Σύνολο ελληνικών εισαγωγών	Ποσοστό εισαγωγών από την ΕΟΚ	Στην ΕΟΚ	Σύνολο ελληνικών εξαγωγών	Ποσοστό εξαγωγών στην ΕΟΚ
1960	9.380	21.061	44,5	2.610	6.096	42,8
1962	11.887	21.037	56,5	3.475	7.503	46,3
1964	14.372	26.552	54,1	4.198	9.257	45,3
1966	19.136	36.685	52,2	5.083	12.180	41,6
1968	22.593	41.830	54,0	7.304	14.047	52,0
1970	24.283	58.750	49,8	10.065	19.276	52,2
1972	38.687	70.373	55,0	13.705	26.126	52,6
1974	57.295	132.181	43,3	30.495	64.698	50,1
1976	88.040	221.820	39,7	46.886	93.811	50,0
1977	107.072	252.151	42,5	48.365	101.331	47,7

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, για τα έτη 1960-1977, το ποσοστό των εξαγωγών μας στην ΕΟΚ αυξήθηκε από 43% το 1960 σε 50% το 1976 και μειώθηκε κάπως το 1977.

Η σύνδεσή μας με την ΕΟΚ άσκησε επίσης σημαντικές επιδράσεις και στις εισαγωγές μας όχι μόνο από την ΕΟΚ, αλλά και από τρίτες χώρες. Κι αυτό, γιατί η εναρμόνιση του εξωτερικού μας δασμολογίου προς το κοινό δασμολόγιο της ΕΟΚ είχε ως αποτέλεσμα τη μείωση των ελληνικών δασμών στις εισαγωγές από τρίτες χώρες, αφού οι δασμοί μας ήταν συνήθως ψηλότεροι από τους δασμούς του κοινού εξωτερικού δασμολογίου της ΕΟΚ.

Βέβαια οι εισαγωγές απ'την ΕΟΚ αυξήθηκαν ταχύτερα και το ποσοστό των εισαγωγών μας από τις χώρες της ΕΟΚ στο σύνολο των ελληνικών εισαγωγών αυξήθηκε από 44,5% το 1960 σε 55% το 1972. Τα επόμενα χρόνια όμως, το ποσοστό αυτό μειώθηκε λόγω της σημαντικής αύξησης των εισαγωγών πετρελαίου, που οφειλόταν στις συνεχείς ανατιμήσεις του αργού πετρελαίου.

Η σύνδεσή μας με την ΕΟΚ, με την προοπτική της οριστικής μας ένταξης σ'αυτή, άσκησε πίεση στις επιχειρήσεις να εκσυγχρονιστούν ώστε να καταστούν περισσότερο ανταγωνιστικές τόσο στη διεθνή όσο και στην εσωτερική αγορά. Επέβαλε επίσης πίεση στους φορείς άσκησης οικονομικής πολιτικής να εντείνουν τις προσπάθειές τους για την ταχύτερη ανάπτυξη της οικονομίας μας, ώστε να μπορέσει σύντομα να ανταγωνιστεί τις χώρες της ΕΟΚ.

Η χώρα μας αμέσως μετά τη μεταπολίτευση επεδίωξε την πλήρη ένταξή της στην Κοινότητα. Έτσι, τον Ιούλιο του 1975 η κυβέρνηση της Ελλάδας υπέβαλε αίτηση για την πλήρη ένταξη της χώρας μας στην Ε.Κ. Η οικονομία μας είχε επιτύχει, στο διάστημα από τη σύνδεσή της μέχρι τότε, σημαντικές προόδους ώστε να μειώνονται σχετικά οι κίνδυνοι από την οριστική ένταξη της χώρας μας στην Ε.Κ.

Μεταξύ των ετών 1962 και 1977 το ΑΕΠ της χώρας μας αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 6,6%, ενώ ο αντίστοιχος ρυθμός αύξησης στην Ε.Κ. ήταν 3,8%. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, σε τρέχουσες τιμές, από 510 δολάρια περίπου το 1962, οπότε αποτελούσε μόνο το 1/3 του κατά κεφαλήν εισοδήματος της Ε.Κ., σε 2900 δολάρια. Επίσης σημειώθηκαν και σημαντικές ευνοϊκές διαρθρωτικές μεταβολές, λόγω της ταχύρρυθμης ανάπτυξης της βιομηχανικής μας παραγωγής. Έτσι αυξήθηκε

σημαντικά τόσο η βιομηχανική παραγωγή στο συνολικό Ακαθάριστο Προϊόν όσο και οι βιομηχανικές εξαγωγές στις συνολικές μας εξαγωγές.

Ύστερα από μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις, η Ε.Κ. αποδέχθηκε την αίτησή μας για πλήρη ένταξη και στις 28 Μαΐου 1979 υπογράφηκε στην Αθήνα η σχετική συμφωνία.

Με βάση τη συνθήκη αυτή, η χώρα μας έγινε πλήρες μέλος της Ε.Κ. από 1/1/1981.

Οι επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία από την ένταξη της χώρας μας στην ΕΟΚ

Η ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Κ. άσκησε στην ελληνική οικονομία ποικίλες επιδράσεις, τόσο θετικές όσο και αρνητικές.

Μεταβιβάσεις εισοδήματος μέσω του Κοινοτικού Προϋπολογισμού

Πρόκειται για μια σημαντική κατηγορία επιδράσεων από την ένταξή μας στην Ε.Κ. Στον Κοινοτικό προϋπολογισμό πληρώνουν όλες οι χώρες-μέλη ορισμένα κονδύλια και μοιράζονται όλες τις εισπράξεις από τα διάφορα ταμεία. Η χώρα μας είχε σημαντικά καθαρά οφέλη από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, γιατί οι συνολικές εισπράξεις της είναι πολύ μεγαλύτερες από τις συνολικές πληρωμές της.

Ο πίνακας 2 δείχνει τα ποσά που εισέπραξε και τα ποσά που πλήρωσε η χώρα μας στον κοινοτικό προϋπολογισμό από την ένταξή της μέχρι και το 1991.

Όπως φαίνεται, η χώρα μας εισπράττει πολύ μεγάλα ποσά καθαρών πόρων από τον κοινοτικό προϋπολογισμό, που σε ορισμένα χρόνια πλησίασαν το 5% του ΑΕΠ, ενώ το 1991 το ξεπέρασαν και κάλυψαν μέχρι και το 25% του ελλείματος του εμπορικού ισοζυγίου.

Πίνακας 2: Οι εισπράξεις και πληρωμές της χώρας μας στον κοινοτικό προϋπολογισμό 1981-1991

Έτος	Εισπράξεις, (εκατ.δρχ.)	Πληρωμές (εκατ.δρχ.)	Καθαρές εισπράξεις		
			Εκατ.δρχ.	Ποσοστό στο ΔΕΠ	Ποσοστό στο έλλειμα του εμπορικού ισοζυγίου
1981	18.268	9.152	9.116	0.5	2.4
1982	59.286	18.652	40.624	1.8	10.1
1983	98.398	25.024	73.374	2.7	15.4
1984	112.333	28.612	83.721	2.5	13.3
1985	162.682	40.434	122.248	3.0	15.2
1986	273.666	91.896	181.770	4.0	22.6
1987	318.965	74.621	244.344	4.5	25.7
1988	348.680	88.795	259.885	4.0	23.9
1989	461.797	108.286	353.511	4.5	23.7
1990	591.300	132.800	458.900	4.8	23.4
1991	821.900	190.000	631.900	5.5	25.1

Η διάρθρωση των εισπράξεων και των πληρωμών μας, σε ορισμένα χρόνια της περιόδου 1981-1991 εμφανίζεται στον πίνακα 3.

Πίνακας 3: Η διάρθρωση των εισπράξεων και των πληρωμών μας στον κοινοτικό προϋπολογισμό 1981-1991

Κατηγορία εισπράξης και πληρωμών	1981	1982	1983	1985	1987	1989	1990	1991
A. Εισπράξεις	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1. Γεωργικό Ταμείο	52.8	78.2	79.4	77.5	68.4	70.1	70.0	67.8
2. Περιφερειακό Ταμείο	39.1	16.7	17.1	18.3	14.8	18.4	17.8	17.8
3. Κοινοτικό Ταμείο	2.1	2.5	1.6	2.5	6.4	8.6	7.3	9.7
4. Άλλες εισπράξεις	6.0	2.6	1.9	1.7	10.4	2.9	4.9	4.7
B. Πληρωμές	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
1. Φόροι Προστιθέμενης Αξίας*	30.5	34.5	47.0			51.4	51.6	52.6
2. Δασμοί	57.1	38.3	33.2			24.9	24.1	21.3
3. Γεωργικές εισφορές	12.4	27.2	16.9			5.8	4.9	4.7
4. Συνεισφορά ΔΕΠ	--	--	--			6.1	0.2	10.6
5. Λοιπές πληρωμές	--	--	2.9			11.8	19.2	10.8

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, το μεγαλύτερο μέρος των εισπράξεων μας προέρχεται από το Γεωργικό Ταμείο, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό προέρχεται από το Περιφερειακό Ταμείο, ενώ η συμβολή του Κοινοτικού Ταμείου είναι πολύ μικρότερη.

Το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων που παίρνει η χώρα μας μέσω του Γεωργικού Ταμείου αφορά τη στήριξη του εισοδήματος των γεωργών και ένα μόνο μικρό μέρος αφορά την αναδιάρθρωση των καλλιεργειών.

Το δεύτερο αυτό κονδύλι όμως, που έχει μεγάλη σημασία για την ανάπτυξη του γεωργικού μας τομέα, αυξάνεται σημαντικά σε βάρος του πρώτου κονδυλίου.

Έτσι, ενώ τα έτη της ένταξής μας στην ΕΟΚ, το ποσοστό των εισπράξεών μας από το γεωργικό τομέα που αφορούσε τις γεωργικές αναδιαρθρώσεις ήταν μικρότερο του 5%, το 1991 ξεπέρασε το 15%.

Όσον αφορά τη διάρθρωση των πληρωμών της χώρας μας προς τον κοινοτικό προϋπολογισμό, φαίνεται και από τον πίνακα 3, το μεγαλύτερο μέρος των πληρωμών μας κατέχει το κονδύλι του Φόρου Προστιθέμενης Λξίας.

Λξιόλογο ποσοστό αποτελούν επίσης οι πληρωμές δασμών ενώ η σημασία των άλλων πηγών πληρωμών μας προς την κοινότητα είναι μικρότερη. Όπως διαπιστώνεται, η σημασία των πληρωμών μας με τη μορφή του Φ.Π.Α. αυξάνεται, ενώ η σημασία των δασμών και των γεωργικών εισφορών μειώνεται διαχρονικά.

Άμεσες μεταβιβάσεις εισοδήματος μέσω του εμπορίου

Οι μεταβιβάσεις αυτές εισοδήματος γίνονται μέσω του διακοινοτικού εμπορίου και προκαλούνται από τις υψηλότερες τιμές που πληρώνουν οι καταναλωτές μιας χώρας στους παραγωγούς των άλλων χωρών-μελών της Κοινότητας.

Ο πίνακας 4 εμφανίζει τις μεταβιβάσεις εισοδήματος από την Ελλάδα προς τις άλλες χώρες της ΕΟΚ και αντίθετα, που προέκυψαν από την επιβολή των αντισταθμιστικών εισφορών κατά τα πέντε πρώτα χρόνια μετά την ένταξη.

Πίνακας 4: Άμεσες μεταβιβάσεις εισοδήματος μεταξύ Ελλάδας και άλλων χωρών της Ε.Κ. (εκατ. δρχ.)

Έτος	Πληρωμές καταναλωτών	Εισπράξεις παραγωγών	Καθαρή ζημία
1981	10.396	350	-10.046
1982	18.237	1.448	-16.789
1983	26.418	6.648	-19.770
1984	28.910	8.214	-20.696
1985	46.903	14.834	-32.064

Όπως φαίνεται, η χώρα μας έχει μεγάλη ζημιά από τις μεταβιβάσεις αυτές, η οποία μάλιστα τον πρώτο χρόνο αντιστάθμισε το όφελος που είχαμε από τις δημοσιονομικές μεταβιβάσεις. Μετά το δεύτερο έτος όμως, οι δημοσιονομικές μεταβιβάσεις αυξήθηκαν σημαντικά με αποτέλεσμα να

υπεραντισταθμίζουν τις άμεσες αυτές μεταβιβάσεις εισοδήματος. Επίσης οι δασμοί προκαλούν ανάλογες μεταβιβάσεις.

Εν κατακλείδι μπορούμε να πούμε ότι η χώρα μας εξακολουθεί να απολαμβάνει αξιόλογα ποσά καθαρών πόρων από την Κοινότητα, ακόμα κι αν αφαιρέσουμε τις άμεσες αυτές επιδράσεις με το αρνητικό υπόλοιπο.

Επιδράσεις στο εμπορικό ισοζύγιο

Η ένταξη της χώρας μας στην Ε.Κ. επηρέασε αρνητικά το εμπορικό μας ισοζύγιο. Οι αρνητικές επιδράσεις προήλθαν κυρίως απ'την πλευρά των εισαγωγών μας, που αυξήθηκαν πολύ από την κατάργηση της υψηλής προστασίας που απολάμβαναν τα εγχώρια προϊόντα πριν από την πλήρη ένταξή μας στην Ε.Κ. Η προστασία αυτή παρεχόταν όχι τόσο με δασμούς, οι οποίοι είχαν καταργηθεί ή μειωθεί σημαντικά στα πλαίσια της συμφωνίας σύνδεσης, αλλά κυρίως με άλλα προστατευτικά μέτρα, όπως π.χ. με άμεσο έλεγχο των εισαγωγών, με ποσοτικούς περιορισμούς, με προκαταβολές μεγάλων ποσών που καταθέτονται στις τράπεζες άτοκα προκειμένου να επιτραπεί η εισαγωγή κ.ά. Μεγάλη προστασία όμως είχαν τα εγχώρια προϊόντα με τους έμμεσους φόρους, οι οποίοι επιβάρυναν τα εισαγόμενα πολύ περισσότερο απ'ότι τα εγχώρια προϊόντα.

Η εκτίμηση των επιδράσεων της ένταξης στο εμπορικό ισοζύγιό μας είναι δύσκολη, γιατί κατά την περίοδο της ένταξης συνέβησαν και άλλα γεγονότα και δεν είναι εύκολο να απομονώσει κανείς τις επιδράσεις τη ένταξης από τις επιδράσεις των άλλων παραγόντων. Πάντως, μια εικόνα των επιπτώσεων μπορεί να πάρει κανείς αν εξετάσει τις εξελίξεις του εμπορίου μας μετά την ένταξη.

Ο πίνακας 5 παρουσιάζει το εμπόριο της χώρας μας με την Ε.Κ. και τον υπόλοιπο κόσμο πριν από την ένταξη και το 1988, έτος για το οποίο υπάρχουν σχετικά στοιχεία.

Πίνακας 5: Το εμπόριο της Ελλάδας πριν και μετά την ένταξη

	1980		1990		Ρυθμός μεταβολής
	Δις δρχ.	%	Δις δρχ.	%	
1. Εισαγωγές					
ΕΚ	159.4	42.0	1048.0	65.5	27.1
Λοιπές χώρες	220.0	58.0	572.1	34.5	12.7
Σύνολο	379.4	100.0	1651.1	100.0	20.2
2. Εξαγωγές					
ΕΚ	105.3	47.6	499.0	64.3	21.5
Λοιπές χώρες	115.8	52.4	277.4	35.7	11.5
Σύνολο	221.1	100.0	776.4	100.0	17.0
3. Έλλειμα					
ΕΚ	-54.1	34.2	-585.0	66.5	34.7
Λοιπές χώρες	-104.2	65.8	-294.7	33.5	13.9
Σύνολο	-158.3	100.0	-879.7	100.0	23.9

Όπως φαίνεται από τον πίνακα, πριν από την ένταξη το 42% των εισαγωγών μας προερχόταν από την ΕΚ και το υπόλοιπο 58% από άλλες χώρες.

Με την ένταξη, οι εισαγωγές μας από την ΕΚ αυξήθηκαν με πολύ ταχύτερο ρυθμό και το 1988 το 65% των εισαγωγών μας προερχόταν από την Κοινότητα και μόνο το 35% περίπου προερχόταν από άλλες χώρες. Οι εξαγωγές μας προς την Κοινότητα επίσης αυξήθηκαν με μεγαλύτερο ρυθμό απ'ό,τι οι εξαγωγές μας προς τρίτες χώρες, με συνέπεια να αυξηθεί το ποσοστό των εξαγωγών μας προς την Κοινότητα από 48% το 1980 σε 64% το 1988 και να μειωθεί αντίστοιχα το ποσοστό εξαγωγών μας προς τρίτες χώρες από 52% σε 36% στην ίδια περίοδο.

Πάντως, οι εισαγωγές μας αυξήθηκαν με μεγαλύτερο ρυθμό από τις εξαγωγές μας, με αποτέλεσμα να αυξηθεί με ταχείς ρυθμούς το έλλειμα του εμπορικού ισοζυγίου. Το έλλειμα με την Κοινότητα όμως αυξήθηκε πολύ ταχύτερα απ'ότι το έλλειμμα με τις τρίτες χώρες, με συνέπεια να αυξηθεί το ποσοστό του ελλείμματος των συναλλαγών μας με την Κοινότητα στο συνολικό μας έλλειμα από 34% σε 66,5% το 1988. Αντίθετα μειώθηκε στην ίδια έκταση η συμβολή του ελλείμματος των συναλλαγών μας με τις τρίτες χώρες.

Επιδράσεις στην ευημερία των καταναλωτών

Η ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ επηρέασε τους καταναλωτές με διάφορους τρόπους. Μερικές από τις επιδράσεις ήταν δυσμενείς, ενώ άλλες ήταν ευνοϊκές.

Η βασική δυσμενής επίδραση που άσκησε η ένταξη της χώρας μας στην Κοινότητα στους καταναλωτές ήταν η αύξηση των τιμών, κυρίως των γεωργικών προϊόντων, που είχε σαν αποτέλεσμα τον περιορισμό των πραγματικών εισοδημάτων των καταναλωτών και τη μείωση της ευημερίας τους. Μεγάλες αυξήσεις τιμών έγιναν κυρίως στην περίπτωση των προϊόντων ζωικού βασιλείου, όπως π.χ. το κρέας, το γάλα κ.ά., ενώ οι αυξήσεις των τιμών άλλων προϊόντων ήταν μικρότερες. Αντίθετα μειώθηκε στην ίδια έκταση η συμβολή του ελλείματος των συναλλαγών μας με τις τρίτες χώρες στο συνολικό μας έλλειμα.

Επιδράσεις στην ευημερία των καταναλωτών

Η ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ επηρέασε του καταναλωτές με διάφορους τρόπους. Μερικές από τις επιδράσεις ήταν δυσμενείς ενώ άλλες ήταν ευνοϊκές.

Η βασική δυσμενής επίδραση που άσκησε η ένταξη της χώρας μας στην Κοινότητα στους καταναλωτές ήταν η αύξηση των τιμών, κυρίως των γεωργικών προϊόντων, που είχε σαν αποτέλεσμα τον περιορισμό των πραγματικών εισοδημάτων των καταναλωτών και τη μείωση της ευημερίας τους. Μεγάλες αυξήσεις τιμών έγιναν κυρίως στην περίπτωση των τιμών ζωικού βασιλείου, όπως π.χ. το κρέας, το γάλα κ.ά., ενώ οι αυξήσεις των τιμών άλλων προϊόντων ήταν μικρότερες.

Γενικά, ο δείκτης τιμών των τροφίμων αυξήθηκε εξαιτίας της ένταξης κατά 8%-10%, πράγμα που σημαίνει μια πρωτογενή αύξηση του γενικού δείκτη τιμών καταναλωτή κατά 3%-4%.

Η σημαντικότερη ευνοϊκή επίδραση που άσκησε η ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ στους καταναλωτές, είναι ότι μείωσε σημαντικά τις τιμές των περισσότερων εισαγόμενων προϊόντων, κυρίως των βιομηχανικών, γιατί κατάργησε τις διάφορες πλασματικές επιβαρύνσεις που είχαμε επιβάλλει προηγουμένως για προστασία της εγχώριας παραγωγής.

Έτσι, ο καταναλωτής έχει σήμερα πολύ μεγαλύτερες δυνατότητες επιλογής ανάμεσα στα εγχώρια και τα εισαγόμενα προϊόντα, των οποίων οι τιμές είναι σήμερα περισσότερο προσιτές απ'ό,τι ήταν πριν την ένταξη.

Επιδράσεις στο Γεωργικό Τομέα

Η ένταξη της χώρας μας στην Κοινότητα άσκησε σημαντικές επιδράσεις στο γεωργικό τομέα της οικονομίας, γιατί είχε σαν αποτέλεσμα την υιοθέτηση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ) της ΕΚ, η οποία είναι πολύ διαφορετική από την πολιτική που ακολουθούσε η χώρα μας πριν την ένταξη.

Οι στόχοι της ΚΑΠ καθορίζονται από τις ευρωπαϊκές συνθήκες: αύξηση της παραγωγικότητας της γεωργίας, εξασφάλιση του εφοδιασμού, διασφάλιση λογικών τιμών για τους καταναλωτές, σταθεροποίηση των αγορών, εξασφάλιση δίκαιου ποιοτικού επιπέδου για το γεωργικό πληθυσμό. Η υλοποίησή τους έχει επιτευχθεί σε μεγάλο βαθμό, αν και απαιτήσε μόνιμες προσαρμογές, τελευταία από τις οποίες είναι η αναμόρφωση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής που αποφάσισε το Συμβούλιο Υπουργών το Μάιο του 1992. Το 1996 η Γεωργία εξακολουθεί να απορροφά το 47,8% των δημοσιονομικών αναλήψεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (41.3 δις ECU).

Από την υιοθέτηση της ΚΑΠ είχαμε ασφαλώς επιπτώσεις στο γεωργικό τομέα, όπως:

1. Αυξήθηκαν γενικά οι καθαρές τιμές των γεωργικών προϊόντων που απολάμβαναν οι Έλληνες παραγωγοί, γιατί ενώ αυξήθηκε το κόστος παραγωγής λόγω αύξησης των εισροών (λιπασμάτων, φυτοφαρμάκων κ.λπ.), οι τιμές των τελικών προϊόντων αυξήθηκαν ακόμη περισσότερο. Η καθαρή αύξηση των τιμών των γεωργικών προϊόντων υπολογίζεται ότι ήταν της τάξης του 10% περίπου, αλλά οι τιμές των προϊόντων ζωϊκής παραγωγής αυξήθηκαν περισσότερο από τις τιμές των προϊόντων φυτικής παραγωγής.
2. Αυξήθηκε, στην περίπτωση ορισμένων προϊόντων, ο όγκος παραγωγής τους, γιατί οι παραγωγοί τους έχουν μεγαλύτερη εξασφάλιση και απολαμβάνουν υψηλότερες τιμές.
3. Αυξήθηκαν οι επιδοτήσεις που απολαμβάνουν οι γεωργοί, γιατί οι κοινοτικές επιδοτήσεις που καταβάλλονται μετά την ένταξη είναι

- υψηλότερες από τις εθνικές επιδοτήσεις που καταβάλλονταν πριν την ένταξη.
4. Αυξήθηκαν τα εισοδήματα των γεωργών μας και βελτιώθηκε το βιοτικό τους επίπεδο, που ήταν πολύ χαμηλότερο από το μέσο βιοτικό επίπεδο του πληθυσμού της χώρας, αφού πριν την ένταξη το μέσο αγροτικό εισόδημα ανά απασχολούμενο ανερχόταν στο 50% περίπου του μέσου εισοδήματος στον μη αγροτικό τομέα της οικονομίας.
 5. Αναδιανεμήθηκε εισόδημα από τον μη αγροτικό τομέα της οικονομίας, αφού οι καταναλωτές κλήθηκαν να πληρώσουν, με αποτέλεσμα να μειωθεί το εισόδημά τους και να βελτιωθεί το εισόδημα των γεωργών, και
 6. Αναδιανεμήθηκε το εισόδημα ανάμεσα στις διάφορες περιοχές της χώρας, καθώς επίσης και ανάμεσα στις διάφορες εισοδηματικές τάξεις, τόσο στον αγροτικό όσο και στον μη αγροτικό τομέα της οικονομίας.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η ελληνική γεωργία προκειμένου να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού αλλά και στις ανάγκες της ελληνικής οικονομίας, χρειάζεται τεκμηριωμένο στρατηγικό προσανατολισμό, ο οποίος να οδηγεί σε μεταλλαγή του αγροτικού κόσμου. Τα συστήματα παραγωγής πρέπει να είναι βιώσιμα με τις εκάστοτε συνθήκες, συμβατά με την προστασία του περιβάλλοντος και ικανά να διατηρήσουν ικανοποιητικό επίπεδο απασχόλησης.

Επιδράσεις στη βιομηχανία μας

Η ένταξη της χώρας μας στην ΕΚ επηρέασε σημαντικά τη βιομηχανία μας και οι επιδράσεις ήταν και εδώ τόσο ευνοϊκές όσο και δυσμενείς. Οι ευνοϊκές επιδράσεις προήλθαν από την πλήρη απελευθέρωση των εξαγωγών βιομηχανικών προϊόντων, γιατί πριν την ένταξη πολλές χώρες της Κοινότητας χρησιμοποιούσαν διάφορα προστατευτικά μέσα, παρόλο που οι δασμοί είχαν καταργηθεί από το 1968. Εξάλλου, άνοιξαν για τις εξαγωγές μας και άλλες αγορές με τρίτες χώρες με τις οποίες η Κοινότητα είχε συνάψει ειδικές συμφωνίες, τις οποίες αποδεχτήκαμε κι εμείς μετά την ένταξη.

Οι δυσμενείς επιδράσεις στη βιομηχανία μας προήλθαν από την κατάργηση κάθε προστασίας των βιομηχανικών μας προϊόντων. Η χώρα μας χρησιμοποιούσε πολλά προστατευτικά μέσα πριν την ένταξη και η

προστασία της εγχώριας παραγωγής και ιδιαίτερα των βιομηχανικών μας προϊόντων ήταν πολύ μεγάλη. Η ένταξη άσκησε σημαντικές δυσμενείς συνέπειες στη βιομηχανία μας. Η μέτρηση των επιπτώσεων αυτών όμως δεν είναι εύκολη. Η γενική κάμψη της βιομηχανικής δραστηριότητας που παρατηρείται στη χώρα μας τα τελευταία χρόνια οφείλεται σε πολλούς παράγοντες και δεν είναι εύκολο να απομονώσουμε την επίδραση της ένταξης. Πάντως, η ένταξη επηρέασε αρνητικά τη βιομηχανία μας σ' αυτή τη μεταβατική περίοδο προσαρμογής.

Επιδράσεις στο Δημοσιονομικό Τομέα

Η ένταξη της χώρας μας στην Κοινότητα επηρέασε τα δημοσιονομικά μεγέθη της οικονομίας μας, δηλαδή τις δημόσιες δαπάνες και τα δημόσια έσοδα. Στον τομέα των δημοσίων δαπανών είχαμε δύο αντίθετες επιδράσεις.

Η ένταξη οδήγησε σε μείωση ορισμένων δαπανών, επειδή οι δαπάνες αυτές αναλήφθηκαν από τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι επιδοτήσεις προς το γεωργικό τομέα που γίνονταν από τον κρατικό προϋπολογισμό και μετά την ένταξη γίνονται από τον κοινοτικό προϋπολογισμό. Είχαμε δηλαδή υποκατάσταση κρατικών δαπανών με κοινοτικές δαπάνες.

Η ένταξή όμως οδήγησε σε πρόσθετες δαπάνες σε ορισμένους τομείς, επειδή η Ελλάδα πρέπει να δαπανά ένα ορισμένο ποσοστό χρημάτων για καθεμιά χρηματοδότηση της Κοινότητας. Η ένταξη κατά συνέπεια άσκησε επιδράσεις στη διάρθρωση των δημοσίων δαπανών στη χώρα μας γιατί η Ελλάδα πρέπει να δαπανά σε τομείς που συγχρηματοδοτούνται από την Κοινότητα, πράγμα που ενδέχεται να μην έκανε αν δεν υπήρχε η Κοινοτική συγχρηματοδότηση.

Η ένταξη της χώρας μας στην Κοινότητα επηρέασε επίσης σημαντικά και το σκέλος των δημοσίων εσόδων και κυρίως των φορολογικών εσόδων. Στον τομέα αυτό η Ελλάδα είχε αναλάβει την υποχρέωση να εισάγει τον Φ.Π.Α. και να εναρμονίσει επίσης το φορολογικό της σύστημα σύμφωνα με τα κρατούντα στην Κοινότητα. Πράγματι, την 1/1/1987, η χώρα μας υιοθέτησε το ΦΠΑ και κατάργησε αρκετούς φόρους που υπήρχαν προηγούμενα.

Γενικά η ένταξη της χώρας μας στην Ε.Ε. είχε επιδράσεις στη συνολική λειτουργία της οικονομίας μας σε μακροοικονομικό επίπεδο. Η ένταξη ενέτεινε τις πληθωριστικές πιέσεις που δέχεται η οικονομία μας τα τελευταία χρόνια, αφενός γιατί οδήγησε σε αύξηση των τιμών των γεωργικών προϊόντων και αφετέρου γιατί είχε αρνητικές επιπτώσεις στο ισοζύγιο πληρωμών και οδήγησε σε περαιτέρω υποτίμηση της δραχμής που έχει πληθωριστικές πιέσεις για την οικονομία.

Επιπλέον, η ένταξη της χώρας μας στην Ε.Ε. επηρέασε και θα επηρεάσει στο μέλλον και άλλους τομείς της οικονομία μας, π.χ. την κινητικότητα των παραγωγικών συντελεστών, του διάφορους θεσμούς στη χώρα μας, που θα πρέπει σιγά-σιγά να εναρμονιστούν προς όσα αποφασίζονται απ'τα όργανα της Ε.Ε.

Η πορεία της Ελλάδας στην Ε.Ε., η συμμετοχή της στα όργανα αυτής καθώς επίσης και η απρόσκοπτη τήρηση των συμφωνιών της Συνθήκης για την Ε.Ε., που υπογράφηκε το Φεβρουάριο του 1992 στο Μaastricht επιβάλλουν τέσσερα κριτήρια σύγκλισης ως απαραίτητες οικονομικές προϋποθέσεις για τη συμμετοχή στο ενιαίο Νόμισμα. Αυτές είναι:

- Πρέπει να αποφευχθούν τα υπερβολικά δημοσιονομικά ελλείματα. Η σχετική απόφαση συνοδεύεται από δύο τιμές αναφοράς: 3% του ΑΕγχΠ για το ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμα και 60% του ΑΕγχΠ για το δημόσιο χρέος.
- Ο πληθωρισμός δεν πρέπει να υπερβαίνει περισσότερο από 1,5% το μέσο όρο των ποσοστών πληθωρισμού των τριών κρατών-μελών που σημείωσαν τις καλύτερες επιδόσεις κατά τη διάρκεια του προηγούμενου έτους.
- Το εθνικό νόμισμα θα πρέπει να κυμαίνεται επί δύο τουλάχιστον έτη εντός των κανονικών περιθωρίων διακύμανσης του ευρωπαϊκού νομισματικού συστήματος (ΕΝΣ).
- Τα μακροπρόθεσμα επιτόκια δεν πρέπει να υπερβαίνουν περισσότερο από 2% το μέσο όρο των τριών χωρών με τα χαμηλότερα επιτόκια εντός της Ένωσης.

Εν κατακλείδι, αναμφίβολα η συμμετοχή μας στην Ε.Ε. ήταν ευεργετική κατά τα προηγούμενα χρόνια. Σήμερα όμως, αξιολογώντας αντικειμενικά και λαμβάνοντας υπόψη το δημοκρατικό έλλειμα στην Ε.Ε., την ανεργία, τα σκληρά κριτήρια εναρμόνισης και σύγκλισης των οικονομιών, νομίζουμε ότι η αναθεώρηση της συνθήκης του Μaastricht προς μια

κατεύθυνση κοινωνικής δικαιοσύνης και πρόνοιας, που θα θέσει τον Ευρωπαϊό πολίτη πέρα και πάνω από τους αριθμούς, είναι απαραίτητη.

**Γενικά συμπεράσματα
για την κατάσταση της
ελληνικής οικονομίας**

Γενικά συμπεράσματα για την κατάσταση της Ελληνικής Οικονομίας

Το κυριότερο πρόβλημα της εθνικής μας οικονομίας και ίσως το πρωταρχικό, είναι το ιλιγγιώδες επίπεδο του δημόσιου χρέους μαζί με το αδιέξοδο της δημοσιονομικής πολιτικής που αντικατοπτρίζεται από τα ελλείματα του κρατικού προϋπολογισμού.

Είκοσι έξι χρόνια προϋπολογισμών -από το 1970 ως σήμερα- έχουν ως αποτέλεσμα χρόνια αποκλίσεις στα έσοδα. Το γεγονός αυτό, δεν είναι καθόλου ενθαρρυντικό και δείχνει αφενός την αδυναμία όλων των Κυβερνήσεων να καταρτίζουν σωστούς προϋπολογισμούς, αφετέρου δε την ανυπαρξία του εισπρακτικού μηχανισμού του Δημοσίου.

Ελάχιστα τα χρόνια που οι κυβερνήσεις κατάφεραν να αυξήσουν τα έσοδα του προϋπολογισμού, μιλάμε για το 1973, το 1974, το 1976 και το 1977. Από τότε μόνο άλλη μία πραγματοποιήθηκε, το έτος 1986.

Η μεγαλύτερη θετική απόκλιση επιτεύχθηκε το 1974 όπου η αύξηση των εσόδων έφτασε το 18,7%, ενώ είχε προϋπολογιστεί να είναι 16,4%.

Όσον αφορά τις δαπάνες σ'αυτά τα 26 χρόνια, στους 12 από τους 96 προϋπολογισμούς υπερέβησαν τις προβλέψεις και στους υπόλοιπους 14 προϋπολογισμούς, κρατήθηκαν κάτω από τους προϋπολογισθέντες ρυθμούς ανάπτυξης.

Εξάλλου, με βάση στοιχεία του Γενικού Προϋπολογισμού του Κράτους (ΓΠΚ) του οικονομικού έτους 1993, προκύπτει πως το συνολικό έλλειμα του κρατικού προϋπολογισμού του 1992 ήταν -3.056,4 δις ή -20,2% του ΛΕΠ και το έλλειμα του ευρύτερου δημόσιου τομέα (ΓΠΚ και ΔΕΚΟ) ήταν -3.725,3 δις ή -24,7% του ΛΕΠ.

Το αδιέξοδο της δημοσιονομικής πολιτικής πιστοποιείται από το γεγονός ότι μετά το 1989 το συνολικό έλλειμα του κρατικού προϋπολογισμού διατηρείται σταθερά άνω του -20% του ΑΕΠ και το συνολικό έλλειμα του ευρύτερου δημόσιου τομέα κυμαίνεται στο υπερβολικό επίπεδο του -26 του ΛΕΠ, παρά του ότι τα τελευταία έξι χρόνια έχουν γίνει επανειλημμένες αναδιαρθρώσεις του εσωτερικού δημόσιου χρέους της χώρας μας, τις οποίες αναπόφευκτα πληρώνει με βαρύ τίμημα ο ελληνικός λαός.

Η δραματική άνοδος των κρατικών ελλειμάτων και σε συνδυασμό με τη λανθασμένη νομισματικοπιστωτική πολιτική, συντέλεσαν στην ιλιγγιώδη

αύξηση του συνολικού δημόσιου χρέους της χώρας, από 5383 δις ή 59,9% του ΛΕΠ το 1988 σε 23.431 δις δρχ. ή 113,7% του ΛΕΠ το 1993. Θα πρέπει να τονίσουμε πως, αν το ποσό του συνολικού δημόσιου χρέους προστεθούν και τα χρέη των υπό κρατικό έλεγχο γεωργικών συνεταιρισμών και προβληματικών επιχειρήσεων, τότε το συνολικό δημόσιο χρέος της χώρας μας θα έφθανε σε ψηλότερα ποσοστά.

Έτσι, διαπιστώνουμε πως οι ανάγκες του δημοσίου για δανεισμό είναι μεγάλες με αποτέλεσμα να υπάρχουν μεγάλα ανοίγματα της δημοσιονομικής διαχείρισης, δηλαδή στις εισπράξεις και τις δαπάνες του δημοσίου. Είναι γεγονός πως παρά τις πρόσθετες φορολογίες τα δημόσια έσοδα δεν πάνε καλά και έτσι για το 1992 το έλλειμα ήταν μεγαλύτερο κατά 150 δις δρχ. από αυτό που είχε προβλεφθεί.

Η πρώτη σοβαρή παρενέργεια από την κακή εξέλιξη των δημόσιων οικονομικών, ήταν η διατήρηση των επιτοκίων του κρατικού δανεισμού σε αμετάβλητο επίπεδο (22,5% για το 1992), τα οποία προσδιορίζουν το ύψος και των επιτοκίων με τα οποία δανείζεται ο ιδιωτικός τομέας από τις τράπεζες.

Η κακή πορεία των δημόσιων εσόδων τα τελευταία χρόνια, οφείλεται κυρίως σε δύο σοβαρότατους παράγοντες. Ο πρώτος λόγος είναι η ύφεση της οικονομίας που συνεχώς βαθιάνει. Το 1993 η οικονομική δραστηριότητα έφτασε στο χαμηλότερο σημείο της, κάτι που οφείλεται όχι μόνο σε εσωτερικούς λόγους. Δηλαδή, όχι μόνο στο γεγονός ότι η ζήτηση συρρικνώνεται και αποτρέπονται οι επενδύσεις λόγω των υψηλών επιτοκίων στο εσωτερικό της χώρας μας, αλλά και της γενικότερης ύφεσης που παρατηρείται στην Ευρώπη και ειδικά στη Γερμανία, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση ή και καθήλωση των εξαγωγών μας.

Ο δεύτερος λόγος, πέρα από την οικονομική ύφεση, για τον οποίο δεν αυξάνονται τα δημόσια έσοδα είναι η αποτυχία της εκστρατείας για την πάταξη της φοροδιαφυγής. Αξίζει να σημειωθεί πως οι 25.000 δεδηλωμένοι φοροφυγάδες, που εντοπίστηκαν από τη διασταύρωση των στοιχείων τους με τις πιστωτικές κάρτες, δηλώνουν αποφασισμένοι να δημιουργήσουν σύλλογο με στόχο να προστατεύσουν το δικαίωμά τους να φοροδιαφεύγουν συστηματικά.

Όσον αφορά το θέμα της παραοικονομίας, το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών πραγματοποίησε μια μελέτη

στην οποία υπολόγισε την έκταση της παραοικονομίας στην Ελλάδα, αναλύοντας κυρίως τη σχέση των εθνικών λογαριασμών και αποτελεσμάτων των ερευνών οικογενειακών προϋπολογισμών καταλήγοντας στο συμπέρασμα πως το ποσοστό παραοικονομίας ήταν 31,2% του ΛΕΠ το 1988 και 27,6% του ΛΕΠ το 1982. Από τη μελέτη αυτή του ΚΕΠΕ, συμπεραίνονται τα εξής:

1. Η Ελλάδα με τα ποσοστά αυτά της παραοικονομίας κατατάσσεται στις χώρες με υψηλή παραοικονομία, μαζί με την Ιταλία (20%), την Πορτογαλία (22% του ΛΕΠ) και την Ισπανία (15%-25% του ΛΕΠ).
2. Η παραοικονομία στην Ελλάδα και στις άλλες παρόμοιες χώρες, αντανακλά το επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης της και την οικονομική της διάρθρωση.
3. Από το 31% του ΛΕΠ στην παραοικονομία, η μη καταγραμμένη δραστηριότητα στο μεταποιητικό τομέα συμμετέχει με 90% του προϊόντος που αναγράφεται στους εθνικούς λογαριασμούς το 1988 και με 72% το 1982. Είναι προφανές πως αν τα ποσοστά αυτά ανταποκρόνεται, έστω εν μέρει, στην πραγματικότητα, τότε η θέση της μεταποίησης στην ελληνική οικονομία διαφέρει ριζικά από την εικόνα που παρουσιάζουν τα επίσημα στοιχεία.

Ένα άλλο σημαντικό πρόβλημα παρουσιάζεται στο ισοζύγιο εξωτερικών πληρωμών, του οποίου τα σημάδια δεν είναι καθόλου ενθαρρυντικά.

Η βασική αδυναμία του ισοζυγίου πληρωμών φαίνεται καθαρά από την πορεία του ισοζυγίου εμπορικών συναλλαγών. Μολονότι συνεχίζεται η κρίση στην αγορά διαπιστώνουμε πως:

- Οι εισαγωγές χωρίς καύσιμα αυξήθηκαν με ρυθμό σχεδόν 12% το 1992, σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος
- Οι εξαγωγές χωρίς καύσιμα μειώθηκαν περίπου κατά 7,5%.

Ένας κύριος παράγοντας που επέδρασε στην αρνητική αυτή εξέλιξη είναι η πολιτική της "σκληρής δραχμής". Η δραχμή μπορεί να διευκολύνει τις εισαγωγές και οφείλουμε να τονίσουμε πως το 1991 οι εισαγωγές είχαν μειωθεί κατά 0,3%, ενώ το 1990 είχαν εκτιναχθεί προς τα επάνω με ρυθμό 24%. Με βάση αυτά μπορούμε να πούμε πως αγοραστική δύναμη υπάρχει και πως η εγχώρια παραγωγή εξακολουθεί να μην ικανοποιεί τις απαιτήσεις των καταναλωτών με αποτέλεσμα να γίνονται μεγάλες εισαγωγές. Λέξει

επίσης να τονίσουμε πως τα ελληνικά προϊόντα υποφέρουν σε ορισμένα στάδια της παραγωγής και του μάρκετινγκ που κάνουν, ώστε να είναι εύκολη η απώλεια μεριδίου αγοράς γι'αυτά.

Οι εξελίξεις αυτές στο ισοζύγιο πληρωμών σημαίνουν βασικά δύο πράγματα:

α. Πως η παραοικονομία εξακολουθεί να παραμένει σε μεγάλο βαθμό, αφού υπάρχει συνεχής άνοδος των εισαγωγών ενώ όλοι διαμαρτύρονται πως η αγορά δεν πηγαίνει καλά.

β. Πως αναδιάρθρωση της παραγωγής δεν έχει συντελεστεί, οπότε οι καταναλωτές και οι επιχειρήσεις αναγκάζονται να στρέφονται σε εισαγόμενα προϊόντα, μιας και τα αντίστοιχα ελληνικά δεν υπάρχουν.

Έτσι βγάζουμε το συμπέρασμα πως τα ελληνικά προϊόντα υστερούν σε ανταγωνιστικότητα έναντι των ξένων, με αποτέλεσμα η ζήτηση να στρέφεται προς τα ξένα προϊόντα όχι επειδή δεν υπάρχουν αντίστοιχα ελληνικά, αλλά επειδή είτε η τιμή τους είτε η ποιότητά τους, είτε και τα δύο δεν ανταποκρίνονται σ'αυτά των ξένων.

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι η αδυναμία χαλιναγώγησης του ξέφρενου ρυθμού των χρεών και των ελλειμάτων του δημόσιου τομέα, η χειροτέρευση που παρατηρείται σε ορισμένα βασικά μεγέθη του ισοζυγίου πληρωμών, η παραοικονομία που εξακολουθεί να παραμένει η "αχιλλειος πτέρνα" της οικονομίας, καθώς και το βαρύ τίμημα του στασιμοπληθωρισμού συνθέτουν τη βασική εικόνα της ελληνικής οικονομίας, η οποία υποδηλώνεται από την έντονη ύφεσή της. Και βέβαια αποτελούν τα ουσιαστικότερα προβλήματά της, για την επίλυση των οποίων θα πρέπει να παρθούν δραστικά και αποφασιστικά μέτρα, ώστε να μπορέσουν να αντιμετωπιστούν από τη ρίζα τους.

Σ'αυτό το σημείο κρίνουμε σκόπιμο να αναφέρουμε μία διαφορετική άποψη για τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η ελληνική οικονομία. Η άποψη αυτή είναι απόρροια του Πανελληνίου Βιομηχανικού Συνεδρίου που έγινε το Μάρτιο του 1994. **Η κεντρική διαπίστωση από το Συνέδριο αυτό ήταν ότι, το πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας, εδώ και 50 χρόνια, είναι πολιτικό.**

Συγκεκριμένα, αφού υπογραμμίστηκε πως οι κοσμογονικές αλλαγές στη διεθνή σκηνή μας βρήκαν απροετοίμαστους, ότι η οικονομία μας ασθενεί, αποκλίνει διαρκώς από τις άλλες ευρωπαϊκές οικονομίες, ότι η

κοινωνία μας εφησυχάζει απολαμβάνοντας την ψευδαίσθηση της ευημερίας που στηρίχθηκε στο δανεισμό, τόνισε πως το πολιτικό μας σύστημα αδυνατεί να δώσει τις αποφασιστικές λύσεις στα προβλήματα της οικονομίας.

Πράγματι, τα άλυτα προβλήματα στον προϋπολογισμό και γενικά στα δημόσια οικονομικά εξαιτίας των οποίων η οικονομία μας βρίσκεται σε διψήφιο πληθωρισμό, με στασιμότητα στην παραγωγή και με ένα υπέρυγκο δημόσιο χρέος, διαιωνίζονται όχι γιατί αυτά καθαυτά είναι δύσκολα, αλλά γιατί οι Κυβερνήσεις δεν είναι σε θέση να εφαρμόσουν μια αποτελεσματική οικονομική πολιτική. Έτσι, το οικονομικό πρόβλημα της χώρας είναι πρώτα απ'όλα πολιτικό και παραμένει άλυτο γιατί οι πολιτικές ηγεσίες αποδείχτηκαν ανίκανες να το αντιμετωπίσουν, προφανώς για να μη διαταράξουν το πελατειακό σύστημα από το οποίο καταφέρνουν και ζουν.

Στο συνέδριο επίσης τονίστηκε πως στην Ελλάδα οι δημόσιες δαπάνες κυμαίνονται γύρω στο 52% του ΑΕΠ, έναντι 48% μέσου όρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, ενώ τα έσοδα γύρω στο 32%, έναντι 42%. Υπάρχουν δηλαδή στη χώρα μας τρομακτικές αποκλίσεις που εξηγούν και τα μεγάλα προβλήματα της οικονομίας μας. Η ευθύνη βαρύνει την οικονομική πολιτική, η οποία ανεξάρτητα από ποιο κόμμα την ασκούσε είχε τους ίδιους παρονομαστές: τις αθρόες προσλήψεις που διογκώνουν τις δαπάνες καθώς και την ασυδοσία στους φοροφυγάδες που συρρικνώνει τα δημόσια έσοδα.

Επίλογος
Γενικά Συμπεράσματα
Κριτική

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ

Η ελληνική οικονομία προχωρεί προς το 2000 με ανεξάντλητη απαισιοδοξία. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι μετά το 1980 δεν υπάρχει ουσιαστική αύξηση του ΑΕΠ της χώρας μας, ενώ παράλληλα το συνολικό δημόσιο χρέος στις μέρες μας έχει εκτιναχθεί στα ύψη.

Τα προβλήματα σίγουρα έχουν συσσωρευτεί και τα οράματα έχουν μειωθεί. Αυτό που απομένει και είναι απαραίτητο, είναι η περίσκεψη, ο έντονος προβληματισμός και η συγκρότηση των πνευματικών δυνάμεων του τόπου για ένα νέο ξεκίνημα. Οι ελπίδες όμως που όλοι θέλουμε να έχουμε για την ελληνική οικονομία, απαιτούν συλλογικές προσπάθειες και μεγάλες θυσίες. Ο καθορισμός των αντικειμενικών στόχων, μιας έξυπνης και με φαντασία οικονομικής πολιτικής μπορεί να οδηγήσει στην πραγματοποίηση της ελπίδας για την ελληνική οικονομία. Απαιτείται μια προγραμματισμένη και μεθοδική αναδιοργάνωση των κοινωνικών μας θεσμών και μια αποτελεσματική ιεράρχηση των στόχων της οικονομικής πολιτικής για να πούμε ότι η χώρα μας θα μπορέσει να στρέψει το βλέμμα της προς το 2000 με σιγουριά και αποφασιστικότητα.

Από τη μέχρι τώρα ανάλυση είναι φανερό ότι το θεμελιώδες πρόβλημα που αντιμετωπίζει στις μέρες μας η ελληνική οικονομία, είναι η δραματική αύξηση του συνολικού δημόσιου χρέους της χώρας, λόγω της υπερδιόγκωσης των κρατικών ελλειμάτων. Η αύξηση των κρατικών δαπανών με μεγαλύτερους ρυθμούς μεταβολής απ'ότι των εσόδων και μάλιστα σε καθεστώς στασιμότητας του ΑΕΠ, είχε ως αποτέλεσμα το συνολικό έλλειμα του ευρύτερου δημόσιου τομέα να αναρριχηθεί στα ύψη.

Άρα, το κλειδί εξόδου της εθνικής μας οικονομίας από το σημερινό της αδιέξοδο, είναι η ελάττωση των κρατικών ελλειμάτων. Η τρομακτική αύξηση των κρατικών ελλειμάτων οφείλεται στο γεγονός ότι με το πέρασμα του χρόνου οι δημόσιες δαπάνες γίνονται όλο και περισσότερο ανελαστικές. Δηλαδή, οι δαπάνες οι οποίες ανεξάρτητα από την κυβερνητική βούληση θα πραγματοποιηθούν οπωσδήποτε, όπως δαπάνες μισθοδοσίας, τοκοχρεωλυτικές δόσεις δανείων για την εξυπηρέτηση του συνολικού δημόσιου χρέους της χώρας κ.λπ. Αν το εμπόδιο της ανελαστικότητας των δημοσιονομικών δαπανών δεν υπερπηδηθεί, είναι άσκοπο να διεξάγονται συζητήσεις, για την εύρεση πακέτων σταθεροποιητικής ή αναπτυξιακής

πολιτικής. Τα μέτρα της οικονομικής πολιτικής έχουν αξία, όταν επιλύουν και όχι όταν διαιωνίζουν ή χειροτερεύουν τα υφιστάμενα οικονομικά προβλήματα. Όταν όμως, το κόστος από την εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής είναι η διαιώνιση και η διεύρυνση των κρατικών ελλειμάτων, που σημαίνει ότι το όφελος της οικονομικής πολιτικής είναι μικρότερο από το κόστος εφαρμογής της, τότε οι προσανατολισμοί και η ιεράρχιση των στόχων πρέπει να μεταβληθούν.

Το οικονομικό πρόβλημα της Ελλάδας έχει κυρίως κοινωνιολογικές-θεσμικές διαστάσεις. Η μεγένθυση των κρατικών ελλειμάτων που αποτελούν σήμερα το μεγαλύτερο πρόβλημα της εθνικής μας οικονομίας, οφείλεται βασικά στη δυσλειτουργία των κοινωνικοοικονομικών μας θεσμών. Για παράδειγμα, αν ο θεσμός της Κεντρικής Διοίκησης (υπουργεία) δεν λειτουργεί σωστά, το τελικό αποτέλεσμα θα είναι ελλείματα. Επίσης, αν ο θεσμός των ΔΕΚΟ (ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΙΚΑ κ.λπ.) δεν λειτουργεί αποτελεσματικά, η συσσώρευση των ζημιών (ελλειμάτων) θα είναι αναπόφευκτη συνέπεια. Με την αύξηση όμως των δημόσιων ελλειμάτων, προκαλείται μια αλυσίδα δυσμενών δευτερογενών οικονομικών προβλημάτων όπως πληθωρισμός, υποτίμηση της δραχμής και άλλων νοσημάτων με σπουδαιότερο απ' όλα την υπερβολική αύξηση του συνολικού δημόσιου χρέους της χώρας. Όλα αυτά έχουν δυσμενή αντίκτυπο στην ευημερία του ελληνικού λαού. Συνεπώς, αν δεν θεραπευτούν οι πληγές του θεσμικού πλαισίου της ελληνικής οικονομίας, είναι άσκοπο να γίνεται λόγος για μέτρα πολιτικής μείωσης των ελλειμάτων και γενικά για προγράμματα σταθεροποιητικής και αναπτυξιακής πολιτικής.

Το ερώτημα τώρα που δικαιολογημένα ο κάθε Έλληνας έχει είναι: Ποιο το μέλλον της οικονομίας μας αν οι ανελαστικές δημόσιες δαπάνες και συνεπώς τα κρατικά ελλείματα συνεχίσουν την ανοδική τους τάση; Τι θα γίνει αν το συνολικό δημόσιο χρέος ακολουθήσει τον ίδιο ξέφρενο ρυθμό αύξησης; Αν το θεσμικό υπόβαθρο της ελληνικής κοινωνίας συνεχίσει την επιδείνωσή του και οι στόχοι της οικονομικής πολιτικής παραμείνουν μόνο φιλόδοξες σκέψεις;

Σε μια τέτοια περίπτωση, η ελληνική οικονομία και γενικότερα η κοινωνία μας θα αποκτήσουν μια μορφή ανάλογη με εκείνη των χωρών της Λατινικής Αμερικής. Από τη μια μεριά, θα παρατηρείται το φαινόμενο της "ανθούσας και ευημερούσας" παραοικονομίας, και από την άλλη θα παρατηρείται ο μαρασμός στο πρόσωπο των παραγωγικών τάξεων, που

δρουν στο υγιές μέρος της οικονομίας. Αυτό άλλωστε είναι το σκληρό που παρατηρείται και στην ελληνική οικονομία τα τελευταία χρόνια. Δηλαδή, οι αριθμοί της παραοικονομίας "ευημερούν" και οι δείκτες της υγιούς οικονομίας συνεχίζουν την καθοδική τους πορεία.

Με το πέρασμα του χρόνου γίνεται συνείδηση στο σκεπτικό του κάθε Έλληνα πολίτη ότι η έννοια της οικονομικής ευημερίας είναι χειροπιαστό γεγονός μόνο για τα άτομα που καρπούνται το προϊόν της παραοικονομίας. Λογικό είναι τα άτομα, τα οποία δεν τα πιάνει ή δεν θέλει να τα πιάσει η τσιμπίδα του νόμου, να δημιουργούν αφορολόγητο εισόδημα, το οποίο είτε αποταμιεύεται είτε δαπανάται για την αγορά κατοικιών μερικών εκατοντάδων τ.μ. ή για αγορά αυτοκινήτων υψηλού κυβισμού. Τα αγαθά αυτά, που εύκολα αποκτούνται από το προϊόν της παραοικονομίας, ο απλός μισθосυντήρητος Έλληνας τα βλέπει μόνο από τα διαφημιστικά μηνύματα.

Στη χώρα μας παρατηρείται πλέον η μορφοποίηση ενός **δυσάδικου οικονομικού συστήματος**, το ιδιαίτερο χαρακτηριστικό γνώρισμα του οποίου είναι η ανισοκατανομή του εθνικού μας εισοδήματος και η αυξανόμενη συσσώρευσή του σε κοινωνικές τάξεις του πληθυσμού, οι οποίες μπορούν να δανείζουν το κράτος για τη χρηματοδότηση των ελλειμάτων του και ταυτόχρονα διαθέτουν τους μηχανισμούς αύξησης του πλούτου τους σε καθεστώς ύφεσης της οικονομίας. Αυτή η κοινωνιολογική διαπίστωση συνεπάγεται τη σταδιακή διαμόρφωση ενός κοινωνικοοικονομικού συστήματος, το οποίο λειτουργεί άδικα και άνισα για τους μισθосυντήρητους και τους τίμιους μικρομεσαίους, οι οποίοι υφίστανται τις συνέπειες της ύφεσης και ταυτόχρονα φορολογούνται, ώστε το κράτος με τη συγκέντρωση των απαιτούμενων εσόδων να μπορεί να ανταποκρίνεται στις υπέρογκες δαπάνες του, όπως είναι οι δαπάνες τόκων και χρεολύσιων για την εξυπηρέτηση του δημόσιου χρέους.

Με δεδομένο το σύνολο των προβλημάτων της εθνικής μας οικονομίας, η Ελλάδα στο μέλλον ίσως παραμείνει στο περιθώριο, απομονωμένη στο νότο για να προσφέρει τις τουριστικές υπηρεσίες της στους ευρωπαίους εταίρους της, που θα την επισκέπτονται για ξεκούραση και διασκέδαση σε κάποιο ελληνικό νησί.

Στο μεταξύ οι λίγες κερδοφόρες ελληνικές επιχειρήσεις που έχουν απομείνει, θα παραχωρήσουν τα πακέτα των μετοχών τους στις πολυεθνικές εταιρείες, ώστε να αποφύγουν τη δαγκάνα του διεθνούς ανταγωνισμού, η

οποία έχει αρχίσει να σφίγγει επικίνδυνα. Ήδη αρκετές κερδοφόρες και υγιείς ελληνικές επιχειρήσεις, έχουν αρχίσει να πωλούν τα πακέτα των μετοχών τους σε διάφορες ξένες με ευνοϊκούς οικονομικούς όρους, αποφεύγοντας έτσι τις απαιτητικές συνθήκες του ανταγωνισμού στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Αγορά.

Το άκρως απαισιόδοξο ύφος της πιο πάνω ανάλυσης πηγάζει από τα μέχρι τώρα μεγέθη στα οικονομικά στοιχεία και από τους ρυθμούς μεταβολής αυτών των μεγεθών της ελληνικής οικονομίας. Ζούμε σε ένα περιβάλλον με πολλά συσσωρευμένα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, με άμεση συνέπεια να προκαλείται απαισιοδοξία από την ανικανότητα που έχει παρατηρηθεί μέχρι σήμερα στη βελτίωση όλων των οικονομικών μεγεθών.

Παρόλα αυτά το οικονομικό μέλλον της Ελλάδας δεν οριοθετείται με νούμερα και χρονικά σημεία (2000). Η εξέλιξη της ελληνικής οικονομίας είναι διαρκής και τα διάφορα αρνητικά γεγονότα που ανακύπτουν στην πορεία, αποτελούν δοκιμασία για την ικανότητά της να ανταποκριθεί στις ραγδαία μεταβαλλόμενες συνθήκες της παγκόσμιας οικονομίας. Ο βαθμός της λειτουργικότητας του θεσμικού πλαισίου του οικονομικού συστήματος, προσδιορίζει το μέγεθος της ανταγωνιστικότητας των παραγόμενων αγαθών και υπηρεσιών. Ήδη το 55% των εμπορικών ανταλλαγών της Ελλάδας διεξάγεται με τις χώρες της Ε.Ε., ενώ το 80% με τις χώρες του ΟΟΣΑ. Άρα, οι επιπτώσεις στη μελλοντική πορεία της εθνικής μας οικονομίας δε θα είναι τόσο σε επίπεδο ανταλλαγών όσο σε επίπεδο κοινωνικών θεσμών. Η δοκιμασία που θα υποστούν οι κοινωνικοοικονομικοί μας θεσμοί, όπως το τραπεζικό σύστημα, η δημόσια και η ιδιωτική επιχείρηση κ.λπ., θα είναι σκληρή. Γι' αυτό ακριβώς, επειδή το σημερινό πρόβλημα της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας αναζητεί τις ρίζες του στην αδυναμία των κοινωνικοοικονομικών θεσμών, αποτελεί επιτακτική ανάγκη ο εκσυγχρονισμός και η προσαρμογή τους στις καινούριες συνθήκες του διεθνούς ανταγωνισμού.

Παρά τα απαισιόδοξα αισθήματα, που δημιουργούνται από την πιο πάνω ανάλυση, μπορούν να μεταβληθούν σε αισιόδοξα μηνύματα και οι ελπίδες να αστράψουν στα πρόσωπα όλων, αν οι στόχοι της οικονομικής πολιτικής που προαναφέρθηκαν γίνουν χειροπιαστό γεγονός. Τίποτα δεν έχει χαθεί ακόμα για την οικονομία του τόπου αν η εμπειρία των αρνητικών

οικονομικών αποτελεσμάτων του πρόσφατου παρελθόντος γίνουν διδάγμα για την επιλογή καλύτερων λύσεων στο μέλλον. Μέσα στα θεσμικά πλαίσια του πολιτικοοικονομικού μας συστήματος, η επισήμανση των αναλυτικών μέτρων οικονομικής πολιτικής που θα κάνουν τους στόχους πραγματικότητα, προσδιορίζεται από την ικανότητα των διάφορων θεσμών (κυβέρνηση, κόμματα, ιδιωτική και δημόσια επιχείρηση κ.λπ.) να συλλάβουν τις προοπτικές που δημιουργούνται για μελλοντικές ευκαιρίες. Διαφορετικά, οι φιλόδοξοι στόχοι της οποιασδήποτε αναπτυξιακής πολιτικής θα παραμείνουν απλές σκέψεις διατυπωμένες μόνο στις σελίδες, αν δεν δείξουν την απαιτούμενη για τις περιστάσεις σοβαρότητα, οι παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τη μικροοικονομική και μακροοικονομική πολιτική της χώρας μας.

Βιβλιογραφία

1. "Ελληνική Οικονομία", Έκδοση Ίδρυμα Ευγενίδου, των Θεοδ. Α. Γεωργακόπουλου, Καθ. Οικ. Πανεπιστημίου Αθηνών και Ιωαν. Χ. Λοιζίδη, Λέκτορας Οικ. Πανεπιστημίου Αθηνών.
2. "2004 - Η ελληνική οικονομία στο κατώφλι του 21ου αιώνα", Έκδοση Ιονική Τράπεζα.
3. "Αγροτική Πολιτική και Οικονομική Ανάπτυξη στην Ελλάδα", του Ν. Μαραβέγια, εκδ. Νέα Σύνορα, Αθήνα 1992.
4. Εισηγητικές Εκθέσεις Προϋπολογισμών.
5. ΕΣΥΕ, ΥΠΕΘΟ, Υπουργείο Οικονομικών, ΟΛΕΔ και Μηνιαία Δελτία της Τραπέζης της Ελλάδος.
6. Εφημερίδες: ΤΟ ΒΗΜΑ, ΤΑ ΝΕΑ, ΚΛΘΗΜΕΡΙΝΗ, ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, ΕΠΕΝΔΥΤΗΣ, ΙΣΟΤΙΜΙΑ και ΤΟ ΠΑΡΟΝ.
7. Περιοδικά: Information, Οικονομικός Ταχυδρόμος, Account και Οικονομικές Επιλογές.

Τα στοιχεία όλων των πινάκων είναι από δημοσιευμένα δελτία της Τραπέζης της Ελλάδος.

